

บทที่ 4

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรสมัยแรก :
พัฒนาการของแนวคิดทางการเมือง (พ.ศ. 2476-2481)

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นจริงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 ทองอินทร์ก็เป็นข้าราชการรุ่นใหม่อีกผู้หนึ่งที่แสดงออกถึงการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ และเข้าใจว่ายังมีความคาดหวังต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย แต่ภูมิหลังของทองอินทร์ที่เป็นแค่ข้าราชการในระดับท้องถิ่น การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของทองอินทร์จึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขสังคมการเมืองในส่วนกลางที่ดำเนินอยู่ อย่างไรก็ตามทองอินทร์ก็สามารถอาศัยกติกากาทางการเมืองภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญเข้าทำหน้าที่ในการเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งไม่เฉพาะแต่ในสังคมของภาคอีสานหรือจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงราษฎรในชนบททั่วประเทศอีกด้วย

บทบาททางการเมืองที่ปรากฏ นอกจากจะแสดงให้เห็นแนวคิดทางการเมืองที่เชื่อมั่นในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้ทองอินทร์มีความรู้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ทางด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อการปกครองประเทศของรัฐบาล และความรู้เกี่ยวกับการสร้างเอกราชและวิถีทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันเป็นแนวคิดที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปในเวลานั้น อิทธิพลของความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ กับแนวคิดที่มีอยู่เดิมทำให้ทองอินทร์ได้เริ่มคิดหาวิธีการที่จะเป็นผลให้ท้องถิ่นและประเทศชาติเจริญก้าวหน้า โดยวางอยู่บนความเป็นเอกราชและความเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ ดังปรากฏออกมาในแนวคิดเรื่อง "การบำรุงประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญ" ที่เน้นการกระจายการศึกษา การเศรษฐกิจลงสู่ภูมิภาค

4.1 การเลือกตั้งครั้งแรก (1 ตุลาคม - 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2476)*

สภาพโดยทั่วไปภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรซึ่งเป็นเพียงกลุ่มราชการระดับกลาง-ล่าง ยังต้องอาศัยการประนีประนอมร่วมมือกับกลุ่มผู้นำในระบอบเก่า โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและกลุ่มขุนนางเก่า นำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ในการจัดวางกติกาทางการเมืองของระบอบใหม่ โดยที่มีการเสนอความคิดของกลุ่มคนรุ่นใหม่และราษฎรระดับล่างซึ่งอยู่นอกแควดวงของกลุ่มผู้นำส่วนกลาง เป็นพลังสนับสนุนผ่านทางหนังสือพิมพ์และจดหมายส่วนตัว ความพยายามที่จะร่วมมือกันของผู้นำส่วนกลางดังกล่าวแม้ว่าในที่สุดต้องขาดสะบั้นลงในเวลาต่อมา เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีความเห็นในหลักการของระบอบใหม่แตกต่างกัน แต่สภาพเช่นนี้ก็ส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของทองอินทร์ตลอดจนสมาชิกสภาฯ คนอื่น ๆ กล่าวคือ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 แล้ว สิ่งที่คณะราษฎรกับกลุ่มพระยาโนปกรณนิติธาดาไม่สามารถตกลงกันได้ก็คือ เรื่องของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากคณะราษฎร โดยเฉพาะกลุ่มพลเรือนโดยการนำของ หลวงประดิษฐมนูธรรม มีความประสงค์จะให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วย สมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากราษฎร แต่ในระยะแรกจะต้องมีสมาชิกที่เป็นฝ่ายคณะราษฎร ซึ่งได้รับการศึกษามีความรู้ในระบอบการปกครองใหม่ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสภาฯ เป็นการชั่วคราวก่อน จนกว่าราษฎรทั่วประเทศจะสอบไล่วิชาประถมศึกษาได้จำนวนเกินกว่าครึ่งและอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี สมาชิกสภาฯ จึงจะประกอบด้วยผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น (ทิพวรรณ เจียมธีรสกุล 2531: 152-155) สมาชิกสภาฯ ชุดแรกที่มาจากการแต่งตั้งของที่ประชุมคณะราษฎรจำนวน 70 นาย จึงประกอบด้วย ผู้ที่เป็นสมาชิกคณะราษฎร 31 คน ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในระบอบเก่า 34 คน และผู้ประกอบการอาชีพอื่นนอกกระบบราชการอีก 5 คน ซึ่ง 2 คนแรกเป็นอดีตผู้ก่อการคณะ ร.ศ. 130 คือ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ และนาย

* (เทศาภิบาล 33, 7 (2476): 500-509)

จรรยา ณ บางช้าง ส่วนอีก 2 คน เป็นพ่อค้า คือ นาย มังกร สามเสน และนายชุ่มใช้
 คุตระกุล คนสุดท้ายก็คือ นายมานิต วสุวัต (ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ 2523: 175) ใน
 จำนวนสมาชิกสภา กลุ่มนี้ปรากฏว่ามีผู้ที่ได้รับการศึกษาจากทวีปยุโรปเป็นจำนวนถึง 26
 คน ซึ่งนับได้ว่าสภา ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้สมัยใหม่เป็นจำนวนมาก (ทิพวรรณ เจริญ-
 ธีรสกุล 2531 : 155)

ส่วนสมาชิกสภาประเภทที่ 1 ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่มาจาก การเลือกตั้งของราษฎรได้
 มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ในลักษณะที่เน้นความรู้ความสามารถมากกว่า
 อายุ กล่าวคือ กำหนดให้ผู้มีอายุน้อยสามารถสมัครรับเลือกตั้งได้ โดยกำหนดอายุเพียง 23
 ปี แต่กำหนดความรู้ของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้ค่อนข้างสูง โดยกำหนดความรู้ของผู้สมัครรับ
 เลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลว่า ต้องสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 3 หรือเทียบเท่า หรือมีพื้นฐานความเข้าใจ
 ใจทางการเมืองจนเป็นที่พอใจของกรรมการว่าพอที่จะเป็นผู้แทนตำบลได้ ส่วนผู้สมัครรับ
 เลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ต้องมีความรู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีสยามหรือต่างประเทศ
 หรือมีพื้นฐานความเข้าใจในการเมืองเป็นที่พอใจของกรรมการว่าพอที่จะเป็นผู้แทนราษฎร
 ได้ นอกจากนั้นยังได้กำหนดอายุของผู้มี สิทธิออกเสียงไว้แค่ 20 ปี และกำหนดเขต
 เลือกตั้งกับจำนวนผู้แทนราษฎรในลักษณะที่ทำให้มีจำนวนผู้แทนราษฎรได้มาก กล่าวคือ
 กำหนดให้จังหวัดหนึ่งมีผู้แทนฯได้ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีพลเมืองเกินกว่าหนึ่งแสนคนให้เลือก
 ผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ตามจำนวนราษฎรที่เพิ่มขึ้นทุก ๆ หนึ่งแสนคน เศษของ หนึ่ง
 แสนถ้าถึงครึ่งให้นับเป็นหนึ่งแสน ถ้าต่ำกว่าครึ่งให้ปัดเศษ (ดู "พระราชบัญญัติว่าด้วยการ
 เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างที่ใช้บทบัญญัติเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราช-
 อาณาจักรสยามราชกิจจานุเสกษา แผนกกฎหมาย, เล่ม 49 (21 ธันวาคม 2475): 554-
 572)

ประการสำคัญ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง มิได้จำกัดสิทธิของผู้สมัครที่เป็น
 ข้าราชการ เพียงแต่กำหนดว่าให้ไปสมัครในจังหวัดที่ไม่ได้รับราชการอยู่ในขณะนั้น และ
 เมื่อสภาประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทแล้ว พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดสมาชิกสภา

ประเภทที่ 2 ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงมีประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่ตั้งมาตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น คงอยู่ในตำแหน่งต่อไปตลอดวาระที่ใช้บทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญ อีกทั้งเมื่อเกิดตำแหน่งว่างหรือจะต้องตั้งสมาชิกเพิ่มหรือจะต้องปลดสมาชิกเพื่อลดจำนวนลง เพื่อให้มีจำนวนสมาชิกเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 อำนาจในการดำเนินการตกอยู่กับที่ประชุมของสมาชิกสภา ประเภทที่ 2 ที่มีอยู่ขณะนั้นทั้งสิ้น

การจัดตั้งสภาคณะราษฎร พร้อมกับสนับสนุนให้มีการขยายการจัดตั้งสภาคณะราษฎรให้แพร่หลายออกไปตามจังหวัดต่าง ๆ ในทัศนะของหลวงประดิษฐมนูธรรม ต้องการให้สภาคณะนี้ดำเนินไปในลักษณะ "คณะการเมือง" ที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรจัดตั้งของคณะราษฎรเข้าไปในระดับจังหวัด เพื่อสร้างความนิยมและเป็นการขยายฐานสนับสนุนคณะราษฎรในหมู่ประชาชน อันจะนำมาสู่การมีเสียงข้างมากในสภาได้อีกทางหนึ่ง (รงส. 9/2476 วิสามมัญ และ เฉลิมเกียรติ ฉิวฉวนล 2527: 93)

หลักการดังกล่าวจึงได้ถูกคัดค้านมาแต่แรกจากกลุ่มขุนนางเก่า โดยพระยามโนปกรณนิติธาดา มีความเห็นว่า ถ้าจัดการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติ จะทำให้มีผู้แทนราษฎรจำนวนมากเกินไป ซึ่งจะ "คุมกันไม่อยู่" และวิธีการเลือกตั้งที่พระยามโนฯ เห็นว่าจะทำให้รัฐบาลสามารถมีเสียงข้างมากในสภา ควรจะใช้วิธีการจัดการทางกระทรวงมหาดไทย สั่งการให้ทางจังหวัดเลือกผู้ที่รัฐบาลต้องการ (ทิพวรรณ เจียมธีรสกุล 2531: 219)

เหตุนี้ เมื่อพระยามโนฯ ได้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่อีกครั้งภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ถึงแม้ว่ารัฐบาลชุดนี้จะแถลงนโยบายต่อสภา เกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ว่า "...เมื่อรัฐบาลนี้ได้รับความไว้วางใจของสภาฯ แล้ว อายุของรัฐบาลนี้จะอยู่ไปจนกว่าสภาฯ ผู้แทนราษฎรจะประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทตามรัฐธรรมนูญ เมื่อถึงเวลานั้นจะต้องออกกันหมด ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นในตอนต้นปีหน้า" (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517: 45-47) แต่การดำเนินการของรัฐบาล

ในเวลาต่อมาได้แสดงให้เห็นความพยายามกุมอำนาจทั้งในคณะรัฐมนตรีและในสภาผู้แทน-
 ราษฎร กล่าวคือ คณะรัฐมนตรีชุดใหม่มีกลุ่มขุนนางเก่า ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงต่าง ๆ ทั้งหมด ขณะที่คณะราษฎรแม้จะมีจำนวนมากว่าแต่ทุกคนล้วนเป็นรัฐมนตรี
 ลอย ต่อจากนั้นพร้อม ๆ กับการออกกฎหมายกระทรวงมหาดไทยตามความในพระราชบัญญัติ การ
 เลือกตั้ง พ.ศ. 2475 ทางคณะรัฐมนตรีได้ออกคำสั่งห้ามไม่ให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและ
 พลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภา ประเภทที่ทรงแต่งตั้ง เข้าเป็นสมาชิกสมาคมที่เกี่ยวข้องกับ
 การเมือง มีการออกคำสั่งให้ข้าราชการลาออกจากสมาคมคณะราษฎร และห้ามมิให้ข้าราชการ
 เขียนข่าวลงหนังสือพิมพ์ หรือแม้กระทั่งการที่ข้าราชการจะเป็นสมาชิกในสมาคมที่มี
 ใช้การเมือง ก็ต้องขออนุญาตจากเจ้ากระทรวงก่อน (เทศาภิบาล 32, 12 (2475)) ความ
 แตกแยกของทั้งสองฝ่ายทวีความรุนแรงมากขึ้น จนในที่สุดมาถึงจุดแตกหัก เมื่อมีการพิจารณา
 คำโครงการเศรษฐกิจซึ่งร่างโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยพระยามโนฯ สามารถดำเนินการ
 ให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวออกพระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร
 ตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ และ "รอกการใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา" เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.
 2476 และในวันรุ่งขึ้น ก็ประกาศใช้ พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2475 และพระราช-
 บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วย
 อำนาจของนายทะเบียนที่อาจสั่งให้คัดชื่อสมาคมหนึ่งสมาคมได้ออกจากทะเบียนได้ (ดู
 อ้างค์คดี เพชรเลิศอนันต์ 2531: 68-71) เป็นผลทำให้สมาคมคณะราษฎรถูกยุบกลายเป็น
 สโมสรคณะราษฎร

จากคำแถลงการณ์ของรัฐบาล การตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่และการออกกฎหมายเหล่านี้
 ล้วนมุ่งเป้าโจมตีไปที่หลวงประดิษฐมนูธรรม โดยอาศัยคำโครงการเศรษฐกิจเป็นข้อกล่าวหา
 ในที่สุดหลวงประดิษฐมนูธรรมก็ถูกบีบให้ออกนอกประเทศ เพื่อมิให้เกิดความ ยุ่งยากแก่
 รัฐบาลเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 คำสั่งของคณะราษฎรส่วนที่เหลือกลายเป็นฝ่าย
 ข้างน้อยในคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ซึ่งเป็นชุดที่ 3 ของพระยามโนฯ คือเป็น รัฐมนตรีลอยเพียง
 8 นายในจำนวนทั้งหมด 18 นาย และไม่มีนักกฎหมายเข้าร่วมด้วยเลย หลังจากที่สามรถ
 กุมเสียงข้างมากในคณะรัฐมนตรีได้แล้ว กลุ่มพระยามโนฯ ได้ออกกฎหมายเตรียมขยายฐาน

สนับสนุนรัฐบาลเข้าไปในสภาฯ ผู้แทนราษฎร โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งผู้แทนตำบล และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 พ.ศ. 2476 และพระราชกฤษฎีกากำหนดจังหวัดเพื่อการเลือกตั้งตามความในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 (ดูที่ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย, เล่ม 50 (14 มิถุนายน 2476): 337 - 370) ซึ่งเท่ากับเป็นการเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งจากเดิมที่หลวงประดิษฐมนูธรรมร่างไว้ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 กล่าวคือได้มีการกำหนดให้รวมจังหวัดในเขตการปกครองหลายจังหวัดเข้าด้วยกันเป็นเขตหนึ่งเพื่อการเลือกตั้งจากจำนวนจังหวัดทั่วประเทศ ขณะนั้น 70 จังหวัด เหลือเพียง 41 จังหวัด มีการเพิ่มจำนวนพลเมืองจากหนึ่งแสนเป็น 2 แสน คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน กำหนดอายุผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จากเดิมกำหนดไว้ 20 ปี บริบูรณ์ เป็น 25 ปี บริบูรณ์ และขยายอายุผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จาก 23 ปี เป็น 30 ปี บริบูรณ์แต่กำหนดความรู้ต่ำกว่าเดิมมาก คือ จากเดิม กำหนดว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลต้องสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 3 และผู้แทนราษฎร ต้องสอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรี เปลี่ยนเป็นการกำหนดความรู้เฉพาะ ผู้แทนราษฎรว่าต้อง "อ่านออกและเขียนหนังสือไทยได้" นอกจากนี้ยังจำกัดสิทธิ์ข้าราชการไม่ให้ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย จากเดิมกำหนดว่าข้าราชการสามารถสมัครได้แต่ต้องไปสมัครในจังหวัดที่ไม่ได้รับราชการอยู่ในทางนั้น เปลี่ยนเป็นการห้ามข้าราชการไม่ให้ลงสมัคร เว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่งการเมือง ผลจากการเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งดังกล่าวจะมีผลทำให้จำนวนสมาชิกสภาฯ ประเภทที่ 1 ลดลงจากแนวคิดเดิมของฝ่ายคณะราษฎร และยังเป็น การเลือกตั้งที่จำกัดสิทธิผู้มีอายุน้อยแต่มีความรู้ความสามารถที่จะสมัครเป็นผู้แทนราษฎร รวมทั้งจำนวนราษฎรที่มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนลดลง

หลังจากรัฐบาลได้มีการประกาศให้มีการเลือกตั้งผู้แทนตำบล เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2476 แล้ว สถานการณ์มีความโน้มเอียงไปในทางที่เชื่อกันว่า ถ้าหากมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแล้ว ต่อไปจะต้องมีการแต่งตั้งสมาชิกสภาประเภท 2 ซึ่งพระยา-มโนฯ คงจะถวาย "พระราชอำนาจ" นี้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นส่วน

มาก นอกจากนี้รัฐบาลและพระยามโนฯ ยังได้เข้ามาจัดระเบียบในกองทัพขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ด้วยการดิงนายทหารรุ่นหนุ่มหลายคนไปดุงงานต่างประเทศ และที่สำคัญการลาออกของ 4 ทหารเสือ พร้อมกับได้มีการเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกจากนายพันเอกพระยา-พหลพลพยุหเสนา เป็นนายพันตรี พระยาพิชัยสงคราม เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน ซึ่งเป็นที่น่าเชื่อกันว่า ต่อไปจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอีก ภาวะเช่นนี้สร้างความรู้สึกหวาดกลัวขึ้นในกลุ่มทหารในฝ่ายคณะราษฎร โดยเฉพาะกลุ่มนายทหารบกชั้นผู้น้อยนำโดย นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม ซึ่งกลัวว่าพวกตนจะเป็นรายต่อไปที่จะถูกกลุ่มพระยามโนฯ กำจัด ตั้งนั้น 2 วันต่อมาฝ่ายทหารของคณะราษฎร นำโดย พระยาพหลพลพยุหเสนา นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม นายนาวาโท หลวงศุขชลาศัย ได้ทำการยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เพื่อให้มีการเปิดสภาฯ และเปลี่ยน คณะรัฐมนตรีใหม่

สภาฯ ผู้แทนราษฎรที่เปิดประชุมใหม่ได้นำเอา พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2476 ที่รัฐบาลพระยามโนฯ ประกาศใช้ในระหว่างการปิดสภาฯ มาพิจารณาโดยเห็นว่าเป็นกฎหมายที่ไม่ถูกต้อง ระหว่างที่สภาฯพิจารณากฎหมายการเลือกตั้งทั้ง 2 ฉบับนั้นหลวงประดิษฐไพเราะได้มีหนังสือชี้แจงเรื่องนี้เข้ามายังสมาชิกสภาฯ ด้วย ในที่สุดสภาฯได้ตั้งกรรมาธิการยกร่างกฎหมายขึ้นใหม่ โดยอาศัย พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 เดิมเป็นหลักในการพิจารณา เพราะถือว่าเป็นกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของสภาฯ เรียบร้อยแล้ว และสภาฯ ลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม (รงส. 9/2476 วิสามัญ) หลักการสำคัญของกฎหมายเลือกตั้งฉบับนี้ เป็นการยกเลิกการรวมจังหวัดเพื่อการเลือกตั้ง แต่ยังคงสัดส่วนจำนวนพลเมือง 2 แสนคนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน ตามเดิมเปลี่ยนอายุของผู้มีสิทธิออกเสียง และอายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งกลับมาที่อายุ 20 และ 23 ปี แต่กำหนดความรู้ของผู้แทนราษฎรใหม่เป็น เทียบเท่าประถมสามัญ และกำหนดให้ข้าราชการสมัครได้ตามหลักการเดิม (ดูตารางเปรียบเทียบกฎหมายเลือกตั้งใน ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 2531: 75)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นผลทำให้ ผู้ที่มีอายุไม่ถึง 35 ปี แต่มีความรู้ความสามารถและมีความสนใจการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งได้ ซึ่งทองอินทร์ก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ได้รับโอกาสอันนี้

สภาพการเลือกตั้งของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็น 1 ใน 2 จังหวัดที่สามารถมีผู้แทนราษฎรได้ 3 คนเท่ากับจังหวัดพระนคร จึงเป็นเขตการเลือกตั้งที่มีความคึกคักอีกเขตหนึ่ง จากรายงานผลการเลือกตั้งผู้แทนตำบลของจังหวัด มีผู้แทนตำบลที่ได้รับเลือกตั้งทั้งหมด 181 คนและอีก 5 ตำบล ไม่มีผู้สมัคร ผู้แทนตำบลทั้ง 181 คนนี้ได้ทำการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายนจาก ผู้สมัคร 20 คนคือ นายเนย สุจิมา, ชุนอุบล-อาญา, นายทวย รัชนิภาค, นายเฟียน กาญจนคงคา, พระยาปทุมเทพภักดี, นายอ่ำ บุญไทย, นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์, นายทิม ภูริพัฒน์, นายทองพูน หงษ์สิทธิ์, พระศรีธนาทร, นายทองอินทร์ อุดล, นายมงคล กรินชัย, นายเสียง ณ อุบล, ชุนอุทานระบิล, นายเสียงไชยกาล, นายกิมใช้ ศรีสมบูรณ์, นายสิงคำ สุวรรณกฎ, พระวิภาคย์พจนกิจ และ พ.ท. พระนเรนทรรักษา (2) สร๒๒๒. 35.1 /5 เล่ม 2 , เทศาภิบาล 33, 7(2476): 5๐๐-5๐9 และ (2) สร๒๒๑.5.2/1) ภูมิหลังของผู้สมัครเท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐาน มีผู้ที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายอยู่ในแวดวงราชการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 20 คน และมีอาชีพค้าขายทั้งบางคนยังได้รับเลือกเป็นผู้แทนตำบลอีกด้วย 1 คน

บรรยาการการหาเสียง ดูเหมือนว่าคู่แข่งคนสำคัญของทองอินทร์จะเป็น อ่ำบุญไทย เพราะปรากฏจากหลักฐานการหาเสียงของอ่ำที่กล่าวถึง "ตัวเก็ง" ของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็น นายอ่ำเกอ ทนายความ นักพูดและนักเขียนไว้ทำนองเปรียบเทียบว่า

. . .คนมักเข้าใจผิดว่า ฝ่ายบริหารบัญญัติ เช่น พวกนายอ่ำเกอนั้น จะมีประโยชน์มากเพื่อเข้าสภา แต่เขาไม่ทราบว่า ฝ่ายนิติบัญญัติ (งานของสภา) กับฝ่ายบริหารบัญญัติ (งานทางปกครอง) มันคนละโลก ผู้เก่งทางบริหารบัญญัติ อาจฉลาดทางนิติบัญญัติก็ได้ ผู้เก่งทางนิติบัญญัติต้องเป็นนักสร้าง นักคิด นักศึกษา

๔๗๔ คือนักเขียน นักพูด (อำ บัญญัติ 2476: 144)

อย่างไรก็ดี ผลการเลือกตั้งก็ปรากฏออกมาว่า ผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุด 3 อันดับแรก คือ ทองอินทร์ , เลียง ไชยกาล และเนย สุจิมา ถึงแม้ว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้จะไม่ปรากฏหลักฐานการหาเสียงของทองอินทร์ แต่แนวคิดและบทบาทที่ทองอินทร์เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง แสดงให้เห็นการทำหน้าที่เป็น "ตัวแทน" ของราษฎรกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะการทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น แต่ยังเป็นการทำหน้าที่เป็น "ตัวแทน" ของราษฎรกลุ่มต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น โดยช่วยเหลือราษฎรทั้งในสภาผู้แทนราษฎร และนอกสภาผู้แทนราษฎร

4.2 การเป็นผู้แทนราษฎรสมัยแรก (พ.ศ. 2476 -2480)

ความขัดแย้งของผู้มีส่วนกลางกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในเรื่องหลักการของระบอบใหม่ และแนวคิดทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสภาพที่ดำรงอยู่ในช่วงแรกของการสถาปนาระบอบการปกครองใหม่นั้น เมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแล้ว การเมืองของระบอบใหม่มิได้มีความหมายเฉพาะแต่เพียงเป็นความขัดแย้งของผู้มีส่วนกลางเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น และดูเหมือนคำอธิบายที่ว่า การเลือกตั้งเป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมืองท้องถิ่นได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นในระดับชาติ โดยที่ในที่สุดนักการเมืองเหล่านี้ได้เข้าไปมีบทบาทเป็นสมาชิกสภา ที่ให้การสนับสนุนผู้มีส่วนกลางกลุ่มต่าง ๆ ยังเป็นคำอธิบายที่ไม่ชัดเจนพอ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในแง่ภูมิหลัง และแนวความคิดของนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งส่วนที่ได้รับเลือกตั้ง และส่วนที่กลายเป็นส.ส. สอบตก เพราะความจริงแล้วบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ เป็นผลผลิตของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองที่มีมาก่อนหน้า การจะเข้าใจแนวคิด และบทบาทของนักการเมืองประเภทนี้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาจากความเป็นปัจเจกบุคคลที่ดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และส่วนกลางที่เขามีสัมพันธอยู่ด้วย พร้อมกับศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกับนักการเมืองอื่น ๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มเดียวกัน และคนละกลุ่ม

แนวคิดและบทบาทในการเป็นผู้แทนราษฎรสมัยแรกของทองอินทร์ อันที่จริงมีลักษณะเช่นเดียวกันกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ แต่ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลคนหนึ่ง ทองอินทร์จึงย่อมมีแนวคิดและบทบาทบางประการที่สอดคล้อง หรือมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ในสมัยเดียวกัน แต่สิ่งที่ทำให้ทองอินทร์มีบทบาทเด่นเป็นที่ยอมรับนั้น ได้แก่ ความสามารถในการเสนอแนวคิดและการทำหน้าที่ในการเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยอาศัยกติกาของระบอบรัฐสภาเป็นเวทีในการแสดงออก ซึ่งในที่นี้ได้แบ่งการอธิบายออกเป็น 3 ส่วนคือ บทบาทของทองอินทร์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของราษฎร บทบาทในการวางรากฐานและร่วมพัฒนาสภาผู้แทนราษฎร ต่อมาจึงขยายออกไปสู่การรวมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกสภา ที่มีทองอินทร์เป็นแกนนำสำคัญคนหนึ่ง

บรรยากาศของการประชุมสภาสมัยแรก (พ.ศ. 2476-2480) สิ่งที่เป็นกระแสร่วมของสมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ แนวคิดของท้องถิ่นนิยม และในระดับที่กว้างออกมาก็คือแนวคิดท้องถิ่นนิยมในลักษณะที่สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าของชาติ ซึ่งในส่วนหนึ่งที่ขยายออกมานี้จะเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลด้วย สำหรับรัฐบาลต้องการให้สมาชิกประเภทที่ 1 เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะที่ผู้แทนราษฎรเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องฐานะความเป็นอยู่ รู้วิธีการที่จะต้องช่วยเหลือราษฎรในท้องถิ่นได้ดีที่สุด ผู้แทนราษฎรจึงเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ การดำเนินงานของรัฐบาลที่คิดจะทำในท้องถิ่น โดยผู้แทนราษฎรจึงเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ การดำเนินงานของรัฐบาลที่คิดจะทำในท้องถิ่น โดยผู้แทนราษฎรจึงเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ การดำเนินงานของรัฐบาลที่คิดจะทำในท้องถิ่น โดยผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ที่นึกถึงราษฎรแล้วนำมาบอกรัฐบาลว่า จะให้รัฐบาลช่วยเหลือโดยวิธีใดบ้าง (รงส. 9/2476 สามัญ) อย่างไรก็ตามในทัศนะของรัฐบาลเองก็มีแนวคิดต่างกันอยู่ กลุ่มนักกฎหมาย อาทิ หลวงประดิษฐมนูธรรม พระยานิติศาสตร์ไพศาล มีแนวคิด ว่าสมาชิกประเภทที่ 1 มีสิทธิและสามารถจะเสนอร่างกฎหมายเข้าสู่สภา ได้โดยเสรีการเสนอแนวคิดของสมาชิกในรูปของร่างกฎหมายนี้ จะมีผลบังคับให้ฝ่ายบริหารจำต้องปฏิบัติมากกว่าการเสนอในรูปแบบอื่น คือ กระทู้ หรือญัตติ ซึ่งสองรูปแบบนี้รัฐบาลไม่จำเป็นต้องปฏิบัติ อีกทั้งร่างกฎหมายที่เสนอโดยสมาชิกประเภทที่ 1 ก็เป็นกฎหมายที่มีความหนักแน่น

และคงทน (รงส. 18/2476 สามัญ) ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งก็มีแนวคิดตรงกันข้าม คือ ไม่สนับสนุนให้สมาชิกมีบทบาทมากถึงขนาดเสนอกฎหมายเองโดยมักอ้างเหตุผลว่ากฎหมายที่สมาชิกเสนอนั้น มิได้เป็นการแก้ปัญหาทั้งหมด ฉะนั้นควรปล่อยให้เป็นการพิจารณาของรัฐบาลซึ่งมีเครื่องมือและกำลังคนดีกว่า เป็นผู้พิจารณากร่างแล้วมาให้สมาชิกพิจารณาอีกทีหนึ่ง ตัวอย่างของผู้นำฝ่ายรัฐบาลที่มีแนวคิดเช่นนี้ พระสารสาส์นประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ซึ่งได้ขอรับร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่ทองอินทร์ เสนอไปพิจารณา โดยเห็นว่า เรื่องดังกล่าวอยู่ในวงงานของกระทรวงธรรมการ ซึ่งกระทรวงควรจะเป็นผู้ทำเอง "แทนที่จะมาเปลี่ยนกระเบื้องกันที่ละแผ่นเช่นนี้หลังคาก็รั่วกัน เพราะฉะนั้นเรื่องนี้อาจจะขอเสนอว่า ให้รัฐบาลเองไปพิจารณา เพื่อที่จะดูให้รอบคอบจริง ๆ" (รงส. 22/2476 สามัญ: 1397)

สมาชิกประเภทที่ 1 โดยทั่วไปในสภาพสมัยแรก (พ.ศ. 2476-2480) อาจแบ่งออกได้ 3 ประเภทตามแนวคิดและบทบาทที่ปรากฏ คือ สมาชิกที่มีลักษณะค่อนข้างไปทาง "อนุรักษนิยม" กลุ่มที่สองมีลักษณะ "เสรีนิยม" และกลุ่มที่สามเป็นสมาชิกที่ไม่ปรากฏแนวคิดหรือ มีบทบาทน้อยเพียงไปทางใดอย่างชัดเจน สมาชิกประเภทแรก เป็นสมาชิกที่มีลักษณะยึดติดกับวัฒนธรรม "ข้าราชการ" ค่อนข้างมาก เน้นการเปลี่ยนแปลงที่ถูกกำหนดมาจากเบื้องบนคือ การดำเนินการของรัฐบาล มากกว่าที่จะเป็นการเริ่มผลักดันของสมาชิกในสภา ถือว่า สมาชิกสภาประเภทที่ 1 ในช่วงของการใช้บทเฉพาะกาลควรเป็นเพียงผู้คอยให้ข้อมูลและคำปรึกษาแก่รัฐบาลเท่านั้น ยังไม่ควรที่จะเข้าไปแทรกแซงในกิจการของรัฐบาลถึงขนาดริเริ่มออกอกกฎหมายเป็นทำนองบีบบังคับให้รัฐบาลปฏิบัติ สมาชิกที่มีแนวคิดเช่นนี้มักจะมีบทบาทคัดค้านการเสนอร่างกฎหมายของฝ่ายสมาชิก โดยคำนวณในประเด็นที่ว่าตามหลักการสมาชิกมีสิทธิเสนอร่างกฎหมายได้ แต่ในสภาพเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ สมาชิกยังไม่ควรเสนอ เพราะสภาฯ ได้ลงมติไว้ใจและมอบหมายให้รัฐบาลดำเนินการไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้แล้ว ตัวอย่างสมาชิกที่มีลักษณะเช่นนี้ได้แก่ หลวงนาถนิติธาดา (ชัยภูมิ), พระยาสมันตรบุรินทร์ (สตูล), พระคุณยารปริชาโวห์ (เชียงใหม่) สร้อย ณ ลำปาง (ลำปาง) เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเวลาต่อมาสมาชิกกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มที่ถูกดึงเข้าร่วมเป็น

ฝ่ายรัฐบาล ทั้งด้วยการเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีและการแต่งตั้งให้เป็นเลขานุการรัฐมนตรี (สนธิ เจริญ 25๐7: 162-164)

สมาชิกกลุ่มที่สองที่มีลักษณะไปในทาง "เสรีนิยม" เป็นกลุ่มที่ต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้รับมอบอำนาจจากราษฎรให้เข้ามาใช้อำนาจนิติบัญญัติควบคู่กับฝ่ายบริหาร โดยถือว่าสมาชิกย่อมมีสิทธิและสามารถจะเสนอร่างกฎหมายเข้าสู่สภาฯ ได้โดยเสรี เพื่อควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล ให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน สมาชิกกลุ่มนี้จะแสดงบทบาทในลักษณะที่เป็นอิสระจากรัฐบาล และพยายามเสนอแนวทางการต่อสู้ในสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามกติกาของระบอบประชาธิปไตย ตัวอย่างสมาชิกที่มีลักษณะ "เสรีนิยม" ได้แก่ ทองอินทร์, เลียง ไชยกาล, ขุนวชิษฐจรูญเวชย์, พระนิพนธ์-ธนากร, มงคล รัตนวิจิตร และภายหลังการเลือกตั้งครั้งที่สองสมาชิกประเภทนี้จะมีจำนวนมากขึ้นเช่น ถวิล อุดล, จำลอง ดาวเรือง, เตียง ศรีจันทร์, อ้วน นาครทรรพ เป็นต้น

สมาชิกกลุ่มที่สามคือ ประเภทที่ไม่ปรากฏแนวคิดหรือมีบทบาทโน้มเอียงไปทางใดอย่างชัดเจน เป็นสมาชิกที่ไม่ค่อยปรากฏบทบาททั้งในการอภิปราย และการเสนอญัตติ กระทำหรือร่างกฎหมายใด ๆ เข้าสู่สภาฯ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องเหมือนสมาชิกสองกลุ่มแรก และเมื่อได้รับเลือกเข้ามาแล้ว ก็มีได้แสดงความคิด หรือมีบทบาทที่ชัดเจนแต่อย่างใด ยกเว้นการมีบทบาทในการเป็น "ตัวแทน" ของราษฎรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของสมาชิกประเภทที่ 1 ทั้งหมดอยู่แล้ว ตัวอย่างสมาชิกที่มีลักษณะดังกล่าวมา เช่น ร.ต.ต.บุญแกม ปิยานนท์ (สระบุรี), นิติ โสรัตน์(ชลบุรี), จำรัส มหาวงค์-นันท์ (น่าน)

ความมุ่งหมายของรัฐบาลที่มีต่อสมาชิกประเภทที่ 1 และแนวคิดของฝ่ายสมาชิกเองดังที่กล่าวมาจะมีผลต่อสภาพทางการเมืองในช่วงแรกนี้เป็นอย่างมาก กล่าวคือสมาชิกที่มีลักษณะอนุรักษนิยม มักจะมีบทบาทเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล บางส่วนของกลุ่มนี้ถูกดึงเข้าร่วมในคณะรัฐบาล โดยได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีร่วมในรัฐบาลและเป็นเลขานุการรัฐ-

มนตรี* และส่วนที่เหลือมักจับกลุ่มกันที่สำนักงานของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ มีนายสนิท เจริญรัฐ (นครราชสีมา) เป็นแกนนำ จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีประมาณ 33 คน สนิท เจริญรัฐได้กล่าวถึงการรวมกลุ่มในตอนนั้นว่า

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประมาณสามสิบคนซึ่งมาปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความเห็นในการดำเนินงานกัน ณ สำนักงาน "ประชาชาติ" อยู่เนืองนิตย์ ครั้งนั้น นอกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานแล้ว ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคอื่น ๆ ทุกภาคอีกด้วย เราไม่ได้มุ่งจัดตั้งเป็นพรรคหรืออย่างพรรคการเมือง เพียงแต่จับกลุ่มขึ้นสำหรับกลั่นกรองความคิดเห็นและข้ออภิปราย ซึ่งจะช่วยสงวนเวลาการอภิปรายในสภาได้บ้าง ไม่มีข้อผูกมัดหรือนัดหมายการอภิปรายแต่อย่างใด เราหาความรู้และข้อความจริงของภูมิภาคต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนให้ปันแก่กันเพื่อประโยชน์ที่คิดพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เราไม่มีหัวหน้า ไม่มีลูกหมู่ ข้าพเจ้าก็เป็นแต่จุดศูนย์กลางสำหรับรวมกัน แต่เขามอบให้ทำหน้าที่คล้าย

สมาชิกสภาฯ ที่ได้เข้าร่วมรัฐบาลในช่วง 4 ปีแรกมี พระคฤหบดีปริชาโวท (เชียงราย), พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ (สตูล), ขุนสมานหารทิศคดี (พระนคร), ขุนสุคนธรวิศึกษา (สมุทรสาคร), หลวงนาถนิติธาดา (ชัยภูมิ) ส่วนที่ได้เข้าดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรีก็มี แชน ยูนิพันธ์ (เพชรบุรี-คลัง), ขุนประเจตตรุณพันธ์ (พิษณุโลก-ธรรมการ), ไสว อินทรประชา (สวรรคโลก-ผู้ช่วยเลขานุการมหาไทย), มนูญ บริสุทธิ์ (สุพรรณบุรี-ยุติธรรม), สร้อย ณ ลำปาง (ลำปาง-เศรษฐการ), สนิท เจริญรัฐ (นครราชสีมา-ทบวงพาณิชย์), นอกจากนี้ยังมีสมาชิกประเภทที่ 2 เข้าร่วมด้วย ที่สำคัญมี ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ (เลขาธิการฯ-มหาไทย), (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517: 133, 148, 200, 213-214 ; สัมพันธกรณีย์ 2480: 44 ; สนิท เจริญรัฐ 2507: 171 และ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ 2523: 200)

เลขานุการของกลุ่ม เป็นการรวมกันอย่างหลวม ๆ ทุกคนยังเป็นอิสระอยู่เต็มที
 ทั้งนี้ (สนท เจริญรัฐ 25๑7: 161-162)

ส่วนสมาชิกสภาฯ ฝ่ายเสรีนิยมจะมีการรวมกลุ่มกันที่บ้านของนายไต้ ปดิบุตร
 (พระนคร) โดยมีชื่อเรียกซึ่งเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในสมัยนั้นว่า กลุ่ม "บ้านดิษยุบุตรปาดี้"
 (รงส. 7/2487 วิสามัญ: 378-379 และ มาลัยอนุสรณ์ ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า)
 แกนนำที่สำคัญในกลุ่มนี้มี ไต้, ทองอินทร์ ภูริพันธ์ (อุบลฯ), เลียง ไชยกาล (อุบลฯ),
 มงคล รัตนวิจิตร (นครศรีธรรมราช), พระพิณิจนากร (เชียงใหม่) มีปัญญาชนที่มีไต้
 เป็นสมาชิกสภาฯ เข้าร่วมด้วยคือ ร.ท.เวทย์ ภาภูตานนท์ ๗ มหาสารคาม ร.น. และ
 มาลัย ชูพินิจ ร.ท.เวทย์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสอบตกจากจังหวัดมหาสารคาม
 เดิมรับราชการอยู่ที่กองช่างไฟฟ้า กรมอุทกหารเรือ เป็นชาวอีสานคนหนึ่งซึ่งทางคณะราษฎร
 ส่งไปแสดงปาฐกถาชี้แจงเรื่องการกบฏวรเดชในท้องที่ภาคอีสาน ภายหลังการเลือกตั้ง
 มาลัย ชูพินิจได้เป็นผู้ชักชวนให้เขามาร่วมงาน โดย ร.ท.เวทย์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการ
 ช่วยเขียนกระทู้ และอื่น ๆ ตลอดทั้งการออกไปติดต่อหาข้อมูลตามกระทรวงต่าง ๆ ซึ่ง
 จากบันทึกความทรงจำของ ร.ท.เวทย์ได้กล่าวถึงสภาพการรวมกลุ่มและกิจกรรมที่สมาชิก
 สภาฯ กลุ่มนี้ร่วมกันกระทำว่า

มาถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475-76-77 ข้าพเจ้าได้มาร่วม
 อยู่กับ "บ้านดิษยุบุตรปาดี้" (เพื่อร้องแทนให้เสียมพนักงาน นายสิบ จำ ได้สิทธิ
 เท่าสัญญาบัตรในการได้รับเบี้ยหวัด เบี้ยบำนาญ เพราะก่อนใครพวกนี้ไม่มีสิทธิ
 ได้ จึงมาคลุกคลีตีโมงอยู่กับปาดี้) ปาดี้นี้เป็นพรรคการเมืองที่มีฝ่ายรัฐบาลอยู่
 ครึ่งหนึ่ง ประเภทมาจากราษฎรแท้ ๆ ครึ่งหนึ่ง พรรคนี้มีคนไต้ ปาดิบุตรเป็น
 หัวหน้า...

ในบ้านดิษยุบุตรปาดี้ นี้ เราประชุมหาความรู้ทุกอาทิตย์ คือ เชิญสมาชิกทั้ง
 หมดมาประชุม แล้วเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในความรู้แต่ละแขนงมากล่าวอบรม เช่น ผู้มี

ความรู้ ยาง-แระ ตลอดจนเรื่องการบริหารราชการแผ่นดิน ก็ได้เชิญ พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ มาบรรยายกล่าวอบรม (คล้ายกับปัจจุบันมีโรงเรียน อบรมหลายร้อยจำพวกเหมือนกัน) เพื่อให้สมาชิกรอบรู้ในหลาย ๆ ด้าน จะได้ เป็นผู้แทนราษฎรที่ดี ไม่โง่ (มาลัยอนุสรณ์ ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

นอกจากสมาชิกในกลุ่ม "บ้านดิษยุบุตรปาดี้" จะร่วมกันหาความรู้ ช่วยเหลือกัน ในร่างกระทู้ เสนอญัตติและหาข้อมูลต่าง ๆ สมาชิกแต่ละคนยังได้พยายามหาความรู้รอบตัว ดังปรากฏว่าเมื่อเสียงและทองอินทร์ได้รับเลือกตั้งแล้ว ทั้งสองได้

. . .พากันออกศึกษาหาความรู้รอบตัว เพื่อปฏิบัติหน้าที่ผู้แทนราษฎรให้ดีที่สุดที่จะทำได้ เราพยายามแสวงหาครูบาอาจารย์ในวิชาประเภทต่าง ๆ และได้มอบตัวเป็นศิษย์ต่อท่านผู้นั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หลวงประดิษฐมนูธรรม... ดร. โชติ เป็นผู้หนึ่งที่มีฐานะเป็นครูของเราได้ และได้เป็นผู้นำให้เราทั้งสองได้ รู้จักท่าน ดร. โชติ คุ่มพันธ์ุ ซึ่งระยะเวลานั้นเพิ่งกลับจากต่างประเทศ กำลังมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมนับถือของประชาชน เราทั้งสองจึงมอบตัวเป็นศิษย์ของท่านตั้งแต่นั้นมา (เสียง ไชยกาล 2514: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

เพราะฉะนั้น การจะเข้าใจแนวคิดและบทบาททางการเมืองของทองอินทร์จึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวคิดท้องถิ่นนิยมของทองอินทร์ที่ร่วมอยู่ในบริบทของแนวคิดท้องถิ่นนิยมในสภาฯ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่ามาสู่การรวมกลุ่มของทองอินทร์และเพื่อนสมาชิก

4.2.1 บริบทของแนวคิดท้องถิ่นนิยมในสภาผู้แทนราษฎรสมัยแรก

ความหมายของคำว่า "แนวคิดท้องถิ่นนิยม" ที่ใช้ในที่นี่ ระดับแคบ หมายถึง ความปรารถนาจะให้ท้องถิ่นหรือจังหวัดเจริญก้าวหน้า ระดับกว้าง หมายถึง นอกจากจะเป็นการสร้างความสำเร็จให้แก่จังหวัดแล้ว กิจการอันนั้นควรส่งผลให้เกิดความเจริญระดับภาค

และประเทศด้วย ความแตกต่างระหว่างแนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายระดับแคบและระดับกว้าง อาจพิจารณาได้จาก แนวคิด เป้าหมายและวิธีการของสมาชิกสภา แต่ละบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการแสดงออกทางแนวคิดในแต่ละครั้งด้วย กล่าวโดยทั่วไป แนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายระดับแคบ เป็นกระแสที่ปรากฏอยู่ในสภาทุกระดับ เป็นกระแสความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกสภา ที่แสดงออก ซึ่งเป็นแนวคิดที่สัมพันธ์อยู่กับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล รวมทั้งแนวคิดทางการเมืองของสมาชิกสภา แต่ละบุคคล

สมาชิกสภา ที่มีลักษณะไปในทาง "อนุรักษ์นิยม" ส่วนใหญ่มักปรากฏแนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายระดับแคบคือ เน้นการขอให้รัฐบาลเข้าจัดการแก้ไขปัญหาและสร้างความก้าวหน้าให้แก่ "จังหวัด" ของตนในด้านต่าง ๆ วิธีการมีตั้งแต่การเสนอความคิดเห็นในสภาผู้แทนราษฎร การเสนอจดหมายส่วนตัวต่อรัฐบาล รวมถึงการไปติดต่อขอความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวตามกระทรวงกรมต่าง ๆ บทบาทที่ปรากฏในสภาผู้แทนราษฎรจะมีลักษณะเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาแก่รัฐบาล ยอมรับอำนาจในการเสนอร่างกฎหมายของฝ่ายรัฐบาลมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายเสนอเอง

เพื่อให้ได้ภาพชัดเจนขึ้น อาจแสดงได้จากแนวคิดของสรอย ณ ลำปาง (ลำปาง) ที่ปรากฏในการหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2481 ซึ่งกล่าวว่า

. . . การเป็นผู้แทนราษฎรแล้วได้ร่วมงานกับรัฐบาลได้อย่างไร ขอให้พี่น้องชาวลำปางทั้งหลายเข้าใจว่า รัฐบาลคือผู้ปกครองแผ่นดิน เป็นผู้มีหน้าที่นำความสุข ความเจริญให้แก่ราษฎรและประเทศชาติ รัฐบาลเป็นรัฐบาลของราษฎรโดยตรง ฉะนั้นถ้าผู้แทนราษฎรคนใดได้รับเลือกให้เข้าร่วมงานกับคณะรัฐบาลจึงนับได้ว่าเป็นบุญวาสนาของราษฎรจังหวัดที่เลือกมานั้นอย่างยิ่ง เพราะได้เลือกเฟ้นเอาคนดีจริง ๆ น้อยคนนักที่จะได้รับเกียรติยศให้เข้าร่วมกับรัฐบาล...ผู้แทนราษฎรซึ่งรัฐบาลเลือกเฟ้นรับเข้าอยู่ในคณะอย่างข้าพเจ้านั้น มีโอกาสได้ช่วยเหลือ

ราษฎรได้มากมายกว้างขวางเพราะรัฐบาลเป็นผู้ถือเงินและใช้เงินบำรุงประเทศ และราษฎร การเป็นผู้แทนราษฎรอย่างเดียว จะเข้าไปก้าวภายในวงงานของ รัฐบาลไม่ได้ ได้แต่ควบคุมเท่านั้น พุดตรง ๆ คือ ไม่ได้ทำกับมือ ได้แต่ดูเท่านั้น เอง ... ((2) สร๑5๑1.35.1/14 เล่ม 4: 15๑)

หรืออาจเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นคัดค้านของสรอย ๓ ลำปาง (ลำปาง) กับบุญศิริ เทพาคำ (แม่ฮ่องสอน) ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลตั้งงบประมาณกรมป่าไม้ลง คำอภิปรายของทั้งสองชี้ให้เห็นความเคลื่อนไหวเพื่อรักษาผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นก่อน ข้างจะชัดเจนในลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ บุญศิริ เทพาคำได้กล่าวว่า

ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ไปหารือกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้แล้วครั้งหนึ่ง คงได้ผลแล้วว่า ตามสภิมที่รัฐบาลจะทำต่อไปภายภาคหน้า คือ ใน พ.ศ.2477 นั้น ใน จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้แทน ข้าพเจ้าก็ได้มาเรียนต่อเจ้าหน้าที่แล้วว่า ป่าไม้ในจังหวัดข้าพเจ้าไม่ได้รับการบำรุงเลย คือว่าหนาทึบซับซ้อนมาก เจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ได้บอกข้าพเจ้าว่า ตามสภิมของรัฐบาลจะได้กระทำในปีหน้า อย่างแน่นอน ถ้าหากว่ามีเงินพอ เมื่อเห็นงบประมาณถูกตัดแล้ว ข้าพเจ้าก็ไปอีก ก็คงได้รับผลว่า แทนที่จะทำได้ แต่ว่างงบประมาณถูกตัดเสียอีก ถ้าเช่นนั้นแล้ว การที่จะทำไปภายหน้านั้นก็จะสูญไป... (รงส.32/2476 สามัญ: 2๑84-2๑85)

สำหรับสมาชิกสภาฯ ที่มีลักษณะไปในทาง "เสรีนิยม" แนวคิดและเป้าหมายมิได้ มุ่งอยู่เฉพาะจังหวัดที่ตนเป็นผู้แทนราษฎรอยู่เท่านั้น แต่เป็นการแก้ไขปัญหาหลักของท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศชาติโดยรวมมากกว่า เนื่องจากแนวคิดโดยรวมของสมาชิกสภาฯ ประ เภทนี้ มุ่งหมายจะเข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนของฝ่ายนิติบัญญัติ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า สมาชิก สภาฯ ฝ่ายหลังมักปรากฏบทบาททั้งในส่วนที่เป็น "ตัวแทน" ของราษฎรในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เป็นต้นว่า นายเสียง ไชยกาล (อุบลฯ) นอกจากจะยื่นกระทู้ถามรัฐบาลใน เรื่องการเก็บภาษีคนเข้าเมืองในภาคอีสาน, ฐานะของกรมการอำเภอ ในระดับกว้างออก

มา เลียงได้เข้าไปรักษาประโยชน์ให้กับราษฎรกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยด้วย เช่น การยื่น
 กระตุกถามเรื่องกรรมกรแท็กซี่หยุดงาน, เรื่องท่าเรือห่างมาแก้ว, เรื่องการห้ามทหารเข้า
 เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป
 เพื่อให้สมาชิกสภาฯ แลรัฐสภาสนใจในเรื่องภาษีอากรโดยเฉพาะอากรค่านา (ดู รงส.4,
 5,13/2477 สามัญ ; และ 4/2479 สามัญ)

คำอภิปรายสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติเทศบาลของขุนวรสิขสุตรคุณเวทย์ (หนอง-
 คาย) เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นกระแสแนวคิดท้องถิ่นนิยมของสมาชิกสภาฯ ฝ่าย "เสรี
 นิยม" ซึ่งค่อนข้างมีคำอธิบายชัดเจนทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายระดับ
 แคบและระดับกว้าง กล่าวคือ ขุนวรสิขสุตรคุณเวทย์ได้อภิปรายสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติ
 เทศบาลว่า

. . . การจัดการปกครองบ้านเมืองของเราเท่าที่เป็นมาแล้ว รัฐบาลนี้คือว่าจะ
 เรียกว่ารัฐบาลกลางก็ได้ จัดแต่ฝ่ายเดียว ที่นี้กิจการทั้งหลายและทั่วทั้งประเทศ
 ย่อมมีมากด้วยกัน คือว่าเพียงแต่ท้องที่ที่ย่อมมีมาก และเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือ
 ความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็หาเหมือนกันไม่ เพราะฉะนั้นการที่เราจัดการ
 ปกครองอย่างที่เป็นมาแล้ว ความเจริญรุ่งเรืองของตำบลต่าง ๆ ท้องถิ่นต่าง ๆ
 จึงดำเนินไม่เหมือนกัน... เพราะฉะนั้นเมื่อเราได้จัดตั้งพระราชบัญญัติเทศบาล
 ขึ้นแล้ว รูปเกณฑ์ในพระราชบัญญัติเทศบาลนี้ก็เหมือนหนึ่งเราแบ่งรัฐบาลกลางนี้
 ออกเป็นส่วนย่อย ๆ คือ ส่วนของจังหวัด ส่วนของอำเภอ และส่วนของตำบล
 ในทำนองเดียวกัน เพราะฉะนั้นเมื่อส่วนย่อย ๆ ได้ช่วยกันทำทุกมุม ทุกแง่ ทุก
 แห่ง ทุกหน ก็ต้องแน่ใจว่ากิจการของเราหรือของบ้านเมืองเรา คงจะเจริญ
 เร็วขึ้นยิ่งกว่าเก่าเป็นแน่... (รงส. 29/2476 สามัญ: 1803-1805)

สรุปได้ว่า แนวคิดท้องถิ่นนิยมของสมาชิกสภาฯ ประเภทที่ 1 โดยทั่วไปต่างมี
 แนวคิดท้องถิ่นนิยมในความหมายแคบเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่เป้าหมายและวิธีการ

ของสมาชิกแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล สิ่งที่อยู่เหมือนจะเป็นกระแสร่วมจึงได้แก่ การเห็นว่า รัฐบาลดำเนินนโยบายปกครองประเทศไปในลักษณะตอบสนองความต้องการและปกป้องผลประโยชน์ของราษฎรในเขตกรุงเทพฯ เท่านั้น ไม่สนใจท้องถิ่น กฎหมายต่าง ๆ ที่ออกมา บังคับใช้ จึงใช้เกณฑ์ราคา ณ กรุงเทพฯ เป็นหลักโดยมิได้พิจารณาถึงสภาพความเป็นจริง ของแต่ละท้องถิ่น

ขณะเดียวกันในการแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ภายหลัง การเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่านโยบายของรัฐบาลในเวลานั้นยังให้ความสำคัญต่อการบำรุง ขนบทรอบนอก โดยเฉพาะในเขตท้องที่ที่ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากนักเป็นลำดับ รอง ๆ กล่าวคือ ถ้าพิจารณาในด้านคำแถลงนโยบาย รวมถึงการตอบกระทู้ถามของสมาชิก แล้ว เห็นได้ว่ารัฐบาลยังให้ความสำคัญกับความเป็นเอกราชที่สมบูรณ์ในทางการเมือง ระหว่างประเทศมากกว่าการพัฒนาสมรรถภาพภายใน เนื่องจากสิ่งสำคัญประการแรกที่ รัฐบาลเน้น ได้แก่การเร่งรัดให้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมาย ขณะที่นโยบายการ กระจายการบำรุงทางด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ นอกจากจะอยู่ใน ลำดับต่อมาแล้ว นโยบายการคลังโดยเฉพาะการงบประมาณ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลมีนโยบายจะบริหารประเทศไปในทางใด (ดู รงส. 6/2483 สามีญ) ยังคงยึดหลัก การใช้จ่ายงบประมาณตามหลักดุลยภาพ และยิ่งกว่านั้นนโยบายการพัฒนาในส่วนที่เป็นการ จัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ อันได้แก่ การชลประทาน การคมนาคม ขนส่ง เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้มากกว่าภาค อีสาน เช่น ในด้านการชลประทานนั้น โครงการก่อสร้างเขื่อนในภาคกลางและภาคเหนือ เป็นการก่อสร้างที่กำลังดำเนินอยู่ทั้งสิ้น ส่วนทางภาคอีสาน "...ยังกำลังสำรวจโดยทั่วไป ยังไม่ได้กะการแน่นอน..." (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ 2517: 118-119) ส่วนการคมนาคม มีเฉพาะการสร้างทางรถไฟสายขอนแก่น-หนองคายเท่านั้น การคมนาคมทางบก-ทางน้ำ ของประเทศยังอยู่ในขั้นตอน "...ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งไว้วางโครงการประสานการ คมนาคม เมื่อรัฐบาลเห็นชอบในโครงการนั้นแล้ว จะได้ดำเนินการตัดถนน และขุดคลอง ใหม่..." (2517: 121 และดู รงส. 2/2476 สามีญ)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าการศึกษานโยบายและบทบาทของทองอินทร์ในฐานะที่เป็นสมาชิกสภา ประเภทที่ 1 ควรต้องศึกษาทองอินทร์ภายใต้บริบทของการเมืองในส่วนกลางดังที่กล่าวมานี้ กับบริบทของการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น

4.2.2 การทำหน้าที่เป็น "ตัวแทน" ของราษฎร

เมื่อได้รับเลือกทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ทองอินทร์เป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งที่มีความกระตือรือร้นต่อการทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของราษฎร ดังจะเห็นว่าตลอดระยะเวลา 1 ปีแรก ทองอินทร์พยายามเสนอปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรมาใช้รัฐบาลทราบพร้อมกับแนะแนวทางแก้ไขที่เห็นว่าเหมาะสม ซึ่งบทบาทของทองอินทร์ในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า ทองอินทร์มิได้เน้นเฉพาะการทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของราษฎรในท้องถิ่นที่เลือกตั้งเขาขึ้นมาเท่านั้น แต่ทองอินทร์ได้เข้าไปมีบทบาทในการเป็นปากเสียงแทนราษฎรทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะชาวพื้นเมืองตามหัวเมืองรอบนอก ข้าราชการพ่อค้าหรือแม้กระทั่งกลุ่มกรรมกรระดับล่างในพระนคร กล่าวคือในฐานะที่เป็น "ผู้แทนราษฎรจากบ้านนอก" ทองอินทร์ได้เสนอปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรต่อไปนี้ให้รัฐบาลทราบ

เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2476 ทองอินทร์มีจดหมายส่วนตัวเสนอความเห็นต่อพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี เรื่อง "ราษฎรภาคเหนือและภาคใต้ไม่สามัคคีกันด้วยเรื่องชาติและกำเนิด" ((2) สร201.5/12 เล่ม 4) เนื้อความของจดหมายแสดงถึงสภาพความไม่เข้าใจกันทางวัฒนธรรมระหว่างข้าราชการที่เป็นคนจากต่างถิ่น โดยเฉพาะที่เป็นชาวไทยกลางกับราษฎรที่เป็นชาวพื้นเมือง ซึ่งรวมถึงอุปสรรคในเรื่องชาติกำเนิดของข้าราชการที่เป็นชาวพื้นเมืองด้วย จุดประสงค์ของการเสนอความเห็นอยู่ที่ต้องการให้รัฐบาลรับดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเน้นจุดหลักที่สำคัญของข้าราชการเป็นสำคัญ ต่อมาวันที่ 25 มกราคมปีเดียวกัน กระทั่งที่ทองอินทร์เสนอต่อสภา เข้าสู่วาระการประชุมพร้อมกันเป็นจำนวนถึง 8 กระทั่ง เป็นกระทั้วด้วยเรื่องเกี่ยวแก่โรคเรื้อน นิสัยนักโทษ การปราบฝิ่น ทางหลวงในภาคอีสาน การควบคุมโรคจิต การประถมศึกษา การใช้

ประมวลการศึกษาชั้นมัธยม และนโยบายในการบรรจุข้าราชการฝ่ายทหารเข้ารับราชการฝ่ายพลเรือน (รงส.9/2476 สามัญ) เนื้อหาของกระทู้ถามแสดงให้เห็นความคิดของทองอินทร์ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับราษฎรและการดำเนินงานของรัฐบาลที่ผ่านมา กระทู้ถามเกี่ยวกับโรคเรื้อนและการควบคุมโรคจิตก็เป็นการซักถามนโยบายการบริการสาธารณสุขของรัฐบาลในด้านนี้ซึ่งทองอินทร์เห็นว่า เป็นหน้าที่ที่รัฐบาลจะต้องทำ แต่ที่ผ่านมารัฐบาลยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรหรือเรื่องเกี่ยวกับนิสัยนักโทษ ทองอินทร์เห็นว่า บุคคลที่ถูกเนรเทศไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติคนจรจัด นักโทษที่ได้รับการอภัยโทษซึ่งได้รับการปลดปล่อยให้อยู่อย่างอิสระ โดยไม่มีโอกาสได้รับการฝึกฝนอบรมสั่งสอน และนำไปให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ทำให้พวกนี้เป็นตัวอย่างหรือชักจูงให้คนในท้องถิ่นประพฤติดูชั่วเยี่ยงในศีลธรรมหรือละเมิดกฎหมาย รัฐบาลควรจะมีนโยบายหรือจัดการควบคุมบุคคลเหล่านี้ให้ได้รับการฝึกฝนอบรมไปในทางเป็นพลเมืองดี มีอาชีพต่อไป เพราะตามความเป็นจริงแล้วแม้จะมีกฎหมายบังคับอยู่ทำให้ข้าหลวงประจำจังหวัด นายอำเภอเป็นผู้คอยดูแลและมีอำนาจสั่งสอนเช่นบิดาได้ แต่ความเป็นจริงกฎหมายดังกล่าวไม่มีผลในทางปฏิบัติ หรือกระทู้ต่อมาก็ยังเกี่ยวข้องกับสังคมข้าราชการอยู่คือ ในเรื่องการปราบฝิ่น ทองอินทร์ได้ถามเกี่ยวกับการใช้ตำรวจกองปราบปรามฝิ่นและสุราซึ่งทางกระทรวงกลาโหมส่งมาช่วยตามท้องที่ เพื่อทำการปราบปรามเฉพาะฝิ่นและสุรา ซึ่งทองอินทร์เห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุและยังเป็นการซ้ำซ้อนงานกันด้วย นอกจากนี้ทองอินทร์ยังได้ยื่นกระทู้ซักถามนโยบายและเหตุผลของรัฐบาลในการบรรจุทหารเข้ารับราชการในตำแหน่งสำคัญในกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทองอินทร์เห็นว่าการที่รัฐบาลทำเช่นนี้ "... ย่อมจะทำให้ข้าราชการฝ่ายพลเรือนในแผนกการนั้นเกิดความท้อใจ ดูประหนึ่งว่า รัฐบาลไม่วางใจหรือไม่เชื่อในความสามารถ" (รงส. 9/2476 สามัญ: 407)

กระทู้ถามเรื่องทางหลวงในภาคอีสาน เป็นอีกกระทู้หนึ่งที่สร้างชื่อเสียงให้กับทองอินทร์เป็นอันมาก เนื่องจากเป็นแหล่งที่มาของคำเปรียบเปรยถึงฐานะของราษฎรภาคอีสานที่กล่าวว่า "...ดูราษฎรทางภาคนี้อากั๊วะเป็นลูกเมียน้อยเหลือเกิน" (รงส. 9/2476 สามัญ: 390-391) ในการซักถามรัฐบาลในเรื่องนี้ทองอินทร์ไม่เพียงแต่จะยกเอาสภาพการ

คมนาคมของภาคอีสานมาบอกรัฐบาลเท่านั้น หากได้นำเอาความรู้สึกของราษฎรหัวเมืองที่มีต่อการพัฒนาภาคนี้ที่ผ่านมาว่า "...แต่เรามองดูทางบักซ์ได้ ฝ่ายเหนือแล้ว ถนนหนทางได้รับการบำรุงและได้สร้างขึ้นต่างกันอย่างมากนัก และอีกประการหนึ่ง หัวเมืองไม่ได้รับการบำรุงอย่างไรเลย ปล่อยให้ตามธรรมชาติ แต่มองดูมณฑลชั้นใน โดยเฉพาะจังหวัดพระนคร จะเห็นว่าถูกบำรุงฟูมเฟื่อยในเมื่อเทียบกับกัน ข้อนี้ราษฎรหัวเมืองได้ร่ำร้องมานานหนักหนาแล้ว" (: 390-391)

ส่วนกระทู้ถามเรื่องการประถมศึกษาและการใช้ประมวลการศึกษาชั้นมัธยม ทองอินทร์ได้สะท้อนปัญหาและข้อเท็จจริงที่เขาพบมาในการจัดการศึกษาประชาบาลตามหัวเมืองว่า เท่าที่จัดให้มีโรงเรียนเฉลี่ยตำบลละ 1 โรงเรียนทำให้ "เด็กได้รับการศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งใกล้เคียงโรงเรียนเท่านั้น" การศึกษาประชาบาลเท่าที่เป็นอยู่ "...กлубตร กุลริตาจึงไม่ได้รับการศึกษา ซึ่งมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ถึง 50% เด็ก ๆ เหล่านี้ก็คงปล่อยให้ได้รับการศึกษาไปตามธรรมชาติ" (รงส. 9/2476 สามีญ: 394) ซึ่งถ้าปล่อยให้ เป็นไปเช่นนี้ความประสงค์ของคณะราษฎรที่จะให้พลเมืองได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงนั้น ยังอยู่ห่างผล เท่าที่เขาทราบ ทางอำเภอต่าง ๆ ก็มีได้ละเอียดในเรื่องนี้ ต่างก็ได้เสนอขอจัดตั้งโรงเรียนเป็นจำนวนมากมาย แต่ทำไม่ได้เพราะติดเรื่องเงิน ทองอินทร์เห็นว่ามิทางแก้ไขอยู่ทางเดียวคือ กระทรวงธรรมการจะต้องเพิ่มเงินอย่างน้อยเท่าตัว เพื่อนำไปใช้ในการจัดหาครูที่มีหน้าที่สอนโดยตรงและจัดสร้างโรงเรียนเพิ่ม ส่วนการจัดการศึกษาระดับมัธยม ทองอินทร์มีความเห็นว่า "...การสอนชั้นมัธยมศึกษาในพระนครและหัวเมืองต่าง ๆ ไม่ค่อยเหมือนกัน สุดแล้วแต่ครูใหญ่ในโรงเรียนนั้นจะเห็นสมควร เป็นเพียงเดินภายในกรอบที่กระทรวงธรรมการกำหนดไว้เท่านั้น ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน พอควรและก่อให้เกิดความลำบากแก่ครูผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะกระทรวงธรรมการขาดประมวลการศึกษาชั้นมัธยม ไม่เหมือนการสอนชั้นประถม ซึ่งเรามีประมวลการศึกษาอยู่แล้ว" (รงส. 9/2476 สามีญ: 409)

สืบเนื่องจากกระทู้ถามเรื่องการประถมศึกษา ทองอินทร์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษา เข้าสู่วาระการประชุมเมื่อวันที่ 7 มีนาคม เจตนาของการเสนอในรูปแบบกฎหมายต้องการให้มีผลเป็นการบีบบังคับให้รัฐบาลนำเรื่องนี้ไปดำเนินการแก้ไขอย่างเป็นจริงในทางปฏิบัติ เหตุผลที่อภิปรายประกอบร่าง ทองอินทร์กล่าวว่า มาจากการเสนอความเห็นของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มอบให้เขานำมาบอกต่อสภาฯ และรัฐบาล กับอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ส่วนตัวของทองอินทร์เองที่เคยเป็นครูและนายอำเภอ ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านนี้ คำอภิปรายของทองอินทร์จึงเป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่ปฏิบัติของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และแผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2475 ซึ่งในที่สภารัฐบาลได้รับร่าง พระราชบัญญัติ นี้ไปพิจารณา (รงส. 22/2476 สามีญ)

กฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่ทองอินทร์เสนอต่อสภาฯ ในการประชุมปีแรกคือ ร่างพระราชบัญญัติรัฐชูปการแก้ไขเพิ่มเติม จุดประสงค์ต้องการให้มีการยกเลิกการบังคับผู้ไม่เสียรัฐชูปการมาทำงานโยธาโดยให้เหตุผลว่า ราษฎรทางภาคอีสานไม่สามารถจะหาเงินมากพอที่จะเสียค่ารัฐชูปการได้ และการให้บุคคลเหล่านี้ไปทำงานโยธาก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด ทั้งภาษีชนิดนี้ก็เป็นภาระแก่ภาษีทางอ้อมที่ไม่ยุติธรรม เพราะเป็นภาษีที่เก็บรายบุคคลมิได้คำนึงถึงรายได้และทรัพย์สินสมบัติของราษฎรที่พอจะเสียได้ (รงส. 29/2476 สามีญ)

ที่กล่าวมา เป็นเฉพาะจดหมายแสดงความคิดเห็น กระทู้ และร่างกฎหมายที่ทองอินทร์เสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรภายในการประชุมสามัญสมัยแรก พ.ศ. 2476 เท่านั้น แต่ก็ก็เป็นบทบาทที่ทองอินทร์กระทำสืบเนื่องต่อมา ดังปรากฏว่าในการประชุมสภาสามัญสามัญในปี พ.ศ. 2478 นั้น ทองอินทร์ยื่นกระทู้ซักถามการปฏิบัติงานของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ ถึง 10 กระทู้ คือ กระทู้ถามเรื่อง การบรรจุตำแหน่งที่ปรึกษาเทศบาล เรื่องการยกอำเภอมุกดาหารขึ้นเป็นอำเภอขึ้นพิเศษ เรื่องครูในจังหวัดในภาคอีสาน เรื่องอัตราเงินเดือนครูประชาบาล เรื่อง การสอบแข่งขันครูในบารุง เรื่องการสอบแข่งขันครูในจังหวัดอุบล เรื่องเงินเดือนปลัดอำเภอ เรื่องการสงวนหนองน้ำสาธารณะ และเรื่องผืนเทียนส่ง

ทางรถไฟสายเหนือ (รงส. 5, 16, 18, 20/2478 สามัญ) ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของทองอินทร์ในการเป็นตัวแทนกลุ่มสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่ ชาวพื้นเมืองทางภาคเหนือและอีสาน ซึ่งอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมลาว ข้าราชการท้องถิ่นที่เป็นชาวพื้นเมือง ข้าราชการฝ่ายมหาดไทยและกระทรวงธรรมการ เนื้อหาของความคิดเห็นมีทั้งที่มาจากกลุ่มสังคมที่แวดล้อมและมาจากความคิดที่ทองอินทร์ "คิดแทน" ซึ่งในลักษณะของการคิดแทนนี้ก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดทางความคิดของทองอินทร์ด้วย กล่าวคือ ทองอินทร์ก็ยังมีระบบความคิดที่วางอยู่บนพื้นฐานของข้าราชการที่ให้คุณค่ากับวิชาชีพเฉพาะของตนเอง (ดังจะเห็นได้จากแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษากับกระทู้ถามเรื่องที่รัฐบาลบรรจุทหารเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย)

นอกจากทองอินทร์จะมีบทบาทในการยื่นกระทู้ซักถามนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล รวมทั้งการเสนอร่างกฎหมาย ญัตติต่าง ๆ เป็นการผูกมัดรัฐบาลแล้ว ตามธรรมชาติของการทำงานในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งจะต้องมีการประชุมถกเถียงแสดงความเห็นกันในเรื่องต่าง ๆ ทองอินทร์เป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งที่มีมักเข้าร่วมถกเถียงอภิปรายด้วยเสมอ ซึ่งบทบาทในด้านนี้ก็วางอยู่บนแนวคิดอันเดียวกันคือ การรักษาผลประโยชน์ให้แกราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นต้นว่า การอภิปรายคัดค้านร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นเพื่อขยายและตัดถนนเชื่อมกรุงเทพฯ กับดอนเมือง กฎหมายฉบับนี้ได้รับการคัดค้านจากผู้แทนราษฎรจากจังหวัดรอบนอก เนื่องจากเห็นว่าการคมนาคมในมณฑลชั้นในนั้นเพียงพอแล้ว ยังไม่จำเป็นจะต้องสร้างถนนเพิ่มขึ้นอีก ทองอินทร์ได้แสดงความเห็นคัดค้านว่า "...ถ้าเราจะสงวนเงินก้อนนี้ไว้เพื่อประโยชน์ของราษฎรเพื่อให้ได้ประโยชน์จริงแล้วเอาเงินก้อนนี้ไปบำรุงชาวชนบท ซึ่งยังไม่ได้มีการบำรุงพอควรก็น่าจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากกว่าที่จะมาทำถนนสายนี้" (รงส. 7/2476 สามัญ: 283-284) และ เมื่อรัฐบาลเสนอร่าง พระราชบัญญัติลดเลิกเก็บเงินอากรค่านา พ.ศ. 2477 ทองอินทร์ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการเก็บภาษีชนิดนี้ว่า ตนเองได้เคยเสนอความเห็นแล้วขอให้รัฐบาลลดอากรค่านา เป็นความยาวถึง 6 หน้ากระดาษ แต่รัฐบาลตอบกลับมาเพียง 3 บรรทัดว่า การลดค่าตามที่เขาเสนอจะเป็นการกระทบกระเทือนการเงินของ

ประเทศ ซึ่งทองอินทร์ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขปัญหานั้น การที่รัฐบาลมีปัญหาทางด้านการเงินแล้วจะต้องจัดหางบประมาณให้เข้าสู่ดุลยภาพ โดยการ "บีบทางหนึ่งแล้วมาเพิ่มทางหนึ่ง" นั้น ไม่ใช่ทางแก้ปัญหาก็ถูกต้อง ทองอินทร์กล่าวว่า ตามที่เขาทราบมางบประมาณไม่จำเป็นจะต้องเข้าสู่ดุลยภาพ แต่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องจัดการกับปัญหานี้ ซึ่งทองอินทร์ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีแก้ไขที่จะไปเก็บภาษีคนมั่งมีเพิ่มขึ้น เนื่องจากเห็นว่าจะเป็นการทำลายคนมั่งมี แม้ว่าครั้งนี้ ทองอินทร์จะยังมีได้เสนอทางออกในการแก้ปัญหาไว้ แต่ในภายหลัง ปรากฏว่า ทองอินทร์ได้เคยกล่าวถึง ทางออกในเรื่องนี้ไปในลักษณะ 2 แนวทางคือ ให้เป็นการบำรุงเศรษฐกิจชนบท (Rural Economy) และการลงทุนก่อสร้างอุตสาหกรรมขนาดใหญ่สำหรับประเทศ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาทิ้งเบื้องบนลงล่าง และวางรากฐานระดับล่างให้มั่นคง รองรับการพัฒนาตัวทางเศรษฐกิจระดับประเทศ (ดูบทที่ 6)

การที่ทองอินทร์มีส่วนร่วมทั้งโดยการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ของตนเอง และการเข้าร่วมอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกับสมาชิกสภาอื่น ๆ ทำให้ทองอินทร์ได้โอกาสแสดงความคิดเห็นหรือจุดยืนทางการเมืองของตนเองในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ ซึ่งจากเงื่อนไขการมีบทบาทเป็น ตัวแทนของราษฎรชนบทรอบนอก ความกระตือรือร้นที่ต้องการจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบใหม่ ทำให้ทองอินทร์มิได้หยุดตัวเองอยู่ที่การเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดที่เลือกตั้งเท่านั้น แต่ทองอินทร์ได้ก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการวางรากฐานให้กับองค์กรนิติบัญญัติ เพื่อให้สามารถเป็นสถาบันตัวแทนของราษฎรทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้ทองอินทร์ก้าวขึ้นสู่การเป็นสมาชิกสภา ที่มีอำนาจและได้รับการยอมรับคนหนึ่งในเวลานั้น

4.2.3 การวางรากฐานภายในสภาผู้แทนราษฎร

ด้วยพื้นฐานทางแนวความคิดที่ต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติควบคุมการบริหารประเทศของรัฐบาล ทำให้ทองอินทร์เป็นสมาชิกสภา ที่เอาใจใส่และ เคร่งครัดต่อข้อบังคับการประชุมของสภาเป็นอย่างมาก มีความกระตือรือร้น

ต่อการร่างกฎหมายแทบจะทุกฉบับ เสนอเพื่อสมาชิกที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นกรรมการ
ขณะเดียวกันก็ได้รับการเสนอชื่อจากเพื่อนสมาชิกเข้าเป็นกรรมการด้วย และในภายหลัง
เมื่อมีประสบการณ์ทางการเมืองมากขึ้น ทองอินทร์ก็ได้เสนอความเห็นเพื่อพัฒนาสภา
ผู้แทนราษฎรให้มีความเป็นสถาบันนิติบัญญัติอย่างแท้จริง ซึ่งบทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า
ทองอินทร์มีจุดยืนของตนเองอย่างชัดเจนในการเข้ามาทำหน้าที่เป็น "ผู้แทนของราษฎร"
โดยถือว่า "สมาชิกประเภทที่ 1 ตามความมุ่งหมายก็เป็นพวกที่จะเข้ามาเรียนการเมืองใน
ที่นี้ สิ่งใดที่ไม่พิจารณาโดยดีถ้วน จะมาลงมติก็จะเป็นการลงไป" (รงส.7/2476 สามัญ:
235-236) เพราะฉะนั้นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย สมาชิกไม่ควร
จะต้องไปขึ้นตรงต่อรัฐบาล แต่สมาชิกเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาล สมาชิกทุกคนย่อมมีสิทธิ
เสนอความเห็นของตนเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติได้โดยอิสระและย่อมต้องมีการคัดค้าน
กันบ้าง" (รงส. 9/2476 สามัญ และ 19/2477 สามัญ)

การเคร่งครัดต่อข้อบังคับการประชุมฯ ของทองอินทร์ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน
ตั้งแต่การประชุมสภาสมัยแรก (2476 สามัญ) ซึ่งมีทั้งการพยายามปฏิบัติต่อข้อบังคับการ
ประชุมอย่างเคร่งครัด เอาใจใส่ในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับต่าง ๆ ทั้งนี้เห็นได้จาก
การคัดค้านการยื่นญัตติของสวัสด์ ยูวะเวส (นครสวรรค์) ซึ่งขอให้ที่ประชุมไว้อาลัยในการ
ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเสด็จยุโรป และญัตติของมังกร สามเสน (ส.ส.
2) ที่ขอให้รัฐบาลตั้งกรรมการพิจารณาในทางเศรษฐกิจ (รงส. 4/2476 สามัญ)
การแสดงความไม่เห็นด้วยกับญัตติของพระพินิจนากกร (เชียงใหม่) ที่เสนอให้มีการสร้าง
อนุสาวรีย์สำหรับผู้ก่อการฯ โดยให้เหตุผลว่าตามปกติการสร้างอนุสาวรีย์เป็นการทำให้ผู้ที่
ตายไปแล้วและผู้ที่มีคุณงามความดีเป็นพิเศษจริง ๆ แต่สำหรับคณะราษฎรก็ยังเป็นหมู่คณะ
ยังไม่มีใครถึงแก่กรรม และยังไม่เห็นมีใครที่จะได้ทำคุณความดีที่ว่านั้น จึงยังไม่สมควรที่จะ
สร้างอนุสาวรีย์ขึ้น (รงส. 5/2476 สามัญ)

เมื่อรัฐบาลเสนอร่างประมวลกฎหมายแพ่ง บรพ 5 (ลักษณะพัวเมีย) เข้าสู่ที่
ประชุมสภาฯ นอกจากทองอินทร์จะคัดค้านว่ารัฐบาลไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับการประชุมที่จะ

ต้องเสนอร่างกฎหมายให้สภาฯ อ่านล่วงหน้าอย่างน้อย 3 วันแล้ว เมื่อสภาฯ ได้มีการก-
 ติงกันซึ่งเป็นเรื่องการออกกฎหมายกำหนดให้ชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียว ทองอินทร์ก็
 ได้แสดงความคิดเห็นต่อสภาการประชุม และเนื้อหาที่สมาชิกนำมาพูดในที่ประชุมว่าสมาชิก
 มักอภิปรายในข้อความซ้ำ ๆ กัน ซึ่งไม่ถูกต้องตามข้อบังคับฯ (รงส. 7-8/2476 สามัญ)

ความสนใจที่ทองอินทร์มีต่อการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับต่าง ๆ ปรากฏอย่าง
 ชัดเจนตั้งแต่การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.
 2476 (ดู 12,22/2476 และ 31-36/2476 สามัญ) ซึ่งร่างกฎหมายที่ได้รับความสน
 ใจส่วนใหญ่เป็นกฎหมายที่ให้ผลประโยชน์แก่คนในกรุงเทพฯ และสมาชิกที่ร่วมกันขอแปรญัตติ
 ในร่างกฎหมายฉบับต่าง ๆ ร่วมกับทองอินทร์อีกผู้หนึ่งคือ เลียง ไชยกาล (อุบลราชธานี)
 ซึ่งในระยะนี้ทั้งสองสนิทสนมกันมากและร่วมกันทั้งในงานสภาฯ และร่วมออกศึกษาหาความรู้
 ภายนอกสภาฯ (เลียง ไชยกาล 2514: ไม่ปรากฏเลขหน้า) บทบาทของทองอินทร์กับเลียง
 ช่างต้นมีความโดดเด่นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของสมาชิกโดยทั่วไปในสภาฯ สมัย
 แรก เนื่องจากในตอนนั้น นอกจากที่ประชุมส่วนใหญ่จะไม่ออกความเห็นอย่างไรต่อร่าง
 กฎหมายของรัฐบาลแล้ว สมาชิกบางส่วนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน เป็นต้นว่าสมาชิก
 บางคนไปยื่นกระทู้ถามต่อคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งเป็นการผิดระเบียบที่กำหนดว่าสมาชิก
 ต้องยื่นกระทู้ถามต่อประธานสภาฯ ในสมัยประชุมตามข้อบังคับฯ ของสภาฯ เท่านั้น (เทศาภิบาล
 34,4 (2477): 402-403)

ความกระตือรือร้นที่มีต่อการทำหน้าที่สมาชิกสภาฯ ผู้แทนราษฎร ทำให้ทองอินทร์
 เข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอรายชื่อเพื่อนสมาชิกเข้าเป็นกรรมการชุดต่าง ๆ ของสภาฯ
 ขณะเดียวกัน ทองอินทร์ก็ได้รับการเสนอชื่อจากเพื่อนสมาชิกช่วยในการตั้งกรรมการ
 ในช่วงแรกนี้ (2476) รัฐบาลจะเสนอรายชื่อกรรมการมาให้สภาฯ เลือกตั้ง ซึ่งในรายชื่อ
 ของรัฐบาลจะมีทั้งสมาชิกประเภทที่ 1 และ 2 แล้วจะมีการเสนอรายชื่อ ของสมาชิกใน
 สภาฯ อีกส่วนหนึ่ง รายนามสมาชิกที่รัฐบาลมักจะเป็นฝ่ายเสนอ ได้แก่ หลวงวรนิติปรีชา
 (สกลนคร), หลวงนาถนิติธาดา (ชัยภูมิ), ขุนสุคนธ์วิเทศศึกษากร (สมุทรสาคร), มนูญ

บริสุทธิ์ (สุนทรณบุรี), สร้อย ณ ลำปาง (ลำปาง), ไต้ ปาณิกบุตร (พระนคร) และ มงคล รัตนวิจิตร (นครศรีธรรมราช) ซึ่งเมื่อมีการลงคะแนนแล้ว สมาชิกที่รัฐบาลเป็นฝ่าย เสนอชื่อมักจะได้รับเลือก คือ มีคะแนนสูงเรียงตามลำดับ (รงส.3/2476 สามัญ) ทองอินทร์ถูกเสนอชื่อครั้งแรกให้เป็นกรรมาธิการตรวจระเบียบพิจารณา ร่างกฎหมายของสภา ผู้เสนอชื่อ ชุนเสนาสัสดี (ร้อยเอ็ด) และผู้สนับสนุนคือ พระยาเสนาภิมุข (นครราชสีมา) กับ ทองกระจาย รัชตวรรณ (ปทุมธานี) แต่ครั้ง^{นี้} ยังไม่ได้รับเลือกทองอินทร์เริ่มได้รับการ เลือกตั้งเป็นกรรมาธิการตรวจรายงานการประชุมสภาแทนขุนสมหารहितคดีที่ลาออกไป (รงส.16/2476 สามัญ) แต่หลังจากนั้นในช่วงต้นเดือนมีนาคมทองอินทร์ป่วยจนถึงกับ ต้องลาออก (รงส. 27/2476 สามัญ) เมื่อเปิดประชุมสมัยวิสามัญอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2477 ทองอินทร์ได้รับเลือกจากสภา เข้าร่วมเป็นกรรมาธิการคัดค้านการเลือกตั้งแทน นายวิลาศ โอสถานนท์* และกรรมาธิการเกี่ยวกับการเงินและการเศรษฐกิจ** (รงส. 1/2477 วิสามัญ) ในการประชุมสภา สมัย^{นี้}ซึ่งใช้เวลาประมาณ 2 เดือน (สิงหาคม- กันยายน) ได้ปรากฏให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างทองอินทร์และเพื่อนสมาชิก ซึ่ง ภายหลังจะพบบทบาทของบุคคลเหล่านี้ในลักษณะของการเป็น "ฝ่ายค้านชั้นนำ" (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532: 71) รวมทั้งบทบาทของทองอินทร์ ทองอินทร์ยึดมั่นในการเป็น ตัวแทนของฝ่ายนิติบัญญัติ กล่าวคือ สภา ในสมัยประชุมที่ผ่านมา (2476) ได้มีการลงมติ ผ่านร่างพระราชบัญญัติอากรมฤตกและการรับมฤตก แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่- หัวยังไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยและได้ทรงทักท้วงขอให้สภา พิจารณาแก้ไขเสียใหม่ โดย

* กรรมาธิการคัดค้านการเลือกตั้งมี พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี (ประธานสภา) หลวงอรรถกิจกำจร, พระวุฒิสาสตร์เนติญาณ และหลวงคหกรรมบดี

** กรรมาธิการเกี่ยวกับการเงินและการเศรษฐกิจมี มังกร สามเสน, พระพิณิจรนากร, หลวงนาถนิติธาดา, ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์, หลวงวรนิติปรีชา, และทองอินทร์ นอก- จากกรรมาธิการชุดนี้แล้ว ยังมีการตั้งอีก 2 ชุดคือ กรรมาธิการเกี่ยวกับการปกครอง และกรรมาธิการเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (ดู รงส.1/2477 วิสามัญ)

ทรงขอ ให้เพิ่มในเรื่องของพระราชทรัพย์ ให้มีการเขียนชัดเจนว่า "พระราชทรัพย์ใด ๆ ที่เป็นพระราชมรดกตกทอดไปยังผู้อื่น นอกจากผู้สืบราชสมบัติ ต้องเสียอากรมรดก นอกจากนั้นเป็นพระราชทรัพย์ ฝ่ายพระมหากษัตริย์ ไม่ต้องเสียอากรมรดก" ประเด็นในการอภิปรายเป็นปัญหาระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่สภาฯ จะต้องลงมติว่ามรดกของพระมหากษัตริย์ควรเสียอากรมรดกหรือไม่ ทงอินทร์แสดงความเห็นว่า มติของคณะรัฐมนตรี ร่างพระราชบัญญัติเดิมและตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญต่างก็มีความสอดคล้องต้องกันอยู่แล้วว่า พระราชทรัพย์ซึ่งรับสืบทอดต่อกันลงไปนั้นไม่ต้องเสียภาษี ปัญหาที่ถกเถียงกันจึงมีอยู่แค่ว่า จะเพิ่มเติมค่าลงไปตามกฎหมายหรือไม่ ทงอินทร์ได้เสนอแนวทางการประนีประนอมว่า การเพิ่มข้อความลงไปให้ชัดเจนก็ไม่น่าจะมีอะไรเสียหายและถ้าการเพิ่มแล้วทำให้กฎหมายรัดกุมขึ้น และสอดคล้องตามพระราชประสงค์ก็ควรทำ แต่ผลการลงมติลับสภาฯ ยืนยันตามมติเดิม (รงส. 2/2477 วิสามัญ) ซึ่งเท่ากับว่า "ทั้งคณะรัฐมนตรีและสภาฯ ผู้แทนราษฎรต่างเห็นพ้องต้องกันว่าร่าง พระราชบัญญัติ อากรมรดกและการรับมรดกตามที่ฝ่ายรัฐบาลเสนอขึ้นมานั้นชัดเจนดีแล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มเติมข้อความอันใดลงไปอีก" (รัศมี ชาดสิงห์ 2521: 220)

ต่อมาได้เกิดวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญซึ่งเป็นเหตุให้รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ลาออกครั้งแรกใน พ.ศ. 2477 กรณีแพ้มติสภาฯ เรื่องการจำกัดยาง เนื่องจากในเวลานั้นกิจการค้ายางพาราในตลาดโลกกำลังประสบปัญหาปริมาณยางมีมากเกินไปเกินความต้องการที่ทำให้ราคายางตกต่ำและส่งผลกระทบต่อเกษตรกรและการค้าของประเทศไทยด้วยเพราะยางพาราเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก ประเทศผู้ผลิตยางในตลาดโลกได้ตกลงกันที่จะควบคุมการจำกัดยางโดยการกำหนดโควตาการผลิตยางให้แก่แต่ละประเทศ รวมทั้งการกำหนดเนื้อที่ในการปลูก รัฐบาลได้ตัดสินใจเข้าร่วมในภาคีนี้ด้วย แต่เป็นการดำเนินการที่ผิดผลาดของรัฐบาลในเรื่องที่ไม่มีสิทธิการส่งออกยางที่ถูกต้อง ทำให้การเข้าร่วมเป็นภาคีจำกัดยาง ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบ รัฐบาลเองก็ตระหนักดีอยู่แล้วว่า จะต้องถูกสภาฯ คัดค้านเนื่องจากโควต้ายางที่กำหนดนั้นต่ำกว่าความเป็นจริง อันเป็นการทำให้ชาวสวนยางและกรรมกรเดือดร้อน อีกทั้งกลุ่มประเทศที่ร่วมทำสัญญาที่มีไทยเป็นประเทศ

เอกราชเพียงประเทศเดียว นอกนั้นเป็นประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ 9 ประเทศ ส่วนประเทศผู้ผลิตยางอื่น ๆ เช่น อินโดจีนฝรั่งเศสแม้จะเข้าร่วม แต่มิได้มีสัญญาผูกมัดเหมือนไทย นิสิบินส์ก็ไม่ได้เข้าร่วม ด้วยเหตุนี้สมาชิกสภาฯ จากจังหวัดทางภาคใต้และภาคตะวันออก ซึ่งเป็นเจ้าของสวนยางด้วยหลายคนจึงคัดค้านกันมาก และในที่สุดสภาฯ ได้ลงมติไม่อนุมัติให้รัฐบาลทำสัตยาบันด้วยคะแนน 73 ต่อ 25 และอีก 41 คนงดออกเสียง (ดู รัศมี 2521: 219-238, 236-294) เหตุผลที่สภาฯ ลงมติไม่อนุมัติเป็นเพราะเห็นว่าไทยได้รับโควต้าไม่สมควร เป็นการเสียเปรียบมากเกินไป แต่ถ้าหากไทยได้รับโควต้าตามสมควรแล้ว สภาฯ ก็ยินดี รัฐบาลซึ่งได้มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าก็ได้ประกาศลาออก ภายหลังการประกาศลาออก ทองอินทร์ได้ขอล่าว่าทำความเข้าใจกับรัฐบาลและเพื่อนสมาชิกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของเขาที่ผ่านมา นับแต่เข้าทำหน้าที่ในสภาฯ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นการประกาศถึงจุดยืนทางการเมืองของตัวเองว่า

. . . รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลที่ก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้เข้ามาในสภาฯ นี้ ข้าพเจ้าดูเหมือนจะเป็นผู้ที่ค่อนข้างจะมีอะไร ๆ กับรัฐบาล ซึ่งบางท่านอาจจะมีความเข้าใจผิดอยู่บ้าง ข้าพเจ้าใคร่จะทำความขาวสะอาดกับรัฐบาลนี้เสียก่อนที่รัฐบาลนี้จะได้จากข้าพเจ้าไป ที่ข้าพเจ้าทำนั้น ชื่อเรียกว่า ข้าพเจ้าทำในหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักบุคคลใดโดยเฉพาะมาก่อน และข้าพเจ้าไม่ได้เคยสนิทสนมกับรัฐบาลคณะนี้แม้แต่คน หนึ่งคนใด ถ้าข้าพเจ้าได้กระทำล่วงเลยรัฐบาลไปด้วยประการหนึ่งประการใดก็ตาม ขอประทานโทษด้วยน้ำใสใจจริง (รงส. 19, 22/2477 วิสามัญ)

อย่างไรก็ดี พระยาพลฯ ยังคงได้รับการยอมรับจากทั้งสมาชิกสภาฯ และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ต่อไปอีก (ประเสริฐ บัททะสุนทร 2517: 146-147) (น่าสังเกตว่า พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ อดีตรัฐมนตรีซึ่งมีบทบาทในการชักชวนรัฐบาลเข้าไปเป็นภาคีจำกัดยางและยังเป็นประธานพ่อค้ายางภาคใต้

ไม่ได้เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดใหม่) คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดใหม่ (คณะรัฐมนตรีคณะที่ 6) แสดงให้เห็นความสับสนในนโยบายของรัฐบาลเก่าและการตอบสนองเสียงเรียกร้องของสมาชิกสภาฯ อยู่ค่อนข้างมาก กล่าวคือ นอกจากหลัก 6 ประการแล้ว ในด้านหลักเอกราช รัฐบาลยังคงมุ่งแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศที่จำกัดเอกราชทางการศาลและภาษีอากร กับเน้นการบำรุงกองทัพทั้งกองทัพบก เรือ อากาศ ในด้านหลักความสงบภายใน นอกจากการจัดการป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย จัดการคมนาคมแล้ว รัฐบาลจะส่งเสริมและดำเนินการจัดตั้งการปกครองลักษณะเทศบาล ซึ่งกำหนดว่า

- (ก) ในปีนี้จะได้จัดตั้งให้มีสภาจังหวัด โดยจะพยายามเลือกคัดผู้มีอาชีพต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่ในสภานี้
- (ข) จะได้จัดเปลี่ยนฐานะสุขาภิบาลที่มีอยู่ เป็นเทศบาลภายในปีนี้
- (ค) จะได้จัดแยกงบประมาณส่วนภูมิภาค ไปเป็นงบประมาณทางจังหวัด
- (ง) จะได้รับเรื่องอบรมที่ปรึกษาการเทศบาล เพื่อช่วยเหลือการเทศบาล

ในด้านการทาง การสุขาภิบาล และการสาธารณสุขก็มีลักษณะบ่งชี้ว่ารัฐบาลจะอุดหนุนจังหวัดต่าง ๆ มากขึ้น พร้อมกันนั้นยังบอกถึงกิจการที่รัฐบาลมุ่งจะทำเป็นต้นว่า วางแผนส่งเสริมการชลประทาน และประสานงานการขนส่งทั่วประเทศ วางระเบียบการจับจองที่ดิน ซึ่งในภายหลังรัฐบาลจะได้ออกกฎหมายเหล่านี้ออกมา และจะถูกคัดค้านอย่างหนักอีกครั้งจากสมาชิกภาคต่าง ๆ ที่เห็นว่ากฎหมายนั้นไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

อนึ่ง ในสมัยประชุมวิสามัญนี้ ในด้านรัฐบาลมีปัญหาหลักในเรื่องการเร่งออกประมวลกฎหมายให้ครบถ้วน เพื่อให้สามารถแก้ไขสัญญาที่ไม่เป็นธรรม กับปัญหาเรื่องการจำกัดยาง ซึ่งปัญหาประการหลังทำให้รัฐบาลแน่วมติสภาฯ ต้องลาออก ส่วนปัญหาแรก การตราประมวลกฎหมายในส่วนที่เป็นกฎหมายอาญา แม้ว่าสภาจะลงมติเห็นชอบ แต่ทางด้านพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นชอบด้วย และพระราชทานคืนมาให้สภาพิจารณาใหม่ ประเด็นที่ไม่ทรงเห็นด้วยคือ อำนาจส่วนพระมหากษัตริย์ในการพระราชทาน

อภัยโทษ ซึ่งทรงขอให้กำหนดแน่นอนลงไปว่า

1. ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิต จะต้องให้ได้ทุกเกล้าฯ ถวายฎีกา เพื่อหาราชทางอภัยโทษ และยอมให้ญาติหรือผู้ต้องคำพิพากษานั้น ทุกเกล้าฯ แทนได้ด้วย
2. ในระหว่างที่ยังไม่ได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ให้รอการประหารชีวิตไว้
3. ต้องบัญญัติให้ชัดเจนว่า ฎีกานั้นจะต้องนำขึ้นทุกเกล้าฯ โดยไม่ละเลยชักช้า

แต่สภา ได้พิจารณาแล้ว ลงมติลับยั้งตามร่างเดิม และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยคืนมา ถึงแม้กฎหมายอาญาทั้ง 3 ฉบับ จะสามารถออกใช้ได้ แต่ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งประการหนึ่งระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและสถาบันกษัตริย์ ซึ่งนำไปสู่การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเวลาต่อมา (ประเสริฐ ปัทมะสุนทร 2517: 155-157 และ รงส. 9,28/2477 วิสามัญ)

เมื่อสภา เปิดประชุมสมัยสามัญ ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2477 ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐบาล ดำเนินมาถึงจุดที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภว่า จะไม่เสด็จกลับสู่พระนคร เพราะมีข้อที่ทรงข้องพระทัยอยู่หลายประการ รัฐบาลจึงได้ส่งคณะผู้แทนไปเฝ้าเพื่อชี้แจงให้เข้าพระทัยและได้ทรงขอให้นำพระราชบันทึกเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ทางรัฐบาลเองดูเหมือนว่าไม่ต้องการจะนำเรื่องนี้เสนอต่อสภา แต่เนื่องจากเป็นพระราชประสงค์ จึงต้องทำ เมื่อพระยานพลฯ อ่านพระราชบันทึกจบลง นายไต ปาณิกบุตร (พระนคร) ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อจะ ได้มีความเข้าใจระหว่างกันทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลและสภา ในการอภิปรายเรื่องนี้ ทองอินทร์ได้เข้าไปมีบทบาทในฐานะเป็นตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติที่เสนอให้ทุก ๆ ฝ่ายประนีประนอมกันให้มากที่สุด ขณะเดียวกัน การอภิปรายของทองอินทร์ในช่วงนี้เห็นได้ชัดว่า ทองอินทร์ ค่อนข้างจะไม่พึงพอใจกับสภาพของสภาที่เป็นอยู่ กล่าวคือ

ในการอภิปรายเกี่ยวกับสมาชิกสภา ประเภท 2 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงไม่เห็นด้วยกับการที่คณะราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกประเภท 2 ทรงขอให้ "เปลี่ยนแปลงแก้ไข" โดยเสนอวิธีมาว่าให้เป็นการเลือกตั้งจากบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี และเป็นผู้ที่มีความรู้สูง เคยชินกับการงาน เช่น รับราชการในตำแหน่งสูง และผู้ที่ทำการเลือกตั้ง ถ้าไม่เป็นบุคคลคนเดียวเลือกได้ก็จะดี หรือจะให้กลุ่มที่ทรงเรียกว่า "Intelligentsia" เลือกโดยกำหนดเขากการศึกษา หรือถ้าจะเอาให้ง่ายที่สุดก็ให้บุคคลที่เป็น ข้าราชการ หรือ เคยเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้เลือก ("พระราชบัญญัติฉบับที่ 16" ใน รงส.16/2477 สสมัย: 837-927) การอภิปรายสมาชิกมักอภิปรายไปในทางสนับสนุนรัฐบาลว่าที่พัฒนานั้น ถูกต้องแล้ว แต่ทองอินทร์แสดงความเห็นว่า ตามมตินี้ ควรจะให้โอกาสพระมหากษัตริย์ ทรงเลือกได้ด้วย

ประเด็นที่สอง เกี่ยวกับเรื่องสิทธิในการยับยั้งกฎหมายของพระมหากษัตริย์ ตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 39 เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิสภา ยืนยันตามมติเดิมได้โดย ความเห็นข้างมากแม้เพียงเสียงเดียว (Simple majority) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเห็นว่าถ้าเป็นเช่นนี้ ก็เท่ากับว่า "ไม่ได้ถวายพระราชอำนาจในทางคัดค้านเลย" จึง ทรงขอให้แก้ไขใหม่เป็น เสียงข้างมาก 3 ใน 4 และสามารถยุบสภาได้โดยไม่ต้องมีรัฐมนตรี ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ สมาชิกคัดค้านเพราะเห็นว่า ถ้ายอมก็เท่ากับกลับไป เป็นระบบเดิม แต่ทองอินทร์และหลวงวรนิติปริชาได้แสดงความคิดเห็นสนับสนุนให้ เป็นไปตามคำทักท้วง โดยทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นว่า เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มี สภาเดียว ถ้ามี 2 สภาแล้ว อำนาจยับยั้งกฎหมาย (veto) ของพระมหากษัตริย์อาจจะมี หรือไม่มีก็ได้ ฉะนั้นเมื่อมีสภาเดียวก็คล้ายกับว่าพระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่คล้ายสภาสูง ก็จำเป็นจะต้องให้อำนาจการยับยั้งกฎหมายของพระมหากษัตริย์ไปพอควร

ประเด็นที่สาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เจ้าอยู่หัวทรงขอให้รัฐบาลทำตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 14 คือการให้เสรีภาพในการพูด การเขียนโฆษณาของหนังสือพิมพ์ เสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผย ขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2476 ให้มีการอภิเษกนักการเมือง งดการฟ้องร้องข้าราชการที่ถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับ การกบฏ และข้าราชการที่ต้องถูกปลดฐานสงสัยว่ามีความผิดทางการเมือง หรือถูกกล่าวหาว่ากล่าวร้ายรัฐบาล ขอให้พวกนี้ได้รับบำเหน็จบำนาญตามเดิม และทรงขอให้รัฐบาลให้คำมั่นเป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะไม่ตัดงบประมาณของทหารรักษาวังให้น้อยลงไปกว่าที่เป็นอยู่ ในประเด็นนี้ ทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นสนับสนุนว่า สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทักท้วงมานั้นเป็นความจริง พร้อมทั้งได้เสริมต่อไปอีกว่า ในเมื่อแต่เดิมรัฐบาลยังไม่อนุญาตให้มีการจัดตั้ง "คณะพรรคการเมือง" โดยให้เหตุผลว่าเป็นการขัดต่อพระราชหัตถเลขา และเมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์มาเช่นนี้ รัฐบาลก็ไม่น่าจะขัดข้อง

สรุปแล้วในทัศนะของทองอินทร์ ปัญหาระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับรัฐบาลและสภาฯ นั้น "ถ้าเราจะมีทางประนีประนอมกันได้มากที่สุดที่จะทำได้ แม้จะแก้รัฐธรรมนูญบ้าง เราก็ควรจะทำ สภาฯ เราเท่าที่แล้วมา เท่าที่เกิดเหตุอย่างนี้ขึ้น สภาฯ เราเดินสายตึง ซึ่งไม่เดินสายประนีประนอม" (รงส. 16/2477 สามัญ: 999)

นอกจากการทำหน้าที่เป็น "ตัวกลาง" เสนอให้ทุกฝ่ายประนีประนอมกัน เมื่อได้ ปาณิกบุตร (กรุงเทพฯ) เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป "เพื่อให้โอกาสทุก ๆ ฝ่ายได้ทำงานในหน้าที่ให้สมบูรณ์เท่านั้น" (: 948-949) ทองอินทร์ยังแสดงความไม่เห็นด้วยกับบรรยากาศในการอภิปรายของสมาชิกที่มักเป็นการสนับสนุนรัฐบาล มากกว่าจะแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งเขาเห็นว่า

. . . เพื่อเป็นเช่นนั้นจะเอามติอะไร ข้าพเจ้าคิดว่า เมื่อรัฐบาลทำชอบแล้ว ใครจะคัดค้านก็ว่าไป ถ้าจะมาอภิปรายสนับสนุนแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าสภาฯ นี้ จะอภิปรายสนับสนุนทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร เราจะพูดได้วันยังค่ำในข้อเดียวกันนั้น ทั้งนี้เราจะมีการลงมติกันได้อย่างไรในการที่มีแต่สนับสนุน เพราะฉะนั้นในการที่สมาชิกที่อภิปราย ขอให้ยื่นขึ้นเฉพาะผู้ที่คัดค้านเท่านั้น ส่วนผู้ที่อยากจะสนับสนุนก็ขอให้สงบสติอารมณ์ของท่านไว้ก่อน อย่าเพิ่งแสดงความสนับสนุนในญัตติ-

ชนิดนี้เลย กันแต่มีผู้คัดค้านขึ้นก่อน เมื่อเราไม่มีผู้คัดค้านแล้ว เราจะมีแต่สนับสนุนฝ่ายเดียว หากขอด้วยวิธีการไม่ ข้าพเจ้าก็ไม่อยากจะพูดอะไรให้มากนัก เพราะว่าถ้าพูดไปก็จะเป็นอย่างที่ข้าพเจ้าเคยพูดในสิ่งที่ไม่เข้าหูคนนัก เพราะฉะนั้นจึงขอพูดไม่กล่าวอะไรอีก (รงส.16/2477 สามัญ: 975-976) และโปรดดู แกลงการณํ เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ 2478)

ในสมัยประชุมสามัญ พ.ศ.2477 นี้ ทองอินทร์ได้ปรากฏบทบาทที่แสดงให้เห็นแนวคิดของทองอินทร์ที่มีต่อการใช้อำนาจนิติบัญญัติควบคุมรัฐบาลว่า สมาชิกสภาฯ ย่อมมีสิทธิเสนอและออกกฎหมายได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้รัฐบาลเป็นผู้เสนอ หรือเข้าไปทำดังคำอธิบายของทองอินทร์ที่กล่าวสนับสนุนการเสนอร่างพระราชบัญญัติ แก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. 2477 ของหลวงวรนิติปริชา (สกลนคร) ที่ว่า

. . . มีสมาชิกหลายท่านดูเหมือนจะลืมนหน้าที่ของตนไปโดยอธิบายไปในทำนองว่า สภาฯ นี้ไม่สามารถยิ่งไปกว่ารัฐบาล ถ้าเป็นเช่นนั้นสภาฯ นี้ควรจะอยู่ภายใต้ความควบคุมของรัฐบาลมากกว่าสภาฯ เป็นผู้ควบคุมราชการแผ่นดิน เมื่อสภาฯ เรามีอำนาจมากกว่ารัฐบาลแล้ว สภาฯ นี้อาจตั้งกรรมาธิการวิสามัญ ซึ่งเลือกจากผู้มาจากฝ่ายไหนอะไรก็ได้ แล้วทำไมเราจึงจะว่าสภาฯ นี้จะทำอะไรไม่รอบคอบไปกว่ารัฐบาล นี่เป็นการอธิบายดูถูกตัวท่านเอง เมื่อเราสามารถทำงานนี้ได้แล้ว เรายังจะโยนไปให้รัฐบาลซึ่งดูเหมือนจะรับแต่งานอื่นมากแล้วทำไปไม่ได้คือรับไป ถ้าพูดอย่างหนึ่งก็ว่าดีอยู่ แต่ถ้าทำไมทันนอกทันใจสมาชิกฯ แล้วสมาชิกฯ ก็ยังเห็นว่าควรจะหาบุคคลอื่นตั้งเป็นกรรมาธิการดีกว่าที่จะให้รัฐบาลรับไป และสภาฯ นี้อาจจะตั้งกรรมาธิการจากผู้มีมติกริหาว่าว ตั้ง 3 หางว่าวก็อาจจะหามาเป็นกรรมาธิการนี้ได้ นี่ข้าพเจ้าเพียงแต่เตือนสมาชิกฯ อย่าดูถูกสภาฯ ของเราเลยว่าจะไม่สามารถและไม่รอบคอบ (รงส.17/2477 สามัญ: 1152)

ขณะเดียวกัน การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป และการเสนอร่างกฎหมายของ ฝ่ายสมาชิกฯ ดูเหมือนว่า จะเป็นที่ยอมรับพอ ๆ กับการเริ่มปรากฏตัวอย่างชัดเจนมากขึ้นว่า สมาชิกคนใดมีท่าทีเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล คนใดพยายามทำหน้าที่เป็น "ฝ่ายค้าน" สำหรับ ทองอินทร์ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายเรื่อง การส่งข้าราชการและสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรไปเปิดหูเปิดตาในต่างประเทศโดยมีจุดมุ่งหมาย "...ที่ข้าพเจ้าเสนอญัตติวันนี้ ก็มีเจตนาที่จะให้งานดำเนินไปด้วยดีไม่ได้มีเจตนาที่จะทำให้อื่น ๆ เห็นว่า ข้าพเจ้าเป็น ปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล หรือให้เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนหูบ่าตาเถื่อน อะไรนั้น ก็หาไม่ได้ ข้าพเจ้า รักษาสิทธิ" (รงส.18/2477 สามีญะ 1284) เนื่องจากในงบประมาณปี พ.ศ.2477 ได้ มีเงินเหลืออยู่ราว 1 แสนบาท จากยอดของกระทรวงธรรมการเกี่ยวกับการศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ รัฐบาลจึงดำริจะส่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ประมาณฝ่ายละ 20 คน ไปศึกษาและดูงานกิจการของสภาฯ ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชนในต่าง ประเทศ ทองอินทร์และสมาชิกสภาฯ จำนวนหนึ่ง เช่น ขุนเสนาลัสดี (ร้อยเอ็ด) ไม่เห็น ด้วยกับการใช้เงินของรัฐบาลในเรื่องนี้ จึงเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายขึ้น โดยคัดค้านใน ประเด็นที่ว่า สภาพของประเทศ ยังขาดแคลนการเงิน เมื่อมีเงินเหลือจ่ายในงบประมาณ เช่นนี้ก็ควรจะเอาเงินนั้นเป็นเงินคงคลัง ไว้ใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ของราษฎรอย่างแท้จริง เพราะเงินเหล่านี้เป็นเงินที่เก็บมาจากภาษีอากรของราษฎร ถ้าสภาพการเงินของประเทศ ดีขึ้นก็จะสนับสนุน และอีกประการหนึ่ง การหาผู้ที่สมควรจะไปดูงานจำเป็นต้องหาผู้ที่มีความรู้ จริง ๆ ไป มิใช่ให้เป็นการสมัครใจไป ซึ่งยอมได้แต่ผู้ที่มีฐานะดี ๆ โดยที่อาจมีความรู้ดี หรือไม่ดีก็ได้ ขณะเดียวกันสมาชิกฝ่ายที่มีปรากฏบทบาทในการสนับสนุนรัฐบาลก็แสดงความ เห็นคัดค้านทองอินทร์ โดยขุนชำนาญภาษา (นราธิวาส) กล่าวว่า ที่จริงรัฐบาลไม่ควรจะ นำเรื่องนี้มาบอกให้สมาชิกสภาฯ รู้ ควรจะส่งพวกในฝ่ายบริหารทั้งหมดไป ทางสภาฯ ก็คง ไม่รู้ไม่ชี้เพราะเงินนี้สภาฯ เป็นผู้ให้ไปเอง ฝ่ายรัฐบาลกลับมีแนวคิดในเรื่องนี้ในแง่ที่ต้อง การให้ความรู้แก่สมาชิกประเภทที่ 1 เพื่อให้มีสมรรถภาพในความหมายเดียวกันกับการตั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยเห็นว่าสมาชิกประเภทที่ 1 เป็นบุคคลที่กำลัง จะทำงาน

ในการอภิปรายครั้งนี้ ทองอินทร์ได้แสดงแนวคิดทางการเมืองของเขาว่า "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหาขึ้นตรงต่อรัฐบาลไม่ แต่สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ควบคุมรัฐบาล" เพราะฉะนั้นการทำงานของสมาชิกในสภาจึงย่อมต้องมีการคัดค้านกันบ้างตามหลักประชาธิปไตย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนมีสิทธิเสนอความเห็นของตนเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติได้โดยอิสระ ถ้าสภาที่ไม่มีการอภิปรายคัดค้านกันก็คือ สภาที่เป็นไปในระบอบเผด็จการ "มีสมาชิกบางนายอภิปรายเป็นทำนองว่า การทำงานขัดขวางกัน การเมืองเช่นนี้จะใช้ได้หรือนั้นท่านพูดผิดหลักประชาธิปไตย ข้าพเจ้าขออย่าว่า ผิดหลักประชาธิปไตย เรามาอยู่ในสภานี้ เราจะต้องมีการขัดคอกันไม่ใช่ขัดขา ข้าพเจ้าไม่อยากจะต่ำลงไปถึงขัดขา ถ้าเราไม่อยากจะให้ขัดคอกันก็ทำไม่ดำรงลัทธิเผด็จการเสียแล้ว ข้าพเจ้าทรงสิทธิที่จะเสนอญัตตินี้ โดยความเห็นบริสุทธิ์ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ" ร่างกฎหมายที่ทองอินทร์เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ ในช่วงนี้ (2477 สามัญ) ก็มีร่าง พระราชบัญญัติ การพนัน เพิ่ม

เติม พ.ศ. 2477 เหตุผลที่เสนอเนื่องจาก "ข้าพเจ้าคิดว่างานของรัฐบาลก็คงจะมีมาก และการที่เราจะประกาศใช้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ไปก่อนเพื่อให้ผลดีในการปกครองก็ย่อมจะได้ผลดี" (รงส.22/2477 สามัญ: 1522) ร่างกฎหมายฉบับที่สองคือ ร่างพระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวงทบวงกรมแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2477 ทองอินทร์ต้องการจะให้แยกกระทรวงเศรษฐกิจออกเป็น 2 กระทรวงตามที่เคยกระทำ คือ เป็นกระทรวงเกษตรราธิการและกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม โดยเห็นว่าการที่รวมนั้นทำให้กระทรวงเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นและ "รู้สึกว่างานไม่ค่อยจะก้าวหน้ามากนัก" ในการอภิปรายประกอบร่างทองอินทร์ได้อ้างถึงความเห็นของผู้ชำนาญในเรื่องเศรษฐกิจ รวมทั้งผู้ที่เคยเป็นรัฐมนตรีกระทรวงนี้มาแล้ว โดยเขาเน้นย้ำว่าประเด็นหลักที่เสนอเป็นเรื่องของหลักการเท่านั้นไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นรัฐมนตรีแต่อย่างใด ในตอนท้าย ทองอินทร์ได้ทำความเข้าใจกับสมาชิกฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความรู้สึกโดยทั่วไปของสมาชิกฯ ที่มีต่อทองอินทร์ที่ว่า "ข้าพเจ้าขอเรียนท่านสมาชิกทั้งหลายว่า โปรดอย่าเข้าใจว่าข้าพเจ้าไปสอดรู้ในฝ่ายบริหาร ซึ่งข้าพเจ้าหวังว่าอาจจะมีความขัดแย้งกันในหลักที่ว่า งานนี้ควรให้เป็นงานของรัฐบาลเอง สมาชิกไม่ควรจะสอดเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ข้าพเจ้าอาศัยในหลักที่ข้าพเจ้าได้กราบเรียนมาแล้ว (คือหลักการที่จะให้งานของกระทรวงเศรษฐกิจก้าวหน้าขึ้นพอควรแก่คุณภาพและ

สมรรถภาพของผู้บริหารจะกระทำไปได้ในลักษณะของบุคคลที่เรามีอยู่ - หลักการของร่าง (ยกมาโดยผู้เขียน) และอาศัยในหลักที่ข้าพเจ้าควรจะควบคุมการงานของประเทศให้มีรายจ่ายน้อยลงเท่าที่จะกระทำได้..." (รงส.22/2477 สามีญะ: 1523-1527)

พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี แสดงความเห็นด้วยและกล่าวว่า ความจริงเรื่องนี้อยู่ในความดำริของรัฐบาลอยู่แล้ว ที่ไม่กระทำก็เพราะว่ารัฐบาลกลัวว่าจะถูกนิทาจึงได้รื้อรอยุ่ แต่เมื่อสมาชิกเสนอมารเช่นนี้ รัฐบาลก็ยินดียรับไปทำ ส่วน พล.ร.ต. พระยาครุฑเสณี ร.น. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ กังวลเฉพาะเงินงบประมาณจะเพิ่มขึ้นหากมีการแยก จึงถูกทองอินทร์และหลวงนาถนิติธาดาคัดค้าน ทองอินทร์กล่าวว่ามิแต่งบประมาณว่าจะลดมากกว่า ส่วนหลวงนาถนิติธาดา ได้แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเงินว่า "...ไหน ๆ รัฐบาลจะรับเอาไปแล้ว ข้าพเจ้าขอกราบเรียนในสภานี้สักหน่อยคือว่า ในเรื่องเงินนี้ข้าพเจ้าได้ยินเสมอ คือ ในสภาเราเอะอะอะไร ถ้าเรื่องเงินแล้วก็เป็นปัญหาใหญ่ข้าพเจ้าขอฝากรัฐบาลไปในการที่จะวินิจฉัยว่าเราควรจะได้เปลี่ยนแปลงความเห็นของท่านสมาชิก นี้หรือไม่ควรจะส่งกลับคืนมาโดยไม่มีอะไร ก็คือว่า ท่านไม่เห็นด้วย ข้าพเจ้ารู้สึกว่ข้อสำคัญมีอยู่ว่า เงินหรืองาน...คือเราจะเอาเงินหรือจะเอางาน" (รงส.22/2477 สามีญะ: 1531) รัฐบาลจึงขอรับไปพิจารณาและรับรองว่า จะทำให้เสร็จทันงบประมาณ

ในการเสนอร่างกฎหมาย ฉบับที่สาม คือร่างพระราชบัญญัติ กันชา พ.ศ.2477 ทองอินทร์ต้องการที่จะให้มีการควบคุมกันชา โดยห้ามการปลูกกันชาโดยเด็ดขาด ในคำอภิปรายประกอบร่างสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของการเคลื่อนไหวในระบบรัฐสภาของทองอินทร์ กล่าวคือ ทองอินทร์ยอมรับว่าแต่เดิมเขาเองก็มิได้รู้สึกมากมายนักว่ากันชาจะให้โทษร้ายแรงแก่ผู้สูบ ต่อมาเมื่อได้ศึกษาเรื่องนี้เข้า "จึงได้รู้ว่ากันชาให้โทษร้ายแรง" เหตุผลที่ทองอินทร์ยกมาอ้างประกอบอ้างอิงมีตั้งแต่ในทางการแพทย์ว่า กันชาเป็นยาเสพติดให้โทษ ทางวิชาโรคจิต เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดโรคจิต และในทางอาชญาวิทยาซึ่งโยงไปถึงปัญหาการปกครองและปัญหาเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพการจัดการของต่างประเทศและของไทยเองใน

เรื่องกันชา ซึ่งในส่วนที่เป็นการดำเนินการในด้านนี้ของไทยเอง ทงอินทร์อ้างถึงตั้งแต่
 ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับอธิบดีในส่วนกลาง ข้าราชการระดับสมุหเทศาภิบาลและเจ้าหน้าที่
 แผนกการต่าง ๆ ในหัวเมืองรอบนอกที่ "ต่างก็เห็นชอบในวิธีการเข้าควบคุมกันชา" (รงส.
 25/2477: 1710-1721) นอกจากนี้ทงอินทร์ยังได้นำสถิติ คำบันทึกของแพทย์และคำให้
 การของคนวิกลจริตที่ได้กระทำผิดมาประกอบด้วย แต่สำหรับวิธีการแก้ไข ทงอินทร์เสนอ
 ให้เป็นเรื่องของผู้ที่ชำนาญ ในการนี้ ร่างกฎหมายดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหลวง-
 ประดิษฐมุนทรธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้เสนอให้ตั้งผู้เกี่ยวข้องในเรื่อง
 นี้เข้าเป็นกรรมการด้วย (กรรมการวิสามัญที่สภาฯ ตั้งขึ้นมี พระยาบริรักษ์เวชการ-
 อธิบดีกรมสาธารณสุข, พระพิสิษฐ์สุทธเลขา-มหาดไทย, พระยาอนุสรณ์ฯ-เข้าใจว่าเป็น
 อธิบดีกรมตำรวจ, พระยาเสวกฯ-กรมศุลกากร, พระยาอภิบาลราชไมตรี-การต่างประเทศ,
 5 คนแรกหลวงประดิษฐมุนทรธรรมเป็นผู้เสนอ นอกนั้นมี แช ยูนิพันธ์, ขุนประเจตตรุณพันธ์,
 ทงอินทร์, และพระยาสารคามคณาภิบาล

ในการพิจารณาร่างนี้ในวาระที่ 2 ทงอินทร์เป็นผู้แทนของกรรมการในการชี้
 แจงการแปรญัตติของสมาชิกและในที่สุดร่างกฎหมายดังกล่าวที่ประชุมได้ลงมติให้ออกเป็น
 พระราชบัญญัติได้ (รงส.55/2477 สามัญ)

ในการพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ.2477
 ร่างกฎหมายฉบับที่สี่ของทงอินทร์ในครั้งต่อมา แม้ว่ารัฐบาลจะเห็นชอบ แต่ปรากฏว่าถ้า
 แยกแล้วจะต้องใช้งบประมาณเพิ่มถึงเจ็ดหมื่น รัฐบาลจึงเสนอว่าถ้าสภาฯไม่อนุมัติแล้วก็ขอ
 ให้สภาฯ เพิ่มอัตรากำลังคนของกระทรวงนี้แทน ในการพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวแสดง
 ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างไต ปาณิกบุตรและทงอินทร์ ซึ่งภายหลังทั้งสองคนได้ร่วมกัน
 เคลื่อนไหวเป็นฝ่ายค้าน ไตได้คัดค้านร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นอย่างมากในหลักสำคัญ 2
 ประการคือ ประการแรก เรื่องการแยกกระทรวง ต้องเป็นนโยบายของฝ่ายบริหาร การที่
 สมาชิกฯ เป็นฝ่ายเสนอ แม้รัฐบาลจะเห็นด้วย แต่ก็เป็นการผิดวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ คือ
 เป็นการที่ฝ่ายนิติบัญญัติใช้อำนาจล่วงล้ำเข้าไปในฝ่ายบริหาร ซึ่งในที่สุดความรับผิดชอบจะ

มาตกอยู่แก่สภาฯ รัฐบาลจะมีแต่ทางได้ไม่มีทางเสีย ประการที่สอง รัฐมนตรีและนาย-
รัฐมนตรีเองก็ไม่ยอมรับว่าเป็นนโยบาย และที่สำคัญการ เศรษฐกิจของชาติควรจะอยู่ใน
ความควบคุมของรัฐมนตรีแต่เพียงผู้เดียว

ทองอินทร์กลับมีความคิดเห็นไปอีกทางหนึ่ง โดยเห็นว่า "ข้าพเจ้าเสนอญัตตินี้ขึ้น
มาก็ด้วยความหวังดีต่อประเทศชาติ แม้ว่าเพื่อนสมาชิกโดยมากจะหาว่าข้าพเจ้าเป็นผู้สอด
เข้าไปในฝ่ายบริหารก็ตาม แต่วิธีการที่สอดเข้าไปนั้น เป็นประโยชน์ดีแก่ประเทศชาติ
ข้าพเจ้าก็ยินดีที่จะเป็นฝ่ายที่สอด" (รงส. 55/2477 สามัญ: 3923) และทองอินทร์ได้
กล่าวย้อนไปถึงเมืองครั้งที่รัฐบาลเสนอญัตติให้แยกกระทรวงนี้ออกเป็น 2 ทบวงว่า เขาได้
คิดคำนวณแต่ครานั้นแล้วว่าควรแยกเป็นกระทรวง ประการสำคัญทองอินทร์เห็นว่าประเด็น
ที่ถกเถียงตอนนั้นแบ่งเป็น 2 ญัตติแล้วคือของเขากับของรัฐบาล แต่การคำนวณของสมาชิก
กลับโยนมาที่เขาคนเดียว ซึ่งไม่ยุติธรรมนัก

นอกจากการเสนอร่างกฎหมาย ทองอินทร์ได้เสนอญัตติด่วนเรื่อง ข้อบังคับสภาฯ
แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการลา การลดเงินเดือน โดยขอให้มีการแก้ไขข้อบังคับให้เป็นการ
ผูกมัดสมาชิกเกี่ยวกับการลา การลดเงินเดือน เพื่อความมีระเบียบของการประชุมสภาฯ
เนื่องจากก่อนหน้านั้นได้มีเหตุการณ์สมาชิกฯ เข้าประชุมไม่ครบองค์ขึ้นมาครั้งหนึ่งและปัญหา
การไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ซึ่งทำความยุ่งยากให้ประธานสภาฯ มาก แต่ญัตตินี้ตกไป (รงส.
53/2477 สามัญ)

ช่วงนี้เข้าใจว่าจุดสนใจหลักของทองอินทร์อยู่ที่การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ
งบประมาณและการรวมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกที่มีแนวคิดทางการเมืองไปในทางเดียวกัน ดัง
จะเห็นได้จากการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ งบประมาณ พ.ศ. 2478 ซึ่งรัฐบาลได้แถลง
หลักการตั้งงบประมาณตามนโยบายที่ได้แถลงต่อสภาฯ ว่า

. . . ในการตั้งงบประมาณรายจ่าย รัฐบาลได้ดำเนินตามนโยบายที่ได้แถลงต่อสภาฯ นี้คือ จะบำรุงในทางป้องกันรักษาพระราชอาณาจักรเพื่อประเทศชาติดำรงอยู่โดยสันติสุขและอิสราภาพ การรักษาความสงบภายใน การส่งเสริมการเทศบาล และอนามัยของประชาชน ขยายการศึกษาของชาติทั้งในทางกำลังความคิดและกำลังกาย บำรุงการกลสิกรรมและและขยายการคมนาคม (รงส.23/2477 สามีญ: 1559)

ฉะนั้นในงบประมาณปี 2478 รัฐบาลจึงได้ของงบประมาณเพิ่มทางกระทรวงกลาโหมเป็นเงินถึง 4,441,552 บาท เหตุที่ขอเพิ่มนี้เพราะกองทัพของเราขาดการบำรุงมาช้านาน ฉะนั้นก็เป็นความจำเป็นที่จะต้องพยายามเจียดเงินเท่าที่จะสละได้มาจ่ายในทางนี้" (:1559) จากงบประมาณฯ เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลลำดับความสำคัญในกิจการต่าง ๆ ดังนี้ กระทรวงกลาโหม กรมตำรวจ เทศบาล การบำรุงการคมนาคมด้วยการสร้างทางหลวงแผ่นดินและทางระหว่างจังหวัด การอนามัย การศึกษา ในการอภิปรายเพื่อรับหลักการแห่งร่างฯ สะท้อนให้เห็นการร่วมมือของสมาชิกกลุ่มบ้านดิษยบุตรต่อนางข้างชัดเจน กล่าวคือเมื่อพระยามานวราชเสวี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแถลงเสร็จสมาชิกกลุ่มนี้ต่างอภิปรายเรียงลำดับกันอย่างต่อเนื่องคือ หลวงวรนิติปรีชา ทองอินทร์ พระพิณิจนากร และเมื่อสภาฯ รับหลักการแล้ว ได้ได้เสนอวิธีการตั้งกรมการพิจารณา ซึ่งได้รับการรับรองและอภิปรายสนับสนุนกันที่จากบุคคลทั้งสาม อีกทั้งบุคคลทั้งสี่คนนี้ก็ได้รับการเลือกตั้งจากสภาฯ เข้าเป็นกรรมาธิการสามัญสำหรับพิจารณาร่างงบประมาณฉบับนี้ด้วย

ทองอินทร์กล่าวแสดงความไม่เห็นด้วยกับร่างงบประมาณฉบับนี้ใน 2 ประเด็น คือ ประการแรก การที่รัฐบาลใช้วิธีตั้งรายรับขึ้นก่อนแล้วจึงตั้งรายจ่ายให้เข้ากับรายรับ เป็นวิธีที่แตกต่างจากต่างประเทศและทำให้เกิดการตั้งงบประมาณผิดไปจากความเป็นจริง อยู่เสมอ ซึ่งย่อมเป็นผลทำให้ประเทศถูกจำกัดความเจริญก้าวหน้า

ประการที่สอง ทงอินทร์แสดงความเห็นคัดค้านงบประมาณของกระทรวง
กลาโหมซึ่งได้งบประมาณเพิ่มขึ้น ถึง 4 ล้าน 4 แสน บาท ขณะที่กระทรวงธรรมการได้เพิ่มแต่
เพียง 6 แสน ทงอินทร์จึงขอตั้งข้อสงสัยแก่ต่อผู้ที่มาเป็นการมารีการว่า "การงานคือ
การทหารกับการศึกษานั้น สิ่งใดในสมัยนี้ควรจะทำเป็นบำรุงก่อนกัน" (รงส.23/2477
สามัญ: 2580)

ส่วนความเห็นของสมาชิกคนอื่น เช่น หลวงวรนิติปริษา เห็นว่า การตั้งงบ
แบบนี้ "เป็นวิธีเขียนเสียให้กลัวจะได้ไม่ใช้งาน" และถ้าดูจากงบกระทรวงเศรษฐการจะ
เห็นว่ารัฐบาลจะไม่ขยายงานเลย อีกทั้งการเพิ่มเงินเดือนข้าราชการหน่วยราชการก็ไม่
ควรเพิ่มแต่เพียง 1 ใน 4 ควรเพิ่มเติม 100 เปอร์เซ็นต์ แต่พระพิณิจนารกลับคัดค้าน
การเพิ่มเงินเดือนข้าราชการโดยเห็นว่าราษฎรโดยมากยังยากจนอยู่ ยังไม่ควรเพิ่มในส่วน
นี้ พระพิณิจนารได้แสดงความคิดเห็นต่อร่างฯ ว่า "ตราบใดที่รัฐบาลยังมีโอกาสที่จะเลือก
ใช้จ่ายอยู่ตั้งนี้แล้ว (คืองบประมาณต่าง ๆ - ผู้เขียน) งบประมาณของรัฐบาลนี้ก็คงจะเข้าสู่
ดุลยภาพทุก ๆ ปี แต่จะมีหนี้สินรุงรังสักเท่าใด ๆ นั้นเป็นอีกปัญหาหนึ่งต่างหาก" (: 1583)

และเช่นเดียวกับทงอินทร์ พระพิณิจนาร ได้แสดงความเห็นคัดค้านงบ
กระทรวงกลาโหมว่างบของการศึกษานั้นเฉลี่ยคนหนึ่งปีละไม่ถึงบาท และผิดกันไกลลิบกับ
งบกลาโหม ซึ่งเขากล่าวว่า "ถ้ารัฐบาลบำรุงการศึกษาแต่เพียงเท่านี้ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า
รัฐบาลจะสามารถปรับปรุงและบำรุงการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามตามรัฐธรรมนูญมาตรา 65
นั้นได้ภายในอีก 7 ปีกว่าเท่านั้น" (: 2587)

พระพิณิจนารได้แสดงความรู้สึกที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสภาฯ กับรัฐบาลใน
ช่วงที่ผ่านมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกฝ่ายค้านกลุ่มนี้ที่น่าจะเป็นสาเหตุ
หนึ่งที่ทำให้พวกเขารวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมกันศึกษาและต่อสู้ร่วมกันในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจอ
นิติบัญญัติ โดยพระพิณิจนารได้กล่าวว่า

. . .ตามอาภักปกริยาต่าง ๆ ของรัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลประชาธิปไตย ต้องการจะฟังและประพฤติดตามเสียงหมู่่มาก แต่เหตุไรรัฐบาล จึงไม่ฟังเสียงของผู้แทนราษฎรในเรื่องนี้เลย ในครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ราษฎรได้มีโอกาสเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมาทำการติดต่อกับรัฐบาลโดยตรง รัฐบาลนี้ควรจะฟังเสียงของผู้แทนราษฎรบ้าง จะเป็็นเหตุให้ราษฎรนิยมชมชื่นต่อรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตยเป็นอันมาก... (: 2593)

เมื่อสภาลงมติรับหลักการแห่งร่างแล้ว ใต้ ปาณิกบุตร ได้เสนอว่าในการตั้งกรรมาธิการนั้นรัฐบาลควรจะยอมให้โอกาสสมาชิกประเภทที่ 1 ได้เข้าตรวจตารางงบประมาณแผ่นดินของประเทศให้ได้มากที่สุด โดยตั้งเป็นกรรมาธิการสามัญ ที่มีสมาชิกประเภทที่ 1 มากกว่าครึ่งพิจารณาเป็นการเฉพาะ หลวงวรนิติปรีชา ซึ่งได้รับรองญัตตินี้ได้ชี้แจงเหตุผลประกอบด้วยว่า "...ในเรื่องนี้ควรจะให้สมาชิกสภาฯ มีโอกาสที่จะตรวจตราหรือพิจารณาได้โดยเต็มที่อย่าให้ผู้อื่นเข้ามาปะปนเลย เพราะเหตุว่าผู้อื่นไม่มีหน้าที่รับผิดชอบ สภาฯ นี้เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องงบประมาณแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ..." (:1627) ญัตติดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกหลายคนอาทิ ทองม้วน อรรถากร, นายดาบอยู่เกียงทองลงยา เป็นต้น คำอภิปรายสนับสนุนของทองม้วน ยังสะท้อนถึงความรู้สึกของฝ่ายสมาชิกซึ่งน่าจะเป็นความรู้สึกโดยทั่วไปของสมาชิกเวลานั้นด้วยว่า

. . .ตามที่สังเกตุมาที่ตั้งบุคคลผู้อยู่ในกำมือของรัฐบาล ถ้าหากว่ารัฐบาลมีความประสงค์อย่างใดแล้ว ก็จะเป็นไปตามความประสงค์ของรัฐบาล อีกประการหนึ่งมติของรัฐบาลที่เสนอเข้ามาในที่ประชุมแล้วมักจะได้ผล ส่วนมติที่สมาชิกเสนอเข้าไปก็ไม่ใคร่จะได้ผลประการใด

อย่างไรก็ดี แม้ว่าสภาฯ ลงมติตั้งกรรมาธิการสามัญจากข้อเสนอของใต้ แต่สมาชิกประเภท 1 ที่ได้รับเลือกเข้าร่วมในการก็มีเพียง 4 คนคือ พระพิณิจรนากร ใต้ หลวงวรนิติปรีชา และทองอินทร์ นอกนั้นอีก 7 คนล้วนเป็นสมาชิกประเภท 2 ทั้งสิ้น คือ

พระยามานวราชเสวี, พระยานิตินาสตร์ไพศาล, หลวงโกวิทอภัยวงศ์, หลวงการสงคราม, พ.ท.หลวงอดุลย์เดชจรัส และพระสุธรรมวิจิฉัย และเมื่อได้มีการแบ่งออกเป็นอนุกรรมการ แผนกตรวจรายได้ กับแผนกตรวจรายจ่ายแล้ว จะเห็นได้ว่าสมาชิกทั้งสี่คนมี หลวงวรนิติปริชา แยกไปอยู่แผนกตรวจรายได้ร่วมกับหลวงประดิษฐมนูธรรม, พระยาโสมสวรรค์ศิริ, พระสารสาส์นพลชั้น, มจ.สกลวรรณกร วรารณ, พระสุธรรมวิจิฉัยและมังกร สามเสน) ส่วนที่เหลืออีก 3 คนคือ พระนิพนธ์นาคร ใต้ และทองอินทร์มาอยู่แผนกตรวจรายจ่าย ร่วมกับพระยานิตินาสตร์ไพศาล, หลวงอดุลย์เดชจรัส, หลวงโกวิทอภัยวงศ์, หลวงการสงคราม, มจ.วรรณไวทยากร วรารณและหลวงดำรงอิศรานูวรรต (รงส.25/2477 สามัญ: 17๘8-17๘9) การได้ทำงานเกี่ยวกับงบประมาณ ทำให้พวกเขาได้รับความรู้ เกี่ยวกับการบริหารประเทศ และมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดมากขึ้น

ต่อมาในปลายสมัยประชุม รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติ โอนเงินในงบประมาณ พ.ศ. 2477 เข้ามาอีก ทำให้เฉพาะปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลต้องเสนอพระราชบัญญัติ โอนเงินงบประมาณถึง 3 ครั้ง เนื่องจากรัฐบาลได้เอาเงินในลักษณะหนึ่งไปจ่ายในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งไม่ตรงกับพระราชบัญญัติที่ออกไว้ตั้งแต่ตอนต้นปี ทองอินทร์จึงแสดงความคิดเห็นต่อวิธีการงบประมาณของรัฐบาลที่เป็นอยู่ว่า "รัฐบาลหาได้ปรับปรุงวิธีการงบประมาณให้พอควรแก่วิธีการที่ดีไม่ จึงได้เกิดขลุกขลักมาในกลางปี...ข้อที่ข้าพเจ้าใคร่จะทักท้วงอยู่ก็คือว่า วิธีการที่รัฐบาลได้จ่ายเงินไปก่อนได้ยื่นพระราชบัญญัติโอนเงินมายังสภาฯ เป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องด้วยระเบียบการ...ตามข้อบังคับของสภาฯ หาได้มีข้อผูกพันที่รัฐบาลจำต้องจ่ายเงินไปก่อนโดยไม่ต้องได้รับอนุมัติไม่" (รงส. 62/2477 สามัญ) ขณะเดียวกัน สมาชิกฝ่ายที่มักจะแสดงออกถึงการเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลอย่างเช่น ขุนชำนาญภาษา (นราธิวาส) ก็แสดงความเห็นคัดค้านทองอินทร์ว่า ในเมื่อเงินจำนวนนั้นสภาฯ ได้อนุมัติไปแล้ว รัฐบาลจะทำอะไรก็ย่อมได้ และ "ถ้าเรามาขัดขวางอย่างนี้ รัฐบาลก็ทำงานไม่ได้ รัฐบาลก็เท่ากับเป็นนางงานของเรา ซึ่งเรามอบหมายให้ทำงาน เมื่อเราไม่ไว้ใจหน่วยงาน เราจะเป็นอย่างไร" ความเห็นดังกล่าวจึงได้รับการสนับสนุนทันทีจากขุนรัตนชัย (ส.ส2)

นอกจากปัญหาเรื่องงบประมาณที่ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิก เห็นว่าเป็นงบประมาณที่ตั้งผิดไปจากความเป็นจริง อันเป็นการจำกัดความเจริญของประเทศ และเป็นงบประมาณที่เน้นแต่การพัฒนากองทัพ ในเวลาเดียวกันรัฐบาลยังได้เสนอร่างพระราชบัญญัติบำรุงกองทัพเรือ พ.ศ. 2477 ซึ่งจะมีผลผูกมัดให้สภา จำต้องอนุมัติเงิน 18 ล้านบาท ติดต่อกันเป็นระยะ 6 ปี เพื่อบำรุงแต่กองทัพเรือเท่านั้น ในการพิจารณาเพื่อรับหลักการแห่งร่างกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นการถกเถียงครั้งสำคัญของฝ่ายทหารบก นำโดย พันเอก หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กับทองอินทร์ ในประเด็นว่าด้วยนโยบายการป้องกันประเทศและแนวคิดเรื่องการบำรุงประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญ เนื่องจากในทัศนะของหลวงพิบูลสงครามนั้น ถือว่า

บ้านเมืองที่อยู่ได้นั้นมีหลักอยู่ 2 ประการที่สำคัญคือ ประการที่หนึ่ง เราควรจะบำรุงบ้านเมืองของเราให้เจริญรุ่งเรืองไปนั้น ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ในขณะที่เดียวกัน เราก็จำเป็นต้องทำรื้อ บ้านของเราขึ้นไว้...ไม่ว่าประเทศใด ๆ ถ้าหากว่าไม่มีกำลังในการป้องกันประเทศ บ้านเมืองของตัวให้สมแก่ฐานะของประเทศแล้ว ประเทศนั้นถึงหากว่าจะได้บำรุงกิจการอื่น ๆ ในทางเศรษฐกิจ ในทางการศึกษา และอย่างอื่น ๆ ให้เจริญเพียงใดก็ตาม กิจการนั้น ๆ ก็จะต้องดำเนินไปได้เหมือนกัน แต่เราไม่สามารถที่จะส่งเสริมให้กิจการนั้น ๆ ให้แผ่ไพศาลออกไปได้ตามความมุ่งหมายของเรา เราลองพิจารณาประเทศญี่ปุ่นดู ณ บัดนี้... ก็เห็นได้ว่าญี่ปุ่นสามารถบำรุงประเทศของเขาให้เจริญใหญ่โตขึ้นมาได้นั้น เขาต้องมีกำลังทหารหนุนหลังอยู่ ด้ว่าถูก ๆ ที่ส่งเข้ามาขายในประเทศเรา ท่านจะเห็นว่ามิดาบปลายปืนกับเรือรบหนุนหลังอยู่เสมอ... (รงส. 62/2477 สามีญะ 4324-4326)

ทองอินทร์จึงไม่เพียงจะแสดงความคิดเห็นคัดค้านนโยบายการป้องกันประเทศ และวิธีการใช้จ่ายงบประมาณบำรุงกองทัพของรัฐบาลเท่านั้น แต่ในครั้งนี้ ทองอินทร์ได้เสนอแนวคิดที่ว่าด้วย "การบำรุงประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญ" ออกมาด้วย โดยเป็น

แนวคิดที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่ว่า สยามเป็นประเทศเล็ก "...โดยข้าพเจ้าเปรียบว่าเราเป็นเด็ก ๆ ถึงแม้จะบำรุงสมรรถภาพให้เข้มแข็งอย่างใดก็จะหาไปสู่คนใหญ่ ๆ โต ๆ เขาไม่ได้..." (: 4330) และแนวคิดที่ตระหนักว่า สยามยังเป็นประเทศที่ต้องการความก้าวหน้าในด้านการศึกษา การเศรษฐกิจและทางอื่น ๆ อีกมาก เพื่อให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ปรากฏว่า งบประมาณในส่วนนี้ โดยเฉพาะงบด้านการศึกษาและการเศรษฐกิจไม่ได้มีการเพิ่มเลย ขณะที่

. . . เฉพาะในปีงบประมาณกระทรวงกลาโหมได้เพิ่มขึ้นอีกประมาณ 7 ล้านบาท ซึ่งข้าพเจ้าก็ยินดีที่กระทรวงกลาโหมจะมีสมรรถภาพเข้มแข็งยิ่งขึ้นทั้ง ๆ ที่การศึกษาและการเศรษฐกิจเราไม่ได้บำรุง แต่เมื่อได้มาประจันหน้ากับพระราชบัญญัติขึ้นอีกเราจะต้องจ่ายเงิน 18 ล้านบาทเพื่อบำรุงกำลังทางเรือโดยเราไม่ได้เสียเงินในทางอื่นนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เห็นชอบด้วย..." (: 4330-4331)

เพราะในทัศนะของทองอินทร์นั้น ทองอินทร์กล่าวไว้อย่างชัดเจนเลยว่า เขาไม่ได้คัดค้านหลักการที่ว่าควรบำรุงกำลังการป้องกันประเทศ "...แต่ปัญหาที่พูดนี้พูดถึงความจำเป็นว่าจะก้าวหน้าไปในทางใดก่อน..." (: 4329) ซึ่งในครั้งนี้นองอินทร์เสนอแนวคิดในเรื่องการบำรุงประเทศให้ก้าวหน้าออกมาว่า

. . . เรายังมีทางหลายทางที่จะบำรุงประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญแต่เฉพาะอย่างยิ่งที่เราจะบำรุงได้ก็ทางเศรษฐกิจ ทางการศึกษา และอะไรอื่น ๆ เป็นการภายในเสียก่อน ส่วนกำลังทางเรื่อนั้นควรจะต้องมาทีหลัง... ข้าพเจ้าเข้าใจว่า อย่างญี่ปุ่นที่เขาเจริญก้าวหน้ามาก็เพราะ เขาบำรุงการเศรษฐกิจและการศึกษามาก่อน เมื่อเขามีสมรรถภาพเข้มแข็งพอแล้ว เขาจึงได้เริ่มบำรุงกำลังในการป้องกันอาณาจักรต่อไป... การที่เราจะทำอะไรนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า เราควรจะเดินแถวหน้ากระดานมากกว่าจะเดินแถวเรียงหนึ่ง..." (: 4329-

4331)

แนวคิดหลักที่ต้องการเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติควบคุมการบริหารประเทศของรัฐบาล ทำให้ทองอินทร์มีความรู้และประสบการณ์ทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ อันเป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติที่ใช้ในการควบคุมการใช้จ่ายเงินแผ่นดินของรัฐบาลว่าเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมและจำเป็นตามนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้หรือไม่ (จำนงค์ สายโสภณ 2515 : 11) แนวคิดเดิมที่ต้องการให้รัฐบาลจัดสรรเงินไปพัฒนาชนบทรอบนอกบ้าง จึงขยายความชัดเจนขึ้นว่าต้องการผลักดันให้รัฐบาลพัฒนาภายใน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการเศรษฐกิจให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ก่อน แนวคิดที่แตกต่าง ประกอบกับกระแสความรู้สึกของสมาชิกสภาฯ โดยทั่วไปในเวลานั้น ที่แบ่งแยกออกอย่างค่อนข้างชัดเจนว่า ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ทำให้สมาชิกสภาฯกลุ่มหนึ่งซึ่งมีแนวความคิดต้องการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองในอนาคต ก็ได้มีการเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อให้สามารถควบคุมรัฐบาลได้มากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในทางการเมืองได้มากขึ้น

4.2.4 การรวมตัวของสมาชิก "กลุ่มบ้านดิษยบุตรปาดี้"

ปัจจัยที่นำมาสู่การรวมตัวของสมาชิกกลุ่มนี้มาจาก การมีแนวคิดในการเป็น "นักการเมือง" ว่าตนมีกำเนิดมาจากราษฎร และเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติ ทำให้บทบาททางการเมืองของพวกเขาไม่ได้มีเฉพาะแต่การเป็นตัวแทนของราษฎรในท้องถิ่นเท่านั้น หากแสดงให้เห็นว่า พวกเขาพยายามที่จะอาศัยระบบรัฐสภา เป็นเวทีของการมีส่วนร่วมในระบอบการปกครองใหม่ และในฐานะที่เป็นตัวแทนของปวงชนชาวสยามทั้งหมดด้วย แต่ทว่าการทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติในช่วงที่ผ่านมา ทำให้สมาชิกสภาฯ บางนายมีความรู้สึกถึงอำนาจของรัฐบาลที่ครอบงำสภาอยู่ทั้งในขณะนี้ เป็นสมาชิกประเภท 2 และสมาชิกประเภท 1 บางคน (รงส.22/ 2477 สามัญ) ประกอบกับความสำนึกในภูมิความรู้ของแต่ละบุคคล ทำให้สมาชิกสภาฯกลุ่มหนึ่งนำโดย นายไต้ ปาณิกบุตร (พระนคร) ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เลียง

ไชยกาล (อุบล) พระพิณิจนากร (เชียงใหม่) มงคล รัตนวิจิตร (นครศรีธรรมราช) รวมตัวกันโดยอาศัยบ้านของนายไต เป็นศูนย์กลางของการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ มีการเชิญผู้มีความรู้ทางด้านต่าง ๆ มาปาฐกถา อภิปราย และถกเถียงปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน บุคคลในกลุ่มนี้สนิทสนมด้วยเท่าที่ปรากฏหลักฐาน ได้แก่ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงโกวิทอภัยวงศ์ พระสารสาส์นพลซันร์ (ผู้นี้ กลุ่มทองอินทร์ไปพบที่บ้านบ่อย - สัมภาษณ์ บังอร ภูริพันธ์ และ (มาลัยอนุสรณ์ ม.ป.ป.)

ลักษณะการรวมกลุ่มของสมาชิกเหล่านี้ สมาชิกแต่ละคนยังคงมีความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ ไม่มีข้อผูกพันแต่อย่างใด จึงเป็นเพียงการร่วมมือกันเสาะหาข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการอภิปราย ซึ่งจะมีผลทำให้สมาชิกเหล่านี้มีบทบาทในสภามากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก การพิจารณาร่างกฎหมายหลายฉบับที่ได้กล่าวมา ซึ่งร่างกฎหมายที่สมาชิกกลุ่มนี้เสนอก็ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลมากขึ้น และรวมไปถึงการเริ่มเข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาพระราชบัญญัติงบประมาณในที่สุด ต่อไปจะแสดงถึงบทบาทของทองอินทร์ที่ปรากฏในฐานะที่เป็นสมาชิกคนสำคัญของกลุ่มนี้

ในการประชุมสมัยสามัญ พ.ศ. 2478 ทองอินทร์ เลียง ต่างได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายเรื่องภาษีอากร และในนโยบายอันเกี่ยวกับการรถไฟของแผ่นดินตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับบรรยากาศทางการเมืองในเวลานั้น (ช่วงเดือนสิงหาคม ถึงตุลาคม) ที่งานแผนกต่าง ๆ ของกระทรวงเศรษฐกิจถูกโจมตีจากสมาชิกในสภามาก ขณะเดียวกันก็มีข่าวใหญ่เกี่ยวกับผืนเถื่อนทางรถไฟสายเหนือ งานของการรถไฟ การทำอุตสาหกรรมน้ำตาล ฝ้าย-ทอผ้า ยาง ได้รับความสนใจจากสมาชิกสภา ภาคต่าง ๆ เป็นอย่างมาก และสำหรับทองอินทร์ ซึ่งได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายเรื่องภาษีอากรโดยเห็นว่ารัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาฯว่าจะปรับปรุงภาษีอากรให้ถูกต้องตามหลักวิชามานานแล้ว แต่ยังมีได้ทำตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ เขาจึงเสนอเป็นญัตตินี้ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ "...เพื่อที่เราจะได้พูดกันในเรื่องภาษีอากรให้แตกหักลงไปว่า เราจะเดินโฉมหน้าไปในทางใด เพื่อที่จะให้เป็นผลดีแก่ประเทศชาติ" (รงส. 13/2478 สามัญ: 1090)

และในทำนองเดียวกัน เลียง ไชยกาล ก็ได้ยื่นญัตติเช่นกันนี้ในนโยบายเกี่ยวกับการรถไฟ
ของแผ่นดิน โดยเลียงกล่าวว่าเป็นการกระทำ "...ในหน้าที่การควบคุมของสมาชิกสภา
ซึ่งควบคุมรัฐบาล" (รงส.13/2478 สามัญ: 1091-1092) แต่เนื่องจากญัตติของทั้ง
สองคนแต่เดิมเสนอเป็นญัตติด่วน แต่ญัตตินี้มิได้ถูกบรรจุลงระเบียบวาระจนเวลาเป็นนานมา
อีกทั้งทองอินทร์ เลียง ได้ร่วมมือกับมงคล รัตน์วิจิตร, หลวงวรนิติปรีชา ใต้ ปาณิกบุตร
และขุนวรลิขิตธรรมเวทย์ เสนอเป็นญัตติใหม่ที่เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งสองจึงขอระงับและขอถอน
ญัตติดังกล่าวออกก่อน (รงส.13/2478 สามัญ)

ต่อมาในวันที่ 5 ตุลาคม สมาชิกฝ่ายค้านกลุ่มนี้ได้ยื่นญัตติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้ง
คณะ โดยมีผู้แทนกลุ่มในการยื่นญัตตินี้ 3 คนคือ ทองอินทร์ เลียง และ มงคล รัตน์วิจิตร
โดยที่แรกอ้างหลักการ 3 ข้อคือ หลักความสงบภายใน หลักการศึกษาและหลักเศรษฐกิจ
ต่อมาทั้งสามได้ขอถอน 2 หลักการแรกออกก่อน จุดมุ่งหมายของการยื่นญัตตินี้ ต้องการให้
มีการเปลี่ยนตัวบุคคลในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เนื่องจากมีความเห็น
โดยทั่วไปทั้งในสภาผู้แทนราษฎรและราษฎรว่า การดำเนินการทางเศรษฐกิจของชาติอยู่ใน
ภาวะที่ไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร และที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะรัฐมนตรีอ่อนสมรรถภาพในการ
บริหารงานเศรษฐกิจของชาติ ความคิดของฝ่ายค้านที่มีต่อการยื่นญัตตินี้ นอกจากต้องการให้มี
การปรับคณะรัฐมนตรีแล้ว ยังต้องการให้มีการปรับปรุงงานการในกระทรวงนี้อย่างจริงจัง
มากขึ้น การที่เสนอมาในรูปญัตติ ดูเหมือนว่าในความรู้สึกของฝ่ายค้านจะมองว่า เป็นหน
ทางสุดท้ายแล้วที่พวกเขาจะทำได้ ในการอภิปรายสะท้อนให้เห็นแนวคิดทางการเมืองของ
ฝ่ายค้าน ที่อธิบายการกระทำของตนในครั้งนี้ว่า เป็นกระทำหน้าที่ผู้แทนราษฎรของปวงชน
ชาวสยามทั้งสิ้น ดังปรากฏในคำอภิปรายของทองอินทร์ที่กล่าวว่า

. . .ข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนราษฎรไม่เฉพาะ
แต่ในจังหวัดที่ข้าพเจ้ามา ดังสมาชิกได้พูดเมื่อกี้ นี้ แต่ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนราษฎร
ของปวงชนชาวสยาม ไม่ใช่แทนเฉพาะหมู่เฉพาะเหล่าและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ข้าพเจ้าไม่อยู่ในความผูกมัดไม่อยู่ในอาญัตติ มอบหมายของบุคคลเหล่าใด...

(รงส.15/2478 สามัญ: 1243)

แต่ทว่าในความรู้สึกของรัฐบาลและสมาชิกที่คัดค้านญัตตินี้ กลับมุ่งมองไปที่เจตนาว่า ฝ่ายค้านต้องการจะล้มรัฐบาลด้วยวิธีการรัฐธรรมนูญมากกว่า แม้แต่สมาชิกของในฝ่ายค้านด้วยกันเอง บางคนก็มิได้เห็นด้วยกับวิธีการเช่นนี้ ซึ่งส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า การรวมกลุ่มของฝ่ายค้านเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างหลวม ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ญัตติดังกล่าวมิได้มีการลงมติไว้ใจหรือไม่ไว้ใจ เพียงแต่เป็นการผ่านระเบียบวาระไปเท่านั้น ซึ่งตามความเห็นของทองอินทร์ที่ได้ท้วงติงแต่สภาจะลงมติแล้วว่า ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ จะทำให้คลุมเครือไม่ทำความบริสุทธิ์ให้แก่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าต่อมารัฐมนตรี เศรษฐการ คือ พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี ร.น. ก็ได้ลาออกไป (รงส.15/2478 สามัญ)

ต่อมาในการเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ.2479 ทางรัฐบาลได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเภท 1 และประเภท 2 ที่ดำรงตำแหน่งในรัฐบาล ให้ดำเนินการพิจารณาพร้อมมือกับกระทรวงการคลังตั้งแต่ขั้นต้น ทำการตรวจสอบรายได้รายจ่ายละเอียด กับได้เปลี่ยนแปลงหลักการงบประมาณบางอย่างให้รัดกุมขึ้น รัฐบาลได้แถลงว่างบประมาณที่ตั้งไว้สำหรับ พ.ศ.2479 นั้น เน้นหนักไปในทางให้ประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่แล้ว โดยเฉพาะในทางการศึกษา การสาธารณสุข การเทศบาล กรมตำรวจ และการส่งเสริมเศรษฐกิจ ในการอภิปรายของสมาชิกเพื่อพิจารณารับหลักการสมาชิกฝ่ายที่คัดค้านได้แก่ พระพิณิจรนากร, สนิท เจริญรัฐ, มงคล รัตนวิจิตร, ขุนวรสิขัฐตรู-เวทย์, เสียง ไชยกาล, หลวงวรนิติปรีชา, ทองอินทร์ ภูริพัฒน์และนายดาบอยู่เกียง ทองลงยา, สมาชิกฝ่ายที่มีความคิดเห็นกลาง ๆ (คือ ไม่ออกความเห็นด้านหรือสนับสนุน) มีหลวงนรินทร์ประศาสน์ (จันทบุรี), พระพิไลสุนทรการ (ภูเก็ต) และสมาชิกที่เป็นฝ่ายรัฐบาล ได้แก่ สมาชิกสภาที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี (ขุนสุคนธ์วิทศึกษาการ-สมุทสาคร, ขุนสมาหารหิตะคดี (พระนคร) และสมาชิกที่มีบทบาทสนับสนุนรัฐบาลมาโดยตลอด คือ ขุนชำนาญภาษา (นราธิวาส) ร.ท.ทองคำ คล้ายโอกาส (ปราจีนบุรี) ร.ต.ถัด รัตนพันธ์ (พัทลุง)

หลักการที่สมาชิกฝ่ายค้านไม่เห็นด้วยกับงบประมาณที่รัฐบาลเสนอ ได้แก่ประการแรก เกี่ยวกับวิธีการทำงบประมาณ ฝ่ายค้านต้องการให้รัฐบาลนำเอาวิธีการทำงบประมาณของอังกฤษเข้ามาใช้คือ ตั้งรายจ่ายแล้วจึงคำนวณหารายได้ให้เพียงพอ วิธีการแบบนี้สภาจะสามารถควบคุมการเงินของชาติได้อย่างจริงจัง เนื่องจากงบประมาณดังกล่าว นอกจากจะผ่านสภาแล้ว ยังอยู่ในความควบคุมของกรรมาธิการประจำซึ่งสภาฯ จะได้ตั้งไว้สำหรับควบคุมบัญชีรับจ่ายของรัฐบาลอีกต่างหาก แต่สำหรับวิธีการ ทำงบประมาณของไทยกลับเป็นการตั้งรายได้ขึ้นก่อนแล้วจึง พิจารณารายจ่ายให้สมดุลกับรายได้ ซึ่งฝ่ายค้านเห็นว่า "... ส่วนวิธีการของเรานั้นเมื่อได้ผ่านกรรมาธิการของสภาฯ และสภาฯ ได้ตราเป็นพระราชบัญญัติแล้วก็เรียบร้อยแล้วกันไป สภาฯ ไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะตรวจตราควบคุมว่าเงินที่ได้อนุมัติไปนั้น ๆ รัฐบาลได้ใช้จ่ายไปจริงตามนั้น ๆ หรือไม่" (รงส.3/2478 สามีญะ: 153) อีกทั้งข้อสังเกตที่กรรมาธิการให้ไปรัฐบาลก็มีได้เหลือวแลเลย ประการสำคัญได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2476 ซึ่งมีบทบัญญัติให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินมีหน้าที่ตรวจสอบบัญชี รายรับรายจ่ายของแผ่นดินหรืองบแสดงฐานะการเงินแผ่นดินประจำปี ที่คณะรัฐมนตรีจะต้องทำเสนอต่อสภา พร้อมกับแสดงความเห็นว่ารายการเงินรับ-จ่าย นั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติงบประมาณที่สภานุมัติหรือไม่ ซึ่งรัฐบาลที่ผ่านมายังไม่เคยปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้เลย

ประการที่สอง งบประมาณที่รัฐบาลเสนอ ได้วางหลักการเป็นยอดเงินรายได้-รายจ่ายเป็นจำนวนคงที่ ทำให้เป็นการผูกมัดสมาชิกเมื่อรับหลักการแล้ว สมาชิกไม่สามารถพิจารณาแปรญัตติในรายการงบประมาณได้เลย อีกทั้งรัฐบาลยังขอร้องมาอีกว่า อย่าตัดจำนวนเงินที่ตั้งมาเลย หรือตัดก็ขอให้ตัดแต่น้อยเท่านั้น ซึ่งฝ่ายค้านเห็นว่า "ไม่ใช่หลักการที่จะให้สภาฯ ช่วยคิดช่วยสร้างอะไรให้แก่บ้านเมืองตามนโยบายที่รัฐบาลแถลงมา" (: 181)

ประการที่สาม รายการงบประมาณฉบับนี้ ฝ่ายค้านเห็นว่าส่วนที่เพิ่มหนักไปในทางบำรุงข้าราชการมากกว่าบำรุงความก้าวหน้าของประเทศ, การลงทุนทำอุตสาหกรรมของรัฐบาลที่เริ่มทำ อาทิ โรงงานทำกระดาษ โรงงานทอผ้า ตามโครงการเดิมรัฐบาลเพียง

แค่เป็นการลงทุนร่วมกับเอกชน แต่เอาเข้าจริงรัฐบาลจะต้องทำเองทั้งหมดและยังเป็นงานในความริเริ่มของกระทรวงกลาโหม ฝ่ายค้านจึงเห็นว่า "ทหารไม่ควรจะไปทำการงานซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของกระทรวงเศรษฐกิจ" (: 157) เกี่ยวกับภาษีอากร รัฐบาลได้เคยแถลงว่าจะปรับปรุงภาษีอากร แต่รัฐบาลก็มิได้รับมติของกรรมการปรับปรุงภาษีอากรมาเป็นเครื่องมือในการวางงบประมาณปีนี้ ซึ่งย่อมจะมีผลให้การปรับปรุงภาษีอากรล่าช้าออกไปอีก

ประการสุดท้าย เกี่ยวข้องกับสถานะของรัฐบาลขณะนั้น ซึ่งกำลังจะมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี (อันเนื่องมาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ลาออก) สมาชิกส่วนหนึ่งเห็นว่ารัฐบาลน่าจะชลอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณไว้ก่อน ให้การปรับคณะรัฐมนตรีเสร็จ แล้วจึงเสนองบประมาณ เพราะเหตุว่า "เคยปรากฏในสภา มาแล้วว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่มีมักจะได้ชุดเก่า และคณะรัฐมนตรีชุดเก่าก็ไม่มีโอกาสที่จะแก้ตัว" (: 176)

สำหรับบทบาทของทองอินทร์ในช่วงนี้ นอกจากจะเป็นฝ่ายค้านชั้นนำแล้ว คำอภิปรายของทองอินทร์ยังสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของเขา ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำหน้าที่เป็นกรรมาธิการงบประมาณ ทำให้ทองอินทร์พบว่าต้นเหตุแห่งปัญหาในการพิจารณางบประมาณ ตลอด 2 ปี ที่ผ่านมา เกิดขึ้นเพราะรัฐบาลเสนองบประมาณโดยกำหนดยอดรายได้และรายจ่ายประจำปีไว้ในหลักการแห่งงบประมาณ ทำให้เมื่อสภา รับหลักการไปแล้ว ไม่ว่ากรรมาธิการหรือสมาชิก จะขอแปรญัตติ เพิ่มลด ตัดรายการใดหรือเห็นว่า ควรจะมีรายได้เพิ่มขึ้นมาจากที่รัฐบาลตั้งไว้ สภา ก็ไม่สามารถกระทำได้ เพราะย่อมจะมีผลกระทบกระเทือนถึงหลักการ ดังนั้น "ข้าพเจ้าจึงคิดว่า การที่รัฐบาลใช้วิธีมัดมือสภา โดยตั้งหลักการ พระราชบัญญัติ มาเป็นจำนวนเงินตายตัวเช่นนี้ ย่อมเป็นข้อผูกพันในการแปรญัตติขอตัดรายจ่าย หรือตัดรายได้ ซึ่งเป็นปัญหาในชั้นกรรมาธิการอยู่แล้ว" และวิธีการเช่นนี้ "เป็นการบีบคนไม่ให้ประเทศก้าวหน้าพอควร" (: 202, 207)

ประการต่อมา คณะรัฐมนตรี ยังไม่ได้ปฏิบัติตาม พ.ร.บ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 ในเรื่องนี้ทองอินทร์เห็นว่า เป็นจุดบกพร่องของรัฐบาล และ "...การที่รัฐบาลก็กรายงานของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ไม่เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัตินั้น ข้าพเจ้าคิดว่าคงเป็นทางหนึ่งซึ่งรัฐบาลเกรงว่า การควบคุมราชการแผ่นดิน เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรรับรู้มากยิ่งขึ้นนั้น เป็นข้อที่ทำให้มีการทักท้วงมากขึ้นอีกก็อาจจะเป็นได้..." (: 207)

สำหรับวิธีการตั้งพระราชบัญญัติงบประมาณที่ผ่านมาของรัฐบาล ทองอินทร์พบว่า " ในที่ประชุมงบประมาณนั้น เจ้ากระทรวงไม่ค่อยมีอิทธิพลมากนัก หรือในการพิจารณาการแปรญัตติขึ้นกรรมาธิการของสภา นี้ก็ดี ถ้าเจ้ากระทรวงหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอิทธิพลบางประการเข้ามาแล้ว คณะกรรมาธิการโดยมากมักจะไม่ได้แต่งบประมาณของกองนั้นกรมนั้น แต่ทว่าเจ้ากระทรวง หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความอ่อนโยน ก็มักจะอะลุ่มอล่วยไปได้มาก นี้เป็น วิธีการอันหนึ่งที่จะทำให้งบประมาณเขวไปได้มาก" (: 208) เพราะฉะนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งหมดข้างต้น ทองอินทร์จึงเสนอความเห็น ว่า ถ้ารัฐบาลพิจารณาจากรายจ่ายเป็นหลักก่อน ซึ่งจะทำให้รู้ฐานะของประเทศว่ากำลังต้องการอะไร แล้วก็มาตั้งไว้ในงบประมาณ ก็อาจจะทำให้การตั้งงบประมาณถูกต้องต่อสภาพความเป็นจริงมากขึ้นก็ได้ ดังที่กล่าวว่า "...ในการที่จะบำรุงประเทศ เราต้องมีเข็มเสียก่อนว่าเราต้องการอะไร ถ้าเราต้องการอันนั้น เราก็ให้งบประมาณอันนั้นก่อน สิ่งที่เราไม่ต้องการระงับไว้ก่อน..." (: 208)

เนื่องจากนโยบายการภาษีอากรของรัฐบาลที่เคยแถลงว่าจะปรับปรุง แต่ตามพระราชบัญญัติงบประมาณที่สภาฯ เฝິงพิจารณาผ่านพ้นไป ยังไม่ปรากฏว่าภาษีอากรจะได้รับการปรับปรุงแต่อย่างใด กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านนำโดย เสียง ไชยกาล และทองอินทร์ จึงเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการให้สมาชิกเข้าใจในเรื่องภาษีอากร โดยเฉพาะค่านา และต้องการบอกให้รัฐบาลทราบว่า อากรค่านา ที่เก็บอยู่นั้นไม่ถูกหลักภาษีอากร เพื่อจะได้ให้รัฐบาลนำความเห็นนั้นขึ้นไป ทำการปรับปรุงต่อไป ประการสุดท้าย ต้องการจะทราบนโยบายของรัฐบาลในเรื่องภาษีอากร เจตนาอันแท้จริงของการ

ยื่นฎัตติขอเปิดอภิปรายครั้งนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการอาศัยอำนาจสภาฯ กระตุ้นเตือน การดำเนินการของรัฐบาลในด้านการปรับปรุงภาษีอากรเป็นสำคัญ เพราะสาเหตุที่ทั้งสอง ต้องเสนอมาโดยวิธี "ฎัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป" ก็เพราะว่า ถ้าใช้วิธีกระทู้ถาม ก็มีข้อ กำจัดที่ถามได้แก่ 3 ครั้ง และไม่เกิดผลแต่อย่างใด แล้วถ้าใช้วิธีเสนอเป็นพระราชบัญญัติ ก็ต้องให้นายกรัฐมนตรีรับรอง ฉะนั้นจำเป็นต้องมาโดยวิธีนี้ (รงส.4/2479 สามัญ: 159-160)

ภายหลังการปรับคณะรัฐมนตรีในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2478 ซึ่งได้มีการเปลี่ยน รัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังจากพระยามหพลพยุหเสนาและ พระยามโหสวรรค์มาเป็นพระยาไชยยศสมบัติกับขุนสมาหารหิตะคดี (มณูญ บริสุทธี 2508 : 128-129) รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2480 เข้าสู่สภาฯ อีกครั้งหนึ่ง และเนื่องจากรัฐบาลยังคงตั้งงบประมาณโดยยึดหลักดุลยภาพคือ การกำหนด ยอดรายได้อ่อนแล้วจึงมาตั้งรายจ่ายประจำปีภายในยอดเงินนั้น प्रकारต่อมางบประมาณ ฉบับนี้ได้เพิ่มยอดเงินขึ้นเป็นจำนวนประมาณ 2.9 ล้านบาท ซึ่งจำนวนที่เพิ่มขึ้น กระทรวง กลาโหมเป็นกระทรวงเดียวที่ได้รับเพิ่มมากกว่ากระทรวงอื่นคือเป็นเงิน 3 ล้าน ทั้งยังเป็น รายการที่ของดแสดงรายละเอียด ขณะที่กระทรวงอื่น ๆ เช่น เกษตร มหาดไทย ธรรมการ เศรษฐการถูกตัดรายจ่ายลง ดังนั้นร่างดังกล่าวจึงถูกสมาชิกคัดค้านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในประเด็นหลักการแห่งงบประมาณ รายละเอียดประกอบงบประมาณ อำนาจการโอนงบประมาณของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและการจัดสรรงบประมาณ (รงส.2/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2)

สำหรับทองอินทร์ นอกจากจะแสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนว่าไม่เห็นด้วยกับงบประมาณฉบับนี้ แล้ว เหตุผลที่นำมาอภิปรายยังสะท้อนถึงความสับสนเรื่องทางแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความก้าวหน้าของชาติ (หรือแนวคิดเรื่องการสร้างชาติ) ซึ่งดูเหมือนว่าทองอินทร์จะให้ความสำคัญการศึกษามาเป็นอันดับหนึ่ง ในฐานะที่การศึกษาจะเป็นการสร้างรากฐานทางด้านกำลังคนที่จะ เป็นกำลังหลักในการสร้างชาติในด้านอื่น ๆ ต่อไป ดังคำ

อภิปรายของทงอินทร์ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ ประการแรก ทงอินทร์ โต้แย้งวิธีการตั้งงบประมาณที่กระทำกันมาว่า "เป็นวิธีการตั้งงบประมาณผิด" (รงส.3/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 206) เพราะการที่รัฐบาลตั้งรายได้ขึ้นก่อน แล้วจึงตั้งรายจ่ายนั้น ทำให้งบประมาณที่ผ่าน ๆ มา

. . .ทางรายได้ เราได้น้อยกว่าจริงเป็นจำนวนสิบ ๆ ล้านบาท ทั้งรายจ่ายก็น้อยกว่างบประมาณ ซึ่งทั้งนี้จะเห็นว่าการที่รัฐตั้งรายจ่ายน้อยไปนั้นก็เกรงไปว่าเราจะกระเทือนในงบประมาณส่วนรายจ่ายนั้น เรามีความเข้าใจเจ้าหน้าที่ที่ตั้งไว้ แต่ความจริงหาได้ใช้จ่ายงบประมาณที่ตั้งให้ไม่แสดงว่าเจ้าหน้าที่ยังหย่อนสมรรถภาพอยู่มาก... (รงส.2/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 154)

ประการที่สอง ในเรื่องรายละเอียดประกอบงบประมาณ เรื่องนี้ทงอินทร์ยืนยันถึงความจำเป็นที่สมาชิกควรทราบรายละเอียดบ้าง เพื่อให้สมาชิกใช้เป็นหลักในการพิจารณาว่ารายการต่าง ๆ ในงบประมาณนั้นว่า เป็นการชอบหรือไม่ชอบเพียงใด

ประการที่สาม ทงอินทร์ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการบำรุงประเทศที่รัฐบาลวางไว้เป็นการป้องกันประเทศ การกลกิรรม การเศรษฐกิจต่าง ๆ นั้น โดยกล่าวว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่เสนอต่อสภาในปี พ.ศ.2477 แล้วจะพบว่างบประมาณฉบับนี้ไม่มีรายการอันเหมาะสมในการที่จะนำชาติให้ก้าวหน้าต่อไป เพราะ

. . .ข้าพเจ้าเห็นพ้องกับสมาชิกเป็นอันมากที่ได้กล่าวว่า การศึกษานั้นเป็นหลักอันศักดิ์สิทธิ์ในรัฐธรรมนูญ ถ้ารัฐบาลนี้จะสนับสนุนให้พลเมืองได้รับการศึกษาถึงขีดพอควรตามที่รัฐธรรมนูญประสงค์เพื่อประชาธิปไตยเราจะได้ก้าวหน้าต่อไปในทางที่มีสมรรถภาพและความศักดิ์สิทธิ์อันแท้จริงต่อไปที่ข้าพเจ้าคัดค้านในเรื่องการป้องกันประเทศว่า ไม่ควรอยู่ในอันดับ 1 ประเทศสยามไม่ควรบำรุงกำลังให้

เกินควรแก่การรักษาตัวเองหรือรักษาความสงบภายใน แต่ข้าพเจ้าเห็นไปในแง่
 ที่ว่า การศึกษา การกลีกรรรม และเศรษฐกิจนั้นควรจะมาหน้าทั้ง ๓ ประการ
 คือว่าเมื่อประเทศสยามได้มีการศึกษาพอควรที่พลเมืองทุก ๆ คนที่รู้จักรักษาตัว
 รู้จักความรักประเทศอย่างดุจดี้ม เมื่อนั้นเราจะตั้งลัทธิขึ้นก็ได้ ลัทธิรักษาอันแท้
 จริง เมื่อพลเมืองที่ได้รับการศึกษาอัน แท้จริงนั้นมีความสมบูรณ์อันพูนสุขเป็น
 อย่างดีแล้ว อีกประการหนึ่ง การกลีกรรรมก็เป็นกระดุกสันหลังของประเทศ เมื่อ
 ได้รับการบำรุงพอควรแล้ว เมื่อนั้นจึงถึงเวลาสมควรที่เราจะจัดการป้องกันมิให้
 ใครข่มเหงรังแกได้ ควรจะมาทีหลังในเมื่อเราพร้อมในทุก ๆ ประการ ข้าพเจ้า
 พร้อมที่จะสนับสนุนในเมื่อการศึกษาการเศรษฐกิจ การกลีกรรรมได้ก้าวหน้าพอควร
 จนกว่าทุก ๆ คนได้รู้จักหน้าที่ของตนตามสมควรแล้ว... (รงส.2/2479 วิสามัญ
 ครั้งที่ 2: 152-153)

ประการสุดท้าย อำนาจของสภา ในการพิจารณางบประมาณ ทองอินทร์เห็นว่า
 ยังมีข้อจำกัดอยู่ เนื่องจากได้มีการให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังที่จะโอน
 จำนวนเงินตามรายการที่ระบุไว้ นั้น ลดจากรายการหนึ่งไปเพิ่มอีกรายการหนึ่งก็ได้ ซึ่ง
 ทองอินทร์เห็นว่าถ้าสภา ยอมให้ผ่านแล้วก็เท่ากับ "...หมายความว่า ไม่ต้องมีรายการ
 ตามบทบัญญัติมาตราอย่างใดเลย..." (: 156)

ส่วนความคิดเห็นของสมาชิกโดยทั่วไป ปรากฏว่าในการประชุมครั้งแรกเพื่อ
 พิจารณารับหลักการในวันที่ 6 กุมภาพันธ์นั้น แกนนำหลักของสมาชิกทั้งสองฝ่ายนอกจากจะ
 เป็นผู้นำการอภิปรายแล้ว ความคิดของพวกเขายังไปในทางเดียวกันโดยมิได้มีการนัดหมาย
 กันมาก่อน เป็นต้นว่า สนิท เจริญรัฐ (นครราชสีมา) แกนนำในฝ่ายสมาชิกที่โน้มเอียงไป
 ในทางสนับสนุนรัฐบาล ได้ตั้งข้อสังเกตต่องบประมาณฉบับนี้ว่าตามร่างที่รัฐบาลเสนอมา
 คล้าย ๆ กับว่า รัฐบาลมีความพอใจในการใช้จ่ายเงินเพื่อการบำรุงความก้าวหน้าของประเทศ
 เท่าที่มีเงินอยู่ ไม่สนใจในเรื่องการหารายได้ให้พอกับความต้องการของประเทศ ไม่มี
 การใช้ประโยชน์จากความมั่นคงทางการเงิน เพื่อหาเงินเข้าประเทศทั้ง ๆ ที่รัฐบาลมีพันธะ

ผูกพันตามรัฐธรรมนูญที่จะต้องเร่งจัดการศึกษาให้ทันตามบทเฉพาะกาล และที่สำคัญ "...รูปงบประมาณเฉพาะหน้าเวลานี้ ชวนจะให้เข้าใจว่า คล้าย ๆ กับว่าเรามีปัญหาการเมืองระหว่างประเทศอย่างตึงเครียด..." (รงส.2/2478 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 135) ซึ่งตามความคิดเห็นของสภานั้นแล้ว ตามหลักการทั่วไปของการจัดงบประมาณจะต้องคำนึงถึงนโยบายทั่ว ๆ ไปก่อน ถ้าปัญหาเฉพาะหน้ามีอย่างไรก็ขบปัญหานั้นก่อน ซึ่งในปีนี้มีปัญหาเฉพาะหน้าอันสำคัญคือ การทำนาเสียหายมากและสภาพเศรษฐกิจของสยามเองก็ยังไม่เข้าขีดขั้นตัว เพราะสยามเป็นประเทศกสิกรรม ฉะนั้นประเทศสยามขณะนี้จะต้องบำรุงการศึกษาและโภคกิจก่อน การที่ต้องบำรุงการศึกษาก็เพราะเป็นพันธะผูกพันตามรัฐธรรมนูญที่ทุกคนต้องทำ แต่ตามร่างพระราชบัญญัติงบประมาณปีนี้นี้กลับปรากฏว่า การศึกษาถูกจัดลำดับไว้ในลำดับที่ 4 คือ ใต้งบประมาณเพิ่มสำหรับการจัดการศึกษาเพียง 7 แสนบาท ซึ่งเป็นตัวเลขที่ทำให้เข้าใจไปว่าราษฎรไทยมีการศึกษาดีเป็นญี่ปุ่นและอังกฤษไปแล้ว ส่วนกระทรวงเกษตรก็ได้งบประมาณเพียงร้อยละ 4 ของงบประมาณทั้งหมด ขณะที่ถ้าเปรียบเทียบกับงบประมาณของกระทรวงเศรษฐกิจแล้วจะพบว่ารัฐบาลบำรุงการพาณิชย์กรรมมากกว่า (: 131-136)

พระพิณิจนากร เป็นสมาชิกคนแรกในกลุ่มฝ่ายค้านที่ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นต่องบประมาณว่าตามที่ปฏิบัติในต่างประเทศ ฝ่ายบริหารจะต้องมีรายละเอียดแห่งงบประมาณอยู่ตลอดเวลา สมาชิกสภาฯ สามารถจะขอดูได้ แต่สำหรับสยาม สมาชิกไม่ทราบอะไรเลย จึงย่อมจะไม่สามารถแปรญัตติอะไรได้ ประการต่อมารัฐบาลเคยแถลงว่าจะปรับปรุงภาษีแอากร แต่ตามงบประมาณนี้แสดงว่าภาษีต่าง ๆ ยังไม่มีการปรับปรุง ฉะนั้นเมื่อสภาฯรับหลักการแห่งงบประมาณไปแล้ว สมาชิกก็ย่อมไม่มีโอกาสจะแก้ไขปรับปรุงอะไรเลย และประการสุดท้าย เกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณ พระพิณิจนากรแสดงความคิดเห็นต่องบประมาณของกระทรวงกลาโหมว่า ถ้ากระทรวงกลาโหมต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากเพื่อไปซื้ออาวุธ ก็ควรจะแบ่งเงินจำนวนมากนั้นมาสร้างโรงงานผลิตด้วย และได้สนับสนุนความเห็นของสภานิติรัฐที่เสนอว่ารัฐบาลควรจะบำรุงกสิกรรมก่อน โดยกล่าวว่า "...เราควรจะบำรุงกสิกรรมก่อน ถ้าเราจะบำรุงเศรษฐกิจ เราต้องมีของก่อนแล้วจึงบำรุงการค้าขาย..." (: 136-142)

นายมงคล รัตนวิจิตร เป็นอีกผู้หนึ่งที่แสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนว่า ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณที่รัฐบาลเสนอ "...ยังไม่ตรงกับความต้องการของประเทศชาติเวลานี้..." (: 142-146) ซึ่งการสร้างชาติในความคิดของมงคลก็เช่นเดียวกับทองอินทร์ ที่เห็นว่า การสร้างชาติจะต้องสร้างด้วยกำลังทรัพย์และกำลังคนที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี เพื่อเป็นกำลังของชาติอย่างแท้จริง ส่วนเสียง ไชยกาลก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับงบประมาณฉบับนี้ โดยเห็นว่ารัฐบาลตั้งรายจ่ายขึ้นมาน้อย ซึ่งสมควรจะได้มาก ส่วนบางสิ่งซึ่งสมควรจะได้น้อยกลับได้มาก อีกทั้งที่ผ่าน ๆ มาสมาชิกควบคุมงบประมาณโดยไม่มีหลักการอะไรมาควบคุมเลย และขุนวรสิทธิสุตรคุณเวทย์ก็ได้สรุปสาเหตุการคัดค้านงบประมาณของสมาชิกว่า มาจากการที่รัฐบาลไม่ได้วางโครงการไว้ในนโยบายสำคัญ ๆ ว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายไปในทางใด เช่น จะดำเนินไปในทางกลีกรรรม หรืออุตสาหกรรม หรือพาณิชย์กรรม รัฐบาลเพียงแต่วางหลักการกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไร ทำให้การตั้งงบประมาณ "...จึงมีลักษณะไปในทางที่เรียกว่า ใช้เงินอย่างเบียดหัวแตก ไม่เป็นขึ้นเป็นอันอะไร..." (รงส.3/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 184) เสียงของสมาชิกสภาฯ ที่อภิปรายส่วนมากเป็นไปในทางที่ต้องการให้รัฐบาลเอาไปปรับปรุงแล้วเสนอมารใหม่ เหตุผลสำคัญมาจากการเห็นว่ารัฐบาลจัดสรรเงินบำรุงทางด้านกลีกรรรมและการศึกษาน้อยเกินไป ทางด้านรัฐบาลพระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง กลับมีความคิดเห็นไปว่า

. . . ในส่วนรัฐบาลได้พยายามที่จะทำรายจ่ายและรายได้ให้ได้ส่วนสัมพันธ์กัน กล่าวคือ เราต้องดูถึงความต้องการว่ามีอยู่ทางใดเป็นส่วนใหญ่ สยามประเทศของเรานี้เป็นประเทศที่ยังเล็กอยู่ ความต้องการในการทะนุบำรุงมีมาก ข้าพเจ้าขอยกวาทะของท่านรัฐมนตรีกลาโหมขึ้นมากล่าวว่า เท่ากับเรือลำหนึ่งซึ่งรั่วไปทั้งลำ เราพยายามอุด ทางที่ตีเราก็ต้องพยายามอุดรูที่ใหญ่ที่สุดเสียก่อน เพราะฉะนั้น รูใดที่เราแลเห็นว่ายังเล็กอยู่ก็คงได้รับการอุดหนุนเพียงเล็กน้อย ในขณะที่ได้พิจารณาอยู่แล้วว่าในทางไหนสำคัญที่สุด เราก็เห็นพ้องกันว่าควรจะหนักไปในทางนี้ๆ และเราก็ได้ตั้งงบประมาณรายจ่ายในทางนั้น... (: 200-203)

คำชี้แจงของพระยาไชยยศสมบัติได้รับการโต้แย้งในทันทีจากแกนนำของฝ่ายสมาชิกคือ สนิท ได้ชี้แจงว่าเหตุที่สมาชิกต่างคัดค้านงบประมาณนั้น สมาชิกฯ ได้มุ่งหมายจะคัดค้านไม่ให้มีการป้องกันประเทศ ข้อสำคัญที่สมาชิกคัดค้านเป็นเพราะว่างบประมาณการศึกษาซึ่งเป็นข้อผูกพันตามรัฐธรรมนูญนั้นตกลงไปอยู่ถึงลำดับที่ 4 ส่วนการป้องกันประเทศ พวกเขากลับมีความคิดเห็นไปว่า

. . . การป้องกันประเทศนั้นจะทำได้จริงจึงต่อเมื่อราษฎรได้รับการศึกษา มีความฉลาดที่จะทำมาหากินให้ได้ผลดีกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ผลิตผลของประเทศจะได้ออกงามขึ้น ประเทศมีเงินทองมากมายขึ้น และนั่นหมายความว่า เราสามารถจะป้องกันประเทศได้ดีขึ้นโดยที่ราษฎรทั้งหลายสามารถจะเสียภาษีอากรหรือจ่ายเงินเข้าเรียไร มีส่วนเข้าช่วยกันบำรุงป้องกันประเทศชาติที่รักของเขาแทบทุกคน ข้าพเจ้าขอให้มองไกล ข้าพเจ้าไม่ได้บอกว่าการป้องกันประเทศไม่จำเป็นไม่เช่นนั้น...

เช่นเดียวกับสนิท เจริญรัฐ ทองอินทร์ได้โต้แย้งพระยาไชยยศสมบัติที่ยกเอาคำพูดของรัฐมนตรีกลาโหมมากกล่าว โดยทองอินทร์เห็นว่า

"...เปรียบประดุจประเทศสยามเรานั้น เรารู้แล้วว่าเราเป็นบับเบอร์สเตท การที่เราจะพะวงในการสร้างเรื่องเพื่อป้องกันประเทศอย่างเดียว โดยไม่คำนึงว่าประชาชนและราษฎรของเรานั้นได้พร้อมที่จะใช้เรือให้ได้ประโยชน์เพียงพอแล้วหรือไม่ก็เป็นการสมควร ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า ข้าพเจ้าพร้อมที่จะสนับสนุนนโยบายป้องกันประเทศก็ต่อเมื่อการศึกษาเราพร้อมแล้ว การบำรุงไม่ใช่เสมอไป ถ้าแม้ว่าเราได้จัดลำดับการศึกษาถึงขีดที่ควรแล้ว งบประมาณก็ย่อมจะขึ้นตัวอยู่ เช่นเป็นต้นว่าโรงเรียนที่เราจำเป็นจะต้องสร้างสำหรับการศึกษาประชาชน เราจัดสร้างโรงเรียนขึ้นเสียให้ครบงบประมาณนั้นก็ขึ้นตัวอยู่ จะเพิ่มขึ้นก็แต่เพียงเล็กน้อย เมื่อการศึกษาถึงขีดเช่นนั้นแล้ว การศึกษานั้นก็

หยุดไว้ก่อน เราจึงมาเฟื่องเลี้ยงถึงการ เศรษฐกิจและการกลีกรรรมของประเทศว่า
 ควรจะบำรุงเพียงใด เมื่อสิ่งเหล่านี้พร้อมแล้ว การที่เราจะสร้างหรือแก้ไขเพื่อ
 การรุกรานของชาติอื่น นั้นเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนในทุกกรณี..."
 (: 207-208)

ในการประชุมครั้งต่อมา พระยาไชยยศสมบัติได้พยายามทำความเข้าใจกับ
 สมาชิก อีกครั้งหนึ่ง โดยแสดงความคิดเห็นไปอีกแนวหนึ่งว่า "...การที่จะเพิ่มเงินให้ราช-
 การส่วนได้นั้นน่าจะเป็นหน้าที่ฝ่ายบริหาร" (รงส.4/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2:225) แต่
 ทองอินทร์ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวของพระยาไชยยศสมบัติ และครั้งนี้ทองอินทร์ยังได้กล่าว
 อย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่งว่า ยังไม่เห็นด้วยที่จะรับหลักการแห่งร่างงบประมาณฉบับนี้ เพราะ
 "...แม้ว่าการเพิ่มเงินจะเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารโดยตรงก็ดี แต่รัฐบาลนั้นย่อมอยู่ใน
 ความผูกมัดที่ตนจะปฏิบัติต่อสภาฯ เท่าที่ได้แถลงไว้ ฉะนั้นเมื่ออยู่ในข้อผูกมัดเช่นนั้น สภาฯ
 นี้ก็ย่อมจะต้องควบคุมให้งบประมาณที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้แล้ว" (: 235)
 เมื่อพิจารณาถึงหลัก 6 ประการและนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้ จะเห็นว่างบประมาณฉบับ
 นี้ไม่ได้ส่งเสริมหรือบำรุงหลัก 6 ประการและนโยบายดังกล่าว เหตุนี้สมาชิกจึงขึงใจว่า
 รัฐบาลได้จัดการให้สมบูรณ์แล้วหรือ ประการสุดท้ายทองอินทร์ยืนยันว่าที่สมาชิกแสดงความ
 ไม่เห็นด้วยกับงบประมาณฉบับนี้ "...สมาชิกเกือบทั้งหมดได้โต้แย้งคัดค้านหลักการของ
 พระราชบัญญัติงบประมาณนี้ในทางนโยบายไม่ใช่ในทางรายละเอียด" (: 237) และใน
 ทำนองเดียวกันพระพิณจรรยากรได้กล่าวเสริมว่าเหตุที่สมาชิกต่างแสดงความคิดเห็นไปต่าง ๆ
 นานาซึ่งรัฐบาลเห็นไปว่าเป็นข้อบกพร่องที่ไม่อาจปฏิบัติตามได้นั้นก็ เพราะเหตุว่า รัฐบาล
 ยังไม่เปิดให้สมาชิกสามารถรวมกันในลักษณะพรรคการเมือง

เมื่อมีการลงมติ ปรากฏว่า สภาฯ รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ
 ฉบับนี้ด้วยคะแนน 77 ต่อ 44 จากผู้เข้าประชุมทั้งหมด 130 คน ในการตั้งกรรมาธิการ
 วิสามัญจำนวน 18 คนนั้น ปรากฏว่า ทองอินทร์และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้านได้แสดงออกถึง
 ความต้องการจะเข้าเป็นอนุกรรมการพิจารณาทางด้านงบประมาณรายจ่าย "...เพื่อจะได้รู้

เห็นความจริงกันเสียที แล้วเรื่องข้อใจต่าง ๆ จะได้น้อยลง..." (รายงานการประชุม
ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2480 ครั้งที่ 1 (18 ก.พ.2479): 8)
แต่ข้อเสนอดังกล่าวถูกคัดค้านจากฝ่ายรัฐบาล และสมาชิกที่มีได้เป็นฝ่ายค้าน ซึ่งจัดการให้
แบ่งเป็นรัฐบาลครึ่งหนึ่ง สมาชิกครึ่งหนึ่ง ในที่สุดตกลงว่า ให้แยกเป็นอนุกรรมการด้าน
รายจ่าย 11 คน รายได้ 7 คน ดังนี้ ด้านรายจ่าย มีพระยาไชยยศสมบัติ-ประธาน สนิท
เจริญรัฐ-เลขานุการ, ทองอินทร์, ทองดำ คล้ายโสภาส, พระพิณิจรนากร, เสียง ไชย-
กาล, หลวงวิจิตรวาทการ, พล.ต.อ.หลวงอดุลยเดชจรัส, พ.อ.หลวงชำนาญยุทธศิลป์,
พ.ต.หลวงเสรี เรืองฤทธิ์, และขุนวรสิทธิ์สรุณเวทย์ ส่วนทางรายได้มี ขุนสมานหาริตะตติ-
ประธาน, หลวงวรพากย์พินิจ-เลขานุการ, หลวงโกวิทอภัยวงศ์, พ.ต. หลวงเชวงศักดิ์-
สงคราม, ขุนสุคนธ์วิเทศศึกษากร, หลวงดำริอิศรานูวรรต และหลวงนาถนิตธาตา (: 9)

การทำหน้าที่ของสภา ในการควบคุมรัฐบาลครั้งนี้ บานปลายออกไปเป็นความ
บาดหมางระหว่างฝ่ายสมาชิกสภา กับฝ่ายทหาร และความจริงน่าจะเป็นความบาดหมาง
ระหว่างฝ่ายค้านกับพระยาไชยยศสมบัติอีกคู่หนึ่งด้วย เพราะภายหลังใน พ.ศ. 2481 ฝ่าย
ค้านได้พยายามผลักดันให้มีการแก้ไขวิธีการงบประมาณที่กระทรวงการคลังใช้เป็นหลักปฏิบัติ
ให้สมาชิกสามารถควบคุมและพิจารณาได้ดีขึ้น อันเป็นชนวนเหตุสำคัญที่นำไปสู่
การยุบสภาในปี พ.ศ. 2481 นั้นเอง แต่เนื่องจากความบาดหมางระหว่างสมาชิกสภา
กับฝ่ายทหาร เป็นคู่กรณีที่มีเหตุการณ์ชัดเจนกว่า เพราะเหตุว่าฝ่ายทหารเข้าใจกันว่าถูก
สมาชิก โจมตีเรื่องงบประมาณประเทศ ในขณะที่สถานการณ์ภายในและระหว่างประเทศต่าง
สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ หันมาบำรุงกองทัพเป็นส่วนใหญ่ ฝ่ายสมาชิกกลับมีเหตุผลลึกลง
ไปกว่าการคัดค้านงบประมาณในประเด็นต่าง ๆ คือ

...แก่นของเรื่องที่ข้าพเจ้าและเพื่อน ส.ส. โจมตีรัฐบาลคือเรื่องที่ว่าเมื่อไม่ทุ่ม
เทกำลังเงินจัดการประถมศึกษาโดยด่วนแล้ว บทเฉพาะกาลก็อาจจะยืดขยาย
จากสิบปีต่อไปอีก กำหนดเวลาที่เราจะพยายามเดินทางไปสู่ประชาธิปไตย จะ
คลาดเคลื่อนไปได้อย่างไรไม่รู้สิ้น เพราะเหตุอื่น ๆ ที่จะทำให้เคลื่อนเวลา

อาจจะเกิดขึ้นได้หลายอย่าง โดยที่เราไม่คาดฝันหรือป้องกันไม่ได้ไม่ใช่มีแต่เรื่อง การเร่งการศึกษาไม่ทันอย่างเดียว (สนิท เจริญรัฐ 2507: 181-182)

ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากได้รับหลักการในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2480 ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2479 แล้วอีก 2 วันต่อมา เจ้าหน้าที่กระทรวง- กลาโหม ได้ใช้วิทยุกระจายเสียง กล่าวโจมตีสมาชิกสภา และตำหนิหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวสนับสนุนสมาชิกที่อภิปรายคัดค้านงบประมาณ ฝ่ายกรรมาธิการวิสามัญ ซึ่งตกเป็นเจ้าทุกข์ที่ถูก ประณาม โดยเฉพาะกรรมาธิการที่เป็นสมาชิกสภา ต่างมีการหารือกันว่า ควรจะจัดการ อย่างไร ในการประชุมพิจารณาร่างดังกล่าวในวาระที่ 2 ฝ่ายสมาชิกเห็นว่ากรรมาธิการ ควรจะรอการพิจารณางบประมาณไว้แล้วนำปัญหานี้เข้าสู่ที่ประชุมสภา เพื่อฟังคำสั่งสภา แต่กรรมาธิการฝ่ายรัฐบาลและตัวแทนของรัฐบาลในที่ประชุมกรรมาธิการได้ประนีประนอม โดยเห็นว่าถ้านำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมสภา ความขัดแย้งระหว่างสภาฯ กับกองทัพย่อมทวี ความรุนแรงมากขึ้นจนอาจมีผลเท่ากับเป็นการเปิดอภิปรายนโยบายรัฐบาล ซึ่งจะ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางการเมือง คณะกรรมาธิการวิสามัญและผู้แทนฝ่ายรัฐบาลจึงเสนอ เป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความบาดหมางนั้น โดยจะไปรายงานความรู้สึกของการกรร มาธิการส่วนมากและสมาชิกสภาฯ ให้รัฐบาลทราบเพื่อหาทางขจัดปัดเป่าความขุ่นข้องหมอง ใจนั้นให้หมดไป (: 182-185)

ในด้านสภาผู้แทนราษฎร เพื่อปกป้องอำนาจหน้าที่ของฝ่ายสมาชิก ทองอินทร์ได้ ยื่นกระทู้ซักถามรัฐบาลในเรื่อง "การรับผิดชอบในการบรรยายทางวิทยุกระจายเสียง" ใน วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2479 ซึ่งปรากฏว่าอยู่ในช่วงที่คณะอนุกรรมาธิการวิสามัญกำลัง พิจารณางบประมาณรายจ่ายในหมวดของกระทรวงกลาโหมพอดี โดยถามว่า

1. ในการที่รัฐบาลได้กระทำไปในส่วนที่มุ่งประณามและบริภาษสมาชิกประเภท ที่ 1 นั้น โดยความมุ่งหมายอะไร

2. ในการที่รัฐบาลได้ยกเอาข้อความที่สมาชิกประเภทที่ 1 อภิปรายขึ้นประณามและบริภาษได้กล่าวถึงเหตุที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ได้เข้ามานั่งอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรได้ก็ด้วยกำลังของทหารนั้น รัฐบาลมีความมุ่งหมายอย่างไร และรัฐบาลทราบหรือเปล่า ว่าสมาชิกประเภทที่ 1 ได้เข้ามานั่งในสภาฯ ก็ด้วยการเชื่อเชิญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ
3. รัฐบาลได้รู้สึกในหน้าที่ของสมาชิกประเภทที่ 1 ในระหว่างที่ใช้บทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่อย่างไร
4. การที่สมาชิกประเภทที่ 1 ได้คัดค้านพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอมานั้น แล้วถูกประณามและบริภาษเช่นนี้ รัฐบาลมีความประสงค์จะบิดปากสมาชิกประเภทที่ 1 และไม่มีวัตถุประสงค์จะให้มีการคัดค้านเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ตั้งนั้นหรือ
5. รัฐบาลได้กระทำไปทั้งนี้ ได้คำนึงถึงความสามัคคีหรือไม่ และรัฐบาลได้รู้สึกหรือเปล่าว่าประเทศสยามเป็นประเทศเล็ก จะใช้อำนาจอธิปไตยและการประสานงานด้วยดีได้ก็ด้วยความสามัคคีปรองดอง มีการร่วมมือร่วมใจกัน อย่างแท้จริงระหว่างพลเมืองทั่วไป ๗ (รงส.15/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2: 658-659)

พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี กลับมีความเห็นว่าเท่าที่พิจารณาจากคำบรรยายดังกล่าวแล้วมิได้มีถ้อยคำอันใดกล่าวประณามสมาชิกดังที่ทองอินทร์กล่าวหา น่าจะเป็นการเข้าใจผิดกันมากกว่า และรัฐบาลไม่มีความประสงค์ที่จะตอบในเรื่องนี้ ทองอินทร์จึงถามนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อสมาชิกสภาฯ ว่า "การที่สมาชิกได้คัดค้านพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอมากขึ้น รัฐบาลไม่มีความประสงค์จะให้มีการคัดค้านอย่างนั้นหรือ" (: 661)

พระยาพหลฯ ตอบข้อซักถามของทองอินทร์ ซึ่งแสดงให้เห็นแนวคิดของท่านที่มีต่อบทบาทของสมาชิกสภาฯว่า

. . .แน่นอน การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นย่อมมีการคัดค้านซึ่งกันและกัน นี่เป็นของธรรมดาที่เดียว . . .ข้าพเจ้าเองไม่ได้สะทกสะท้านอย่างใดที่มีสมาชิกคัดค้านอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าข้าพเจ้ากิดกันไม่อยากจะให้มิแล้ว ข้าพเจ้าไม่ปล่อยให้โต้ตอบกันตั้งสามวันดอก ข้าพเจ้าปล่อย เพราะข้าพเจ้ารักในการประชาธิปไตยอยากจะให้เป็นดังนั้น แต่คนอื่นที่เขาไม่รู้หรือทงไม่ได้ก็อยากจะแทรกแซงขึ้นมาบ้าง อย่างนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า เขาไม่รู้เรื่อง ถ้ารู้ว่าเขาจะไปอย่างนี้ เราก็จะได้บอกเขาว่าอย่าเลย จะได้ชี้แจงให้เขาฟังแล้วเขาจะได้ไม่มาพูดวิญญูให้ระคายหูบางท่าน... (: 661-662)

ความใจกว้างของพระยาพหลที่เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นได้ค่อนข้างมากนี้ เป็นผลทำให้สมาชิกมีความนิยมในตัวของพระยาพหล ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลหรือมีการเลือกตั้งใหม่อีก 2 ครั้งต่อไป สมาชิกก็ยังยอมรับที่จะให้พระยาพหลเป็นผู้นำรัฐบาลอยู่ แต่ทางด้านทหารบก และกลุ่มบ็ีกขวาของคณะราษฎร อาทิ ประยูร ภมรมนตรี ชุนนึร์นครชัย และโดยเฉพาะหลวงวิจิตรวาทการ กระบอกเสียงสำคัญ ซึ่งนิยมในตัวพลตรีหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะมีความเห็นไปในลักษณะที่มองว่าพระยาพหลฯ "อ่อน" เกินไป และถ้ามองอย่างเจาะลึกลงไปแล้วจะเห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิยมทหาร กับสมาชิกฝ่ายค้านนั้นเริ่มสะสมมาพร้อม ๆ กับการขยายตัวของกลุ่มนี้ภายหลังการเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและกลาโหมของพลตรีหลวงพิบูลสงครามในสมัยรัฐบาลของพระยาพหลฯ นั้นเอง

อย่างไรก็ดี ยังไม่ทันที่ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2480 จะผ่านเข้าสู่สภา ในวาระ 2-3 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2480 เข้าสู่สภา อีกฉบับหนึ่งในวันที่ 27 มีนาคม (รงส. 18/2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2) เนื่องจากการเสนองบประมาณในคราวก่อน รัฐบาลยังกำลังพิจารณาจ่ายอื่นอีก เมื่อพิจารณาเสร็จ จึงได้เสนองบประมาณเพิ่มเติมมา รายการสำคัญของงบประมาณฉบับนี้อยู่ที่ การคืนเงินทุนศึกษาสิที่รัฐบาลเคยยืมมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวน ถึง 1,951,700

บาท 2. การตั้งงบประมาณเพื่อสร้างท่าเรือกรุงเทพฯ 3. ขยายกิจการวิทยุกระจายเสียง
4. เพิ่มงบบำรุงกำลังทางเรือขึ้นอีก 5. ตั้งงบเพื่อสร้างสถานีกลาง เพื่อการค้นคว้า
และสอบสวนความรู้เกี่ยวกับการเกษตรกรรม

ทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นต่อการเสนอร่างงบประมาณฉบับนี้ว่า ประการ
แรก เป็นปัญหาในเรื่องข้อบังคับว่ารัฐบาลจะทำได้หรือไม่ ข้อนี้ทองอินทร์เห็นว่าพระราช-
บัญญัติ งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2480 ก็ยังไม่ได้ผ่านสภาฯ ไป อีกทั้งขณะนี้ก็ยังอยู่ใน
พ.ศ. 2480 เพราะฉะนั้น ถ้าว่าตามข้อบังคับฯ โดยเคร่งครัดก็เท่ากับว่า การเสนอร่าง
พระราชบัญญัติ งบประมาณเพิ่มเติมของรัฐบาลครั้งนี้ เป็นการผิดต่อข้อบังคับฯ (ข้อ 71)
ประการที่สอง ทองอินทร์แสดงความข้องใจในรายการงบประมาณ โดยเฉพาะงบการศึกษา
และงบการสร้างท่าเรือกรุงเทพฯ ในเรื่อง การศึกษา ทองอินทร์กล่าวว่าการศึกษาที่รัฐบาลเอา
งบการศึกษามาไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วยเป็นการล่อใจให้สมาชิกเห็นว่า น่าจะรับ
หลักการ และครั้งนี้ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ ทองอินทร์กล่าวชี้แจงให้สภาฯ ตระหนักถึงความ
สำคัญของการศึกษาที่มีต่อการสร้างชาติและนำประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ตลอดจน
เหตุผลที่สมาชิกจำต้องค้านรัฐบาลในเรื่องนี้ กล่าวคือ

. . . การที่สมาชิกได้โต้แย้งในปัญหางบประมาณต่าง ๆ ที่บำรุงประเทศที่รัฐบาล
ได้ตั้งต้นด้วยการบำรุงป้องกันประเทศ และการประถมศึกษาอยู่เป็นอันดับที่ 4
นั้น เราจึงได้มีการโต้แย้งเป็นอันมาก และทั้งนี้ท่านสมาชิกไม่ได้มุ่งที่จะคัดค้าน
หรือแอนตี้วิธีการแต่อย่างใดก็หาไม่ได้ เรามุ่งหมายที่จะให้จัดระดับการบำรุง
ประเทศให้ถูกต้องตามฐานะที่เป็นจริงในบัดนี้ คือว่าประเทศสยามในบัดนี้เราต้อง
การอะไร จะต้องจัดระดับแห่งการนั้นไว้ในระดับนั้น ๆ ตามสมควร ... การ
ที่เราค้านนั้นไม่ได้กล่าวเป็นการทับถมฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็หาไม่ได้ เรากล่าวค้าน
ตามความเป็นจริง ก็เมื่อประเทศเราต้องการการศึกษาและเศรษฐกิจเป็นเครื่อง
ล่อให้บุคคลในประเทศมีสมรรถภาพและมีกำลังน้ำใจแข็งแรง และมีน้ำใจอันดีนั้น
เราจะต้องบำรุงการศึกษาและการเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้า

ขอทำความเข้าใจเสียด้วย และในพวกท่านที่เห็นว่าสมาชิกทำการแอนตี้ นั้น เราหาได้แอนตี้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ เรามุ่งจัดระดับการบำรุงประเทศด้วยความบริสุทธิ์ใจตามความเป็นจริงที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้ ... (: 845)

ความคิดเห็นของทองอินทร์ได้รับการสนับสนุนทันทีจากเสียง ไซยกาล ซึ่งเห็นด้วยว่ารัฐบาลเสนอมาริชาตต่อพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณอันเป็นกฎหมายแม่บท แต่พระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ยืนยันว่าไม่ผิด นายดาบอยู่เกียงทองลงยาซึ่งไม่เพียงแต่จะชี้ว่ารัฐบาลเสนอมาริชาตข้อบังคับเท่านั้น ยังเห็นว่าเป็นการทำผิดจากประเพณีที่สภาฯ นี้พยายามรักษาไว้อีกด้วย แต่เสียงสนับสนุนรัฐบาลก็ยังมีอยู่ นายเขียนกาญจนพันธ์ (สมุทราการ) นอกจากจะกล่าวแสดงความเห็นว่าการเสนอร่างงบประมาณฉบับนี้ไม่ผิดต่อบังคับการประชุมแล้ว นายเขียนยังสนับสนุนว่ารายการที่รัฐบาลเสนอนั้นก็เท่ากับเป็นการบำรุงการศึกษาและเศรษฐกิจทุกรายการดังที่เสียงของสมาชิกส่วนมากต้องการ ในที่สุดเมื่อมีการลงมติ ผลปรากฏว่าสภาฯ รับหลักการแห่งร่างดังกล่าวด้วยคะแนน 68 ต่อ 2 และร่างพระราชบัญญัติงบประมาณทั้ง 2 ฉบับ ประจำปี พ.ศ.2480 ก็ผ่านสภาฯ ไปภายในปลายเดือนเดียวกันนั่นเอง (รงส. 21,22,24, /2479 วิสามัญ ครั้งที่ 2)

ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานสภาฯ ทำให้ทองอินทร์ตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่าสภาที่ผ่านมายังไม่อยู่ในขั้นที่จะเปิดให้สมาชิกอภิปรายได้เต็มที่ และถ้าอภิปรายกันมากก็มักจะกลายเป็นเรื่องใหญ่โต ทองอินทร์เองต้องการให้ ทุกคนอภิปรายได้เต็มที่เช่นเดียวกับในต่างประเทศ เพราะ

. . . ที่ในต่างประเทศ ได้มีการอภิปรายกันอย่างถึงอกถึงใจกัน การอภิปรายกันอย่างถึงอกถึงใจนั้น เป็นเหตุให้เราเข้าใจระหว่างกันและกันได้ถูกต้อง สภาฯ เรายังถ้ามีอะไรเกิดขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มักจะมีการเอะอะตึงตึงกันเสีย เช่นนี้ ในความรู้สึกของข้าพเจ้าเรายังเดินไปไม่ถึงบันไดประชาธิปไตยอันแท้จริง เพราะว่าเรามาั้งในที่นี้ ถ้าเกิดมีความเห็นแตกต่างกันแล้วเช่นนี้ เราควรจะ

ทะเลาะกันเพียงในนี้ คือ ทำความเข้าใจกันให้ถูกต้อง นั้นจึงจะเรียกว่า การประชุมปรึกษาอย่าแท้จริง..."

ดังนั้น ทองอินทร์จึงเสนอญัตติแก้ไขข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2481 (รงส. 29/248๑ วิสามัญ) โดยมุ่งหมายจะให้กับการให้การแปรญัตติของสมาชิก ผู้แปรญัตติควรจะต้องเข้าประชุมของกรรมาธิการทุกครั้ง (ข้อ 66) ยกเว้นจะมีเหตุจำเป็น เหตุผลที่แท้จริงของการแก้ไขข้อบังคับการประชุมฯ ครั้งนี้ น่าจะอยู่ที่ปัญหาการพิจารณางบประมาณ เพราะทองอินทร์เห็นว่า การอภิปรายคัดค้านงบประมาณของสมาชิกไม่มีผลผูกมัดรัฐบาลแต่ประการใด

ข้อเสนอของทองอินทร์ดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งกล่าวว่า เรื่องนี้รัฐบาลได้มีความเห็นมานานแล้วว่าควรมีการปรับปรุงข้อบังคับฯ เพื่อให้สภามีสมรรถภาพในการทำหน้าที่ ดังนั้น เมื่อสภาฯ รับหลักการแห่งร่างแล้ว ทองอินทร์ก็ได้เข้าร่วมเป็นกรรมาธิการวิสามัญ ร่วมกับ หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงวิจิตรวาทการ เตือน บุนนาค ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, มงคล รัตนวิจิตร และนายดาบยูเกียง ทองลงยา

นอกจากการเข้าไปมีบทบาทควบคุมการใช้จ่ายเงินแผ่นดินแล้ว ทองอินทร์ในฐานะที่ร่วมอยู่ในกลุ่มสมาชิก บ้าน 'ดิษยบุตร' ก็ได้ร่วมเคลื่อนไหวทำหน้าที่ในการเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ควบคุมการทำงานของรัฐบาลด้วย เห็นได้จากการร่วมขอเปิดอภิปรายทั่วไป กรณีการซื้อขายที่ดินของพระคลังข้างที่ กับ เสียง ไชยกาล และ ใต้ ปาณิกบุตร เนื่องจากในเวลานั้นสำนักงานพระคลังข้างที่ได้ตัดแบ่งที่ดินขายให้แก่เอกชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ผู้ก่อการคณะราษฎรในราคาที่ย่อมกว่าท้องตลาด จึงเป็นเรื่องที่คล้ายกับว่า ได้มีการแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนของกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองและกลายเป็นเรื่องซุบซิบในหมู่ประชาชนไปในทางเสื่อมเสีย กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านจึงเห็นว่า เป็นปัญหาที่พวกเขาจะต้องเข้ามาทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของราษฎรในเรื่องทรัพย์สินของกษัตริย์ไม่ให้เกิดความเสียหาย ทองอินทร์ได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายชี้ให้เห็นว่า การซื้อขายที่ดินครั้งนี้เป็น โฆษะ

และพร้อมกับเสนอให้รัฐบาลรีบประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์ที่
สภาฯ อนุมัติแล้วโดยด่วน (รงส.12/248๒ วิสามันท์)

รัฐบาลเมื่อประสบกับเหตุการณ์ครั้งนี้ ซึ่งรัฐบาลเองก็ไม่สามารถตอบคำซักถาม
ได้อย่างชัดเจนและในที่สุดก็ได้ขอลาออก

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาล
ใหม่ได้เข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาฯ โดยมีการแถลงนโยบายเพียงสั้น ๆ
ว่า "จะดำเนินนโยบายตามที่คณะรัฐมนตรีชุดก่อนได้แถลงไว้ต่อสภาฯ แล้ว ส่วนเรื่องการ
ซื้อขายที่ดินบางรายของพระคลังข้างที่ซึ่งเป็นปัญหาอยู่นั้น รัฐบาลจะได้ตั้งคณะกรรมการสอบ
สวนให้ขาวสะอาด" (รงส.22/248๒ วิสามันท์: 501) กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านไม่เพียงแต่
แสดงความไม่เห็นด้วยกับการลาออกของรัฐบาลเท่านั้น หากยังได้เสนอนโยบายที่พวกเขา
เห็นว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการบำรุงประเทศอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อพระยาพหลแถลง
นโยบายจบลง ใต้ ปาณิกบุตรได้แสดงความคิดเห็นว่าการที่รัฐบาลลาออกนั้น ในทางการ
เมืองเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ "แต่ในทางปฏิบัตินั้น ก็น่าจะเห็นว่าได้ทำเร็วเกินไป" (: 502)
ทั้ง ๆ ที่การขอเปิดอภิปรายทั่วไปของฝ่ายค้านในครั้งนั้นมีความมุ่งหมายเพียงเพื่อให้มีการ
สอบสวนหาความจริง ซึ่งก็ยังมิได้ดำเนินไปอย่างถึงที่สุด และฝ่ายค้านต้องการให้รัฐบาล
วางโครงการในการจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้รัดกุมมากขึ้นตามพระราชนิยม
และพระเกียรติยศตามลัทธิประเพณี ดังนั้นใต้จึงขอให้รัฐบาลนำเอาข้อสังเกตนี้ไปพิจารณา
ด้วย ส่วนเสียง ไซยกาลก็ยังคงซักถามต่อถึงนโยบายของรัฐบาลในการไต่สวนคดีนี้ และ
เสนอความเห็นว่าเขาต้องการให้รัฐบาลเอาใจใส่การให้กู้เงินสดของพระคลังข้างที่

สำหรับทองอินทร์ นอกจากจะมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้านใน
เรื่องการลาออกของรัฐบาลแล้ว การแถลงนโยบายของรัฐบาลครั้งนี้ เป็นอีกครั้งหนึ่งที่
ทองอินทร์เสนอแนวคิดในเรื่องการจัดระดับบำรุงประเทศที่ว่า "เราควรจะต้องตั้งต้นด้วยสิ่ง
จำเป็นในปัจจุบันนี้เสียก่อน " และการย้าให้รัฐบาลได้ตระหนักถึงข้อเท็จจริงของประเทศที่

ว่า "เราขอมุ่งมั่นอยู่แล้วว่า ความเป็นอยู่และชีวิตของราษฎรในชนบทตามจังหวัดต่าง ๆ นั้นย่อมไม่เหมือนกัน" รัฐบาลจึงควรวางนโยบายโดยพิจารณาถึงสภาพทั่วไปในวงกว้าง (: 508-512)

เนื่องจากในช่วงนี้เป็นเวลาที่สภาฯ ชุดแรกใกล้จะหมดอายุลง สมาชิกสภาฯ จึงมีความเคลื่อนไหว ขอแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งกันเข้ามาบ้าง เช่น ทองม้วน อรรถากร (มหาสารคาม) ได้ขอแก้ไขให้เปลี่ยนเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งจากการใช้เลขหมายเป็นการใช้รูปภาพผู้สมัครแทน และทองอินทร์เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนข้อเสนอดังกล่าว โดยทองอินทร์เห็นว่า ราษฎรในขณะนั้นยังไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิการเลือกตั้ง แม้ว่าจำนวนผู้มาออกเสียงเลือกตั้งจะมีเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่มาโดยทางราชการสั่งให้มา เพราะฉะนั้นในทัศนะของทองอินทร์ การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้จึงเป็นเหตุการณ์ที่ "...เราก้าวไปในระบอบประชาธิปไตยเร็วเกินไป ในเมื่อราษฎรของเรายังไม่ได้รับการศึกษาพอ..." (รงส. 28/2480 วิสามันท์: 783-784)

คำกล่าวของทองอินทร์ข้างต้น จึงเห็นได้ว่า สาเหตุที่ทองอินทร์มุ่งเน้นให้รัฐบาลขยายการจัดการศึกษาให้ทั่วถึง และแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ เศรษฐกิจ จึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพของสังคม โดยเฉพาะในสังคมชนบทรอบนอก ซึ่งเป็นเขตที่ราษฎรยังประสบปัญหาการดำเนินชีวิตในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาษีอากรที่ไม่ยุติธรรม ขาดการคมนาคม ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ และที่สำคัญคือ การขาดการศึกษาที่จะทำให้ราษฎรเป็นพลเมืองดี ก้าวเข้าสู่ระบอบใหม่ได้

กล่าวโดยสรุป แนวคิดและบทบาทของทองอินทร์ที่ปรากฏในสภาฯ สมัยแรก จากแนวคิดเดิมที่ต้องการให้ชนบทซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของชาติได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ทำให้ทองอินทร์เป็นคนรุ่นใหม่อีกคนหนึ่งที่มีความเชื่อมั่นในระบอบการปกครองใหม่ว่าจะเป็นระบอบที่ดีกว่าระบอบเก่า และแนวคิดดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้ทองอินทร์เข้ามามีบทบาททางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเข้ามาทำหน้าที่เป็น "ผู้แทนราษฎร" แล้วนอกจาก

ทองอินทร์จะเป็นสมาชิกผู้เคร่งครัดในการทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับโดยเฉพาะจากการเป็นกรรมาธิการงบประมาณ ทำให้แนวคิดที่ต้องการให้มีการพัฒนาชนบท มีความชัดเจนมากขึ้นว่า การจัดระดับการบำรุงประเทศควรเริ่มต้นจากการศึกษา การเศรษฐกิจ และอื่น ๆ เป็นการเฉพาะ เป็นอย่าง ๆ ไป

ด้วยพื้นฐานแนวคิดข้างต้น ประกอบกับแนวคิดทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้ทองอินทร์รวมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกที่มีแนวคิดในทางเดียวกัน กลายเป็นกลุ่มทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญกลุ่มหนึ่งในเวลานั้น

4.3 การเลือกตั้งครั้งที่ 2 (7 พฤศจิกายน พ.ศ.2480)

เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกสิ้นสุดลงโดยถึงคราวออกตามวาระเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2480 ได้มีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน โดยเป็นการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ.2479 ซึ่งได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการบางประการกล่าวคือ เปลี่ยนจากการเลือกตั้งทางอ้อมมาเป็นการเลือกตั้งโดยตรง ให้ราษฎรเลือกผู้แทนราษฎรเอง โดยวิธีแบ่งเขตถือจังหวัดหนึ่ง ๆ เป็นเขตเลือกตั้ง ซึ่งจะมีผู้แทนได้ 1 คน จังหวัดใดมีพลเมืองเกิน 2 แสนคน ให้มีการเลือกตั้งเพิ่มอีก 1 แสนต่อจำนวนพลเมืองทุก 2 แสนคน เศษของ 2 แสน ถ้าถึงหรือเกิน 1 แสน นับเป็น 2 แสน ทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นจาก 78 คน เป็น 91 คน (เพิ่ม 13 คน)

บรรรยากาศทั่วไปในการเลือกตั้งครั้งนี้ มีสมาชิกสภาฯ รุ่นแรกบางคนตัดสินใจไม่ลงสมัครอีก ได้แก่ พระยาเทพหัสดิน ขุนสมหารहितะคดี หลวงวรนิติปรีชา หลวงนาถนิติธาดา และบ้างก็มีการย้ายเขตเป็นต้นว่า สนิท เจริญรัฐย้ายจากนครราชสีมา มาลงสมัครในเขตพระนคร นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่เคยได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลเมื่อการเลือกตั้งครั้งก่อนลงสมัครด้วยเช่น นายพิพัฒน์ (เต็ก) ภัทธานนท์, นิ้ม เรืองเกษตร, นายดาบทิว

มะโนทัย, แวและ เบญจาอักษร, เพิ่ม วงศ์ทองเหลือ รวมทั้งอดีต ส.ส. สอบตกรุ่นแรกก็ ลงสมัครแข่งขันอีกครั้งหนึ่ง อาทิ เอี่ยม สุภาพกุล, ปริกซ์ แก้วปลั่ง, บรรพ์ สวันตร์จรรย์, ชุนพิพัฒน์โกคา, ทิม ภูริวัฒน์, ชุนจรรยาวิเศษ, หลวงพินัยกรรมโกวิท, ฉ่ำ จำรัสเนตร และมีผู้สมัครหน้าใหม่ลงสมัครด้วยอีกมาก ซึ่งน่าสังเกตว่า ส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มที่เพิ่งจบ การศึกษา เข้ารับราชการได้ไม่นานนัก ส่วนใหญ่จบเนติบัณฑิต ธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ (จุฬาฯ)

การหาเสียงของผู้สมัครมีตั้งแต่การออกไปปลุกตา พบปะราษฎรตามตำบลต่าง ๆ ซึ่งบ้างก็มีการแอบอ้างว่ารัฐบาลต้องการให้ตนเป็นผู้แทนราษฎรอีก หรือการอ้างว่าตนเอง สามารถทำให้รัฐบาลต้องลาออกได้ การเสนอผลประโยชน์ที่จะให้แก่ราษฎรถ้าหากได้รับ เลือก เช่น จะลด หรือยกเลิกภาษี พร้อมกันนั้นยังได้มีการนำสิ่งของที่จำเป็นแก่การยังชีพ ไปแจก เป็นต้นว่า ยารักษาโรค ไม้ขีดไฟ ผ้าขนหนู เงิน รูปถ่ายของผู้สมัคร การเลี้ยง อาหาร ประการสำคัญดูเหมือนว่าบุคคลที่ให้การสนับสนุนผู้สมัครแต่ละคนจะมีบทบาทร่วมอยู่ ด้วยไม่น้อย โดยเฉพาะบรรดาข้าราชการ ซึ่งเป็นทั้งญาติ เพื่อนของผู้สมัคร บางท้องที่ข้าราชการบางคนได้ใช้อิทธิพลช่วยเหลือผู้สมัครเป็นการส่วนตัว เช่น ใช้อำนาจบังคับให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาช่วยเหลือผู้ที่ตนสนับสนุน ใครไม่ช่วยก็มีการย้ายออกนอกท้องที่เพื่อให้เกิด ความยำเกรงแก่ผู้อื่นด้วย ส่วนพ่อค้าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในแง่เป็นแหล่งสนับสนุนด้าน เงินทุน สิ่งของ และความสะดวกในการเดินทางไปยังท้องที่ต่าง ๆ เพราะเหตุว่าพ่อค้านั้น กว้างขวางอยู่ในสังคมทุกระดับชั้นอยู่แล้ว (โดยเฉพาะ ผู้ที่เป็น นายอ้อย นับเป็นหัวคะแนน ที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง)

อย่างไรก็ดีสิ่งสำคัญเห็นจะได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครแต่ละคนด้วยว่าจะ สามารถสร้างความนิยมจากราษฎรได้มาน้อยเพียงใด ผู้สมัครที่เคยเป็นผู้แทนราษฎรมาแล้ว ผู้ที่มีอาชีพเป็นทนายความ ครู และผู้ที่มีชื่อเสียงในระดับจังหวัด อาทิ มีบทบาทในการจัดตั้ง เทศบาล ขณะเลิกเวทีการประกวดไต่वाทหรือแม้แต่ผู้เคยต้องโทษในคดีการเมือง ล้วนมี ส่วนอุดหนุนให้ได้รับการเลือกตั้ง สำหรับความเห็นของราษฎร จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่น้อย

มาก แสดงให้เห็นว่า แนวคิดในการเลือกผู้แทนราษฎรคนเก่า เพราะเหตุว่าผู้แทนคนเก่า นั้นได้ช่วยลดค่านา รัชชูปการและให้ความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ เป็นแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏจริง ดังจดหมายของนายจุม นากงาม (กล่าวว่า "...สำหรับข้าพเจ้า ไม่ยอมเลือกคนอื่น จะเลือกเอาผู้แทนเก่าอีก เพราะที่ท่านเป็นผู้แทนมาแล้วมา ได้ลดค่านา รัชชูปการแลอื่น ๆ ท่านก็ได้ช่วยเหลือข้าพเจ้าแลราษฎรอีกหลายอย่าง" (มท.๑2๑1.1.1/536 เล่ม 14) ขณะเดียวกันผู้ว่าราชการบางส่วนยอมที่จะถูกผู้บังคับบัญชากลั่นแกล้งเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตนสนับสนุน (ส่วนหนึ่งน่าจะ เป็นเพราะผู้ที่ตนเลือกนั้นก็สามารถช่วยเหลือได้ด้วย) และจากรายงานผลการเลือกตั้งครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ข้อที่หลายฝ่ายวิตกกังว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะแข่งขันชิงกันให้ได้เบอร์ 1 หรือเบอร์สุดท้ายของเลขบัตรประจำตัว เพราะเห็นว่าราษฎรร้อยละ 5๑ ชอบฉีกเครื่องหมายเฉพาะเลขต้นกับเลขท้ายของบัตรเพราะเห็นว่าฉีกง่ายโดยไม่เอาใจใส่ในคุณสมบัติของผู้สมัคร โดยถือว่าผู้สมัครทุกคนมีความสามารถเท่ากันนั้น ไม่เป็นความจริง ((2) สร๑๖๑1.35.1/4 เล่ม 2)

สำหรับการเลือกตั้งในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้แบ่งการเลือกตั้งออกเป็น 4 เขต ทองอินทร์ลงสมัครในเขต 1 ซึ่งเป็นเขตอำเภอเมือง อ. เมือง อ. เชียงใน, อ. ม่วงสามสิบ) ส่วนทีม ภูมิพัฒน์สมัครอีกครั้งหนึ่งในเขต 2 เขต สิทธิธรรม ลงสมัครเขต 3 และเสียง ไชยกาลลงสมัครเขต 4

ทองอินทร์นั้นภายหลังได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2476 แล้วได้มาประกอบอาชีพทนายความ โดยตั้งสำนักงานทั้งที่อุบลและที่กรุงเทพฯ ทำให้สามารถติดต่อกับราษฎรได้โดยตรง กล่าวกันว่าการเป็นทนายความของทองอินทร์นี้ เขามีลักษณะที่พยายามประนีประนอมกับลูกความอยู่มาก โดย"...พยายามหว่านล้อมทุกวิถีทางที่จะให้ลูกความของตนประนีประนอมยอมความกับอีกฝ่าย ไม่ต้องการให้ต่อความยาวสาวความยืด โดยให้ความเห็นแก่ลูกความว่า นอกจากเสียเงินเสียเวลาแล้ว ยังกินแค้นแกล้งใจกันอีกด้วย เมื่อความพยายามขั้นแรกไม่เป็นผล นอถึงชั้นโรงศาลทนายทองอินทร์ก็จะอ่อนวอนขอประนีประนอมช่วยไกล่เกลี่ยอีกคำรบหนึ่ง" (ทองอินทรานุสรณ์ 25๑5: 57) การ

รับว่าความดังกล่าวก่อให้เกิดอันตรายได้คะแนนเสียงจากพวกลูกความเหล่านี้มาก เนื่องจาก การรับว่าความอยู่ในลักษณะให้ความช่วยเหลือในด้านการรักษาความยุติธรรมให้ด้วย กล่าว คือจะซักถามเอาความจริงก่อนและดำเนินทางประนีประนอมกันได้ก็ทำ จะช่วยเหลือฝ่ายที่ถูก ซึ่งในบางครั้งถ้าลูกความยากจนก็ไม่คิดเงิน ทั้งยังให้ค่าเดินทางกลับด้วย ทำให้ได้รับความ นิยมมาก ชื่อเสียงที่เด่นในการเป็นทนายว่าความได้แก่ เมื่อครั้งที่ทองอินทร์รับว่าความให้ "เถ้าแก่เปี้ยน" กับ "นางเซย" ซึ่งผลจากการว่าความครั้งนี้เถ้าแก่เปี้ยนให้ค่าตอบแทน เป็นเงินถึง ๓๐๐ บาท และให้เหตุผลว่าที่ให้เงินมากเพราะเห็นว่าทองอินทร์เป็นคนฉลาดที่ ไม่เอาเปรียบคน ("ธรรมดาคนฉลาดมักจะเอาเปรียบคน สำหรับคุณทองอินทร์ ถึงแม้จะ ฉลาด แต่ไม่เคยเอาเปรียบใคร ผมพอใจ...") ส่วนนางเซยนั้นให้ปิ่นแก่ทองอินทร์มา กระบอกหนึ่ง ซึ่งกล่าวกันว่าทั้งสองคนนี้เป็นผู้ที่ไม่ยอมเชื่อใครและไม่เคยขอคำปรึกษาจาก ใคร (สัมภาษณ์บังอร ภูริพันธ์ และโพธิ์ ชัมภรัตน์) ดูเหมือนว่า กลุ่มที่สนับสนุนทองอินทร์ นอกจากจะมาจากกลุ่มพ่อค้าในเมือง อาทิ นายยิ้ม โทศลวิตร์ (เจ้าของกิจการรถโดยสาร และเป็นญาติกัน) นายสวาท ภิรมย์ (ทั้งสองคนนี้เป็นทั้งเพื่อนและญาติสนิทสนมกันมาก จะ ออกช่วยเหลือเสียงทุกครั้ง) กลุ่มข้าราชการ ยังมีกลุ่มสนับสนุนที่มาจากลูกความ ลูกศิษย์ อีก ด้วย เนื่องจากทองอินทร์ได้ตั้งโรงเรียนราษฎรขึ้นใน พ.ศ.2478 ซึ่งเป็นการตอบสนอง การขยายตัวของการศึกษาในท้องถิ่น โดยเข้าห้กับญาติ ๆ 3-4 คน ระยะเวลาเป็น โรงเรียนประถมศึกษาชาย ตั้งอยู่ที่วัดศรีทอง (หรือปัจจุบันคือวัดศรีอุบล) แต่ต่อมาภายหลัง เปลี่ยนเป็นโรงเรียนมัธยมชายในปี พ.ศ.2481 (สัมภาษณ์ นางอรอินทร์ (ภูริพันธ์) สิงหนายก)

ผลการเลือกตั้ง ปรากฏว่าทั้งทองอินทร์และทีมต่างได้รับเลือกทั้งคู่ อนึ่งเฉพาะ จังหวัดอุบลเองปรากฏว่าผู้ที่ได้รับเลือกเป็นอดีตสมาชิกถึง 2 คนคือ ทองอินทร์และเสียง ไชยกาล (เขต 4) ส่วนอีกเขตหนึ่งนั้นก็มิใช่ใคร คือ นายฟอง สิทธิธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็น ปัญญาชนของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีชื่อเสียงอีกคนหนึ่ง

รายงานผลการเลือกตั้งครั้งนี้ มีผู้ได้รับเลือกตั้งทั้งสิ้น 91 คน จากเขตเลือกตั้งในจังหวัดทางภาคอีสาน 25 คน ภาคกลาง 24 คน ภาคเหนือ 20 คน ภาคใต้ 17 คน และภาคตะวันออก 5 คน อายุผู้แทนราษฎรชุดนี้ พบว่ามีอายุระหว่าง 23-40 ปี 14 คน (เฉพาะที่มีหลักฐานตรวจสอบได้) และที่พอจะสันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในวัยนี้อีก 16 คน ส่วนผู้มีอายุระหว่าง 41-50 ปีนั้นพบว่ามีเพียง 4 คน ที่เหลืออีก 57 คนนั้นไม่มีหลักฐานปรากฏในเรื่องนี้ ฉะนั้นพอจะกล่าวได้ในเบื้องต้นนี้ว่า ประมาณ 1 ใน 3 ของสมาชิกสภา รุ่นนี้เป็นกลุ่มนักรบการเมืองที่มีอายุอยู่ในวัยหนุ่ม

ทว่า การศึกษาของสมาชิกรุ่นนี้มีได้น้อยตามอายุเลย กว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกรุ่นนี้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา (มีหลักฐาน 57 คน ที่ไม่ปรากฏหลักฐาน 34 คน) ซึ่งในจำนวนนี้จบในสาขา น.บ., อ.บ. และ ร.บ.(จุฬา) ทั้งที่จบแล้วและกำลังศึกษาอยู่เป็นจำนวนถึง 22 คน รองลงมาคือกลุ่มที่จบทางด้านครูและผู้ที่จบ 2 สาขาขึ้นไปก็มีอยู่มีใช้น้อย (เช่น ครู-กฎหมาย, ทหาร, ตำรวจ-กฎหมาย) น่าสังเกตว่าจำนวนผู้จบการศึกษาทางด้านกฎหมายและครูดังกล่าวเป็นสมาชิกสภาจากภาคอีสานมากที่สุดด้วย คือที่จบทางด้านกฎหมายมี 12 คนจากทั้งหมด 22 คน และครู 6 คนจาก 11 คน

เนื่องจากเป็นกลุ่มที่จบการศึกษาระดับสูง สมาชิกสภา รุ่นนี้จึงยังคงมาจากข้าราชการเป็นส่วนใหญ่ คือ มาจากอาชีพรับราชการเป็นจำนวนถึง 43 คน รองลงมาคือ ทนายความ 8 คนและที่ไม่ปรากฏหลักฐาน 30 คน ถ้าถือว่าผู้ที่เคยเป็นผู้แทนราษฎร หรือผู้แทนตำบล ส.ส. สอบตก เคยผ่านการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นเคยมีการกระทำที่แสดงถึงการสนับสนุนระบอบใหม่ เคยต้องหาในคดีอันเกี่ยวแก่การเมือง และมีหลักฐานว่ามีการเตรียมตัวลงสมัครรับเลือกตั้ง เหล่านี้เป็น "ประสบการณ์ทางการเมือง" แล้ว จะพบว่าสมาชิกสภา รุ่นนี้ มีผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมาแล้ว 34 คน (อีก 57 คนไม่มีหลักฐาน)

ภูมิหลังของสมาชิกสภา เหล่านี้น่าจะมีส่วนทำให้สภาผู้แทนราษฎรในสมัย พ.ศ. 2480-2481 เต็มไปด้วยสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นต่อการเข้ามีส่วนร่วมในระบอบการปกครองใหม่ ดังจะเห็นได้จากพลังความเคลื่อนไหวในสภานั้น ซึ่งนำไปสู่การยุบสภาก่อนที่จะครบวาระ เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนเข้ามาใหม่ และยังทำให้ต้องมีการเปลี่ยนตัวผู้นำรัฐบาล

ปัจจัยที่ทำให้สภาผู้แทนราษฎรสมัยที่ 2 ชุดที่ 2 มีอิทธิพลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล น่าจะเนื่องมาจากประการแรก การขยายตัวของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน ซึ่งได้แกนนำสำคัญ ๗ เพิ่มขึ้นหลายคน โดยเฉพาะนายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง นายเลื่อน พงษ์โสภณ เป็นต้น สองรัฐบาลยังไม่ได้เริ่มแก้ไขปัญหาลำคัญ ๗ ที่สมาชิกเรียกร้อง เป็นต้นว่า ปัญหาภาษีอากรต่าง ๆ และการพัฒนาส่วนภูมิภาค อาทิ ถนน การชลประทาน สมาชิกต่างเห็นว่ารัฐบาลยังมิได้กระทำอย่างจริงจัง แม้แต่สมาชิกที่เคยสนับสนุนรัฐบาลเอง ก็ตระหนักในความจริงข้อนี้ ประการที่สาม รัฐบาล ในเวลานั้นดูเหมือนว่าจะมุ่งความสนใจไปที่การต่างประเทศคือ การแก้ไขสนธิสัญญามากกว่าการพัฒนาภายใน อีกทั้งการพัฒนาภายในในบางด้านกลับอยู่ในลักษณะเลือกกระทำในท้องที่ที่จะให้ผลประโยชน์ตอบแทน ทำให้สมาชิกในภาคต่าง ๆ คัดค้าน

4.4 การขยายตัวของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 2 (พ.ศ. 2480 - 2481)

ภายหลังการเลือกตั้ง ได้มีพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสภา สมัยสามัญ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2480 ในการเลือกตั้งประธาน - รองประธานสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกยังคงเลือกพระยามานวราชเสวี เข้าดำรงตำแหน่งประธานสภาต่อไป ส่วนรองคนที่ 1 ได้แก่ พระยาวิฑูรธรรมนิเนต (อุทัยธานี) และรองที่ 2 ก็ยังคงเป็น พันเอก พระยาประจันปัจฉนิก ตามเดิม (รงส. 1/2480 สามัญ ชุด 2) ซึ่งอย่างน้อย ดูเหมือนว่ากลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ยังมีอิทธิพลอยู่ ส่วนบุคคลที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น

ประธานสภาได้เชิญสมาชิกสภาทั้งประเภท 1 และประเภท 2 มาประชุมเป็นการภายใน เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม เพื่อ (ชาวเสียง) ปรึกษาหารือถึงผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ประชุมต่างมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าสมควรให้ พระยาหลนพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป (สิริ เปรมจิตต์ 2523 : 22)

พระยาหลนฯ ได้นำคณะรัฐมนตรีชุดใหม่เข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาฯ ก่อนที่จะเข้าบริหารประเทศ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม เนื้อหาของนโยบายแม้จะมีสาระเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ลำดับการนำเสนอคงยึดตามแนวเดิมคือ แถลงตามหลัก 6 ประการ

การชักถามนโยบายของสมาชิกฯ ชุดใหม่ นอกจากจะสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดและการต่อสู้ทางการเมืองของทองอินทร์แล้ว ความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกผู้มาใหม่ ยิ่งปรากฏร่องรอยทางความคิดที่มีลักษณะสอดคล้องกับความคิดของทองอินทร์ และเพื่อนสมาชิกฝ่ายค้าน ซึ่งผลการเลือกตั้งปรากฏว่ามีแกนนำสำคัญของกลุ่มฝ่ายค้านได้รับเลือกเข้ามาอีกครั้งหนึ่งเพียง 3 คน คือ ทองอินทร์ เลียง ชูวรสิษฏ-ดรุษเวทย์ จากแนวคิดทางการเมืองที่สอดคล้องต้องกัน และพื้นฐานการเป็นปัญญาชนของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ ภาคกลาง ทำให้กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านขยายตัวมากขึ้น จนในที่สุดบทบาทของบุคคลเหล่านี้ได้นำไปสู่ความร้าวฉานในความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายสมาชิกฯ กับฝ่ายรัฐบาล ซึ่งจะค่อย ๆ สะสม และทวีความรุนแรงมากขึ้น ใน พ.ศ. 2481

สำหรับทองอินทร์ ซึ่งได้อภิปรายชักถามนโยบาย เป็นคนที่ 3 ได้กล่าวย้ำเตือนเพื่อนสมาชิกว่า รัฐบาลชุดก่อนก็ได้แถลงนโยบายในรูปที่รัฐบาลชุดนี้แถลง ดังนั้นจึงไม่ควรดูเฉวนนโยบายที่เขียนให้สวยหรู แต่ควรคำนึงถึงทางปฏิบัติให้มาก และในเรื่องที่รัฐบาลขอร้องให้สมาชิกฯ ให้ความร่วมมือ และให้ความไว้วางใจนั้น ทองอินทร์เห็นว่า สภาฯ นั้นพร้อมอยู่ทุกขณะที่จะร่วมมือตามนโยบายที่รัฐบาลแถลง ก่อนที่จะทำการชักถามนโยบาย

ทองอินทร์ได้เริ่มทำความเข้าใจในหลักการสำคัญของรัฐบาลก่อนเป็นอันดับแรก คือ

. . . รัฐบาลนี้มีนโยบายในการจัดลำดับการบำรุงประเทศ หนักไปในทางใดก่อน คือ โดยเฉพาะหลักสำคัญที่เรามีอยู่ในการจัดบำรุงประเทศนั้น ก็คือ การศึกษา การบำรุงเศรษฐกิจ การรักษาความสงบภายใน การป้องกันประเทศ และอื่น ๆ ในการที่รัฐบาลจะเสนองบประมาณมาสู่สภาฯ เร็วๆ นี้ นั้น เราจะได้เห็นว่าลำดับการบำรุงประเทศจะไปทางใด แต่ในขั้นนี้รัฐบาลยังไม่ได้เสนอมา เราก็ยังทราบไม่ได้ แต่ก่อนที่จะให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาลชุดนี้ เราควรจะได้ทราบเสียก่อนว่ารัฐบาลมีนโยบายหลักไปในทางใด

นโยบายข้อแรกที่ทองอินทร์ซักถามคือ เมื่อรัฐบาลยังมุ่งหมายจะเสนองบประมาณโดยยึดหลักดุลยภาพ แต่ถ้ามีสิ่งซึ่งจำจะต้องบำรุงแล้วฯ รัฐบาลจะดำเนินการอย่างไร

ประการต่อมาทองอินทร์ให้ความสนใจกับการรักษาระดับการแลกเปลี่ยนเงินตรา ซึ่งเขาได้ถามว่า รัฐบาลได้ดำริจะจัดให้มีการเปลี่ยนแปลงตามที่ประเทศญี่ปุ่นได้ทำมาแล้วหรือไม่ นโยบายการปรับปรุงภาษีอากรเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทองอินทร์ให้ความสนใจ ในเรื่องนี้ทองอินทร์กล่าวว่า

. . . รัฐบาลชุดก่อนได้แถลงเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2477 ว่า รัฐบาลจะปรับปรุงภาษีอากรให้ถูกต้องไม่เป็นภาระแก่ราษฎรผู้ยากจน นับตั้งแต่ได้แถลงนโยบายมาแล้วเป็นเวลา 4 ปี การปรับปรุงภาษีอากรนั้นก็หาได้ดำเนินไปไม่ แม้ว่าสมาชิกสภาฯ จะได้พยายามรบเร้าให้มีการปรับปรุงภาษีอากร รัฐบาลก็เพิกเฉยเสีย ดังจะเห็นได้ในขณะนั้น... (: 44)

ในครั้งนี้นี้รัฐบาลแถลงว่าจะปรับปรุงภาษีอากรให้เสร็จใน พ.ศ. 2481 ทองอินทร์จึงซักถามว่าการปรับปรุงนั้นรัฐบาลจะทำให้ใช้ได้ ใน พ.ศ. 2481 หรือจะทำให้เสร็จใน

พ.ศ. 2481 และรัฐบาลมุ่งหมายจะปรับปรุงภาษีอากรอย่างใดเป็นส่วนใหญ่ ยังคงถือตามมติตามที่รัฐบาลชุดก่อนที่ด้งกรรมการไปปรับปรุงภาษีอากรเป็น 3 ทางคือ ทางสรรพากร สรรพสามิตต์และทางศุลกากร เป็นหลักในการที่จะปรับปรุงภาษีอากรนั้นหรือไม่ และโดยเฉพาะในเรื่องอากรค่านา และภาษีรัชชูปการ รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะปรับปรุงไปในทางใด

สำหรับนโยบายด้านอื่น ๆ คำถามของทองอินทร์มุ่งหมายจะซักถามในด้านการปฏิบัติเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ถามว่าที่รัฐบาลมุ่งจะรักษาฐานะข้าราชการตุลาการให้มีอิสระในการพิจารณานั้น รัฐบาลจะทำอย่างไร หรือที่รัฐบาลอ้างว่าจะจัดการสำรวจกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจ เป็นต้นว่า การสำรวจความเป็นอยู่ของประชาชน การขนส่ง การเพาะและอบรมให้ราษฎรนิยมในการค้า การพาณิชย์และการอุตสาหกรรมนั้นรัฐบาลมีวิธีปฏิบัติที่จะดำเนินการตามนโยบายที่ได้แถลงแล้วนั้นอย่างไร ประการสำคัญในด้านการศึกษา นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลครั้งนี้คงจะตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของทองอินทร์และกลุ่มของพวกเขาอยู่บ้าง ดังคำกล่าวของทองอินทร์ที่ว่า

. . . สำหรับการศึกษานักเรียนผู้มีสติปัญญาดีเป็นอันมากที่รัฐบาลนี้ได้แถลงนโยบายว่า นอกจากการศึกษาสำหรับเด็กแล้ว รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะให้การศึกษแก่พลเมืองชั้นผู้ใหญ่ด้วย ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้รับเร้ามาเป็นเวลานาน แต่การที่รัฐบาลได้แถลงให้เราดีใจขณะนั้นนั้น เรายังไม่ควรจะดีใจก่อน จนกว่ารัฐบาลได้แถลงให้เราทราบที่รัฐบาลจะจัดให้มีการศึกษาแก่ผู้ใหญ่ นั้น รัฐบาลจะดำเนินนโยบายอย่างไร... (: 50)

แต่สำหรับบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็นคณะรัฐมนตรี ทองอินทร์ดูเหมือนจะมีความไว้วางใจเฉพาะบางคนเท่านั้น ซึ่งความรู้ลึกลับ ๆ นี้ปรากฏให้เห็นในบางตอนของคำอภิปรายของเขาเองซึ่งได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "...ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะมีความไว้วางใจเฉพาะบุคคลในคณะรัฐบาลนี้ก็จริง แต่ทว่าแม้ว่ารัฐบาลมิได้จัดลำดับการบำรุงประเทศถูกต้องตาม

ความประสงค์ของข้าพเจ้าแล้ว นั่นก็เป็นสิ่งธรรมดาที่เราจะเอาบุคคลเข้ามาเกี่ยวกับนโยบายของประเทศไม่ได้" (รงส.3/2480 สามัญ: 42)

สถานการณ์ที่ชกถามนโยบายของสมาชิกโดยรวมก็มีแนวโน้มมุ่งไปในทางปฏิบัติ เช่นเดียวกับทองอินทร์ บ้างก็ชกถามเพียงในบางประเด็นที่ตนเองสนใจ บ้างก็ทำการชกถามในลักษณะเช่นเดียวกับทองอินทร์คือ เริ่มต้นตั้งแต่ต้นนโยบายทั่วไป และนโยบายเป็นรายกระทรวง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความกระตือรือร้นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกสภาฯ รุ่นนี้เป็นต้นว่า นายเทพ โชตินุชิต (ชูพันธ์) ได้เริ่มต้นการชกถามนโยบายรัฐบาลด้วยการตั้งข้อสังเกตว่า "...ปกติขณะที่รัฐบาลมาแถลงนโยบายต่อสภาฯนี้ สมาชิกแต่ละคนมีเปล้ามาด้วยกันทั้งนั้นคือไม่มีคู่มือของรัฐบาลแจกให้สมาชิก เมื่อตั้งนี้แล้วปล่อยให้สมาชิกคือ ท่านอ่านเราจะจดเองก็ไม่ทัน เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอถามข้อหนึ่งว่า ก่อนอื่นที่รัฐบาลจะได้แถลงนั้นจะได้แจกให้สมาชิกได้อ่านก่อนหลาย ๆ ชั่วโมงจะได้หรือไม่..." (๓๘-๓๙) หลังจากนั้นนายเทพ โชตินุชิตเริ่มต้นชกถามนโยบายรัฐบาลข้อแรกในเรื่องการป้องกันประเทศว่า "เท่าที่ทำมาแล้วนั้นพอหรือยัง" (๓๙) และในงบประมาณปีหน้าคือ พ.ศ.2481 นั้น กระทรวงกลาโหมจะเพิ่มงบประมาณขึ้นอีกหรือไม่ ข้อต่อมาได้แก่การเศรษฐกิจในเรื่องการปรับปรุงภาษีอากร เกี่ยวกับค่านาและรัฐูปการ และสุดท้ายได้กล่าวถึงปัญหาความมีอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี

เตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร) ได้กล่าวสนับสนุนคำอภิปรายของทองอินทร์โดยวิจารณ์คำแถลงนโยบายของรัฐบาลว่า

...เนื่องจากที่รัฐบาลแถลงนโยบายกล่าวรวบรัดว่าให้ถูกต้องตามหลัก 6 ประการนั้น รัฐบาลแถลงแต่เพียงว่าจะทำอะไร แต่รัฐบาลไม่ได้แถลงให้เห็นชัดแจ้งว่า จะทำอย่างไรข้อนี้จึงเกิดปัญหาขึ้นว่ารัฐบาลจะทำสิ่งนั้นอย่างไร เมื่อไรที่ไหน ด้วยเหตุนี้เองจึงมีปัญหากันยืดเยื้อว่าผู้แทนจังหวัดอุบลฯ ได้กล่าวแล้ว ถ้าเราสังเกตดูคำถามของผู้แทนอุบลฯ เราจะเห็นว่า ลงท้ายของคำถามนั้นเป็น

อย่างไรทั้งนั้น เนื่องจากนโยบายที่รัฐบาลแถลงมาไม่ได้ตอบปัญหาอย่างไร แต่ตอบปัญหาอะไรเท่านั้น คือ รัฐบาลจะทำอะไรนั้นไม่ได้พูด ข้าพเจ้าจึงขอตั้งปัญหาถามท่านนายกรัฐมนตรีอย่างรวบรัดว่า ข้อ 1 รัฐบาล มีนโยบายของกระทรวงต่าง ๆ ที่จะก้าวรุดไปข้างหน้าก่อนเพื่อนั้น เป็นกระทรวงไหน และกระทรวงไหนจะยืนโรง... (รงส.3/2480 สามีญ: 52-53)

การชักถามนโยบายเป็นรายกระทรวงของเตียง ยังกเน้นในส่วนที่เป็นการกระจายการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ลงสู่ภูมิภาค และการปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของข้าราชการระดับล่างตั้งแต่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ครูประชาบาล

เสียง ไซยกาลนั้นกล่าวอย่างชัดเจนว่า ยังไม่สมควรจะให้ความไว้วางใจแก่รัฐบาลคณะนี้ โดยเสนอวิธีการพิจารณานโยบายออกเป็น 3 ตอนคือ 1. จากเนื้อความคำแถลงนโยบาย 2. จากเหตุผลและ 3. บุคคลที่ประกอบเป็นรัฐบาล เสียงเห็นว่าการกล่าวคำแถลงนโยบายของรัฐบาลนั้นเป็นไปในทางคลุมเครือ ส่วนเหตุผลก็ไม่น่าเชื่อ และในส่วนบุคคลในคณะรัฐบาลนั้น เมื่อพิจารณาแยกแยะหน้าที่โดยเฉพาะแล้วยังมีบุคคลหลายคนที่รัฐบาลจัดมานั้นมีบางคนไม่เหมาะสม (กับตำแหน่งและคุณสมบัติ เช่น เอาผู้มีสมรรถภาพในทางครูไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเกษตร เป็นต้น) ส่วนขุนวรสิขสุตรฐนเวทย์ ได้เสนอแนวทางพิจารณาว่าสมควรจะไว้วางใจรัฐบาลหรือไม่ว่า ควรพิจารณาจากนโยบายที่รัฐบาลแถลง ว่านโยบายนั้นเหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชุมชนในรัฐหรือไม่ ซึ่งขุนวรสิขสุตรฐนเวทย์เองมีความเห็นว่านโยบายของรัฐบาลยังไม่เหมาะสม "...กล่าวคือว่าไม่เป็นไปในทางที่จะแก้ไขให้ความเป็นอยู่ของชุมชนในรัฐให้มีฐานะดีขึ้นหรือว่าดีขึ้นหลายประการ นโยบายที่ดีขึ้นจะเป็นอย่างไร... คือว่านโยบายที่ดีนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่จะต้องส่งเสริมการกระทำกล่าวคือการอาชีพของพลเมืองหรือของราษฎรให้ก้าวหน้า และทั้งจะต้องเป็นทางที่แก้ไขฐานะแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ดีขึ้นด้วย คือว่าถ้าสิ่งไหนมันเสื่อมอยู่ สิ่งนั้นเราจะต้องเป็นทางที่แก้ไขฐานะแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ดีขึ้นด้วย คือว่าถ้าสิ่งไหนมันเสื่อมอยู่ สิ่งนั้นเราจะต้องพะยุงขึ้นตามลู่ทางที่จะแก้ไขให้มันดีขึ้น..." (รงส.3/2400 สามีญ: 63)

ขุนวรสิทธิธรรมุทเวทย์เห็นว่าการแถลงนโยบายของรัฐบาลนั้นเน้นไปในแง่ทางตำรามากกว่า จะมุ่งแก้ไขฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรส่วนใหญ่ ซึ่งในที่นี้หมายถึงพวกที่ทำการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ กรรมกร เขาจึงเห็นว่านโยบายของรัฐบาลที่แถลงมานั้น "เป็นนโยบายที่บกพร่อง" จึงยังไม่ควรที่จะไว้วางใจ

การแสดงความเห็นของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังกล่าว ได้รับการโต้แย้งจากสมาชิกด้วยกันอยู่บ้าง พระยาโอวาทวรภิกข (พระนคร) ได้กล่าวตักเตือนเป็นทำนองว่าเมื่อสภาฯ มีมติเป็นเอกฉันท์แล้วทำให้พระยาหลวงพลยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ก็ควรจะให้ความไว้วางใจต่อท่าน ตามข้อกฎหมาย เมื่อเวลารัฐบาลปฏิบัติไม่ชอบ สภาฯ ย่อมจะไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นส่วนตัวหรือทั้งคณะก็ได้ในภายหลัง ฉะนั้นข้อที่สมาชิกฯ ต่างเกรงว่านโยบายนั้นบกพร่องหรือไม่เหมาะสมนั้นควรตัดออกเสียก่อน

หลังจากที่สภาฯ หยุดนักประชุมแล้ว ทางฝ่ายรัฐบาลได้มีการชี้แจงโดยเริ่มต้นจากพระยาหลวงพลยุหเสนา ซึ่งได้ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับการบำรุงประเทศว่า "เราจะก้าวทุกกระทรวง แต่ทว่าที่ก้าวยาวที่สุดคือเกี่ยวกับการศึกษาและเศรษฐกิจ" (รงส. 3/2480 สามีญะ 76) ส่วน พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งตอบข้อซักถามเป็นคนต่อมา ได้ชี้แจงว่าการเพิ่มงบประมาณด้านการทหารเป็นการเพิ่มขึ้นตามความจำเป็นและตามเหตุการณ์ของโลกในปัจจุบัน เนื่องจากทุก ๆ ประเทศต่างได้มีการปรับปรุงฝึกหัดอาวุธและกำลังคนให้พร้อมแต่สำหรับงบประมาณปีหน้า (หมายถึงปี 2481) หลวงพิบูลสงครามรับรองว่าทางกระทรวงกลาโหมจะไม่ขอเพิ่มงบประมาณมากกว่าปีนี้ เพื่อให้มีการใช้งบประมาณไปในการบำรุงทางด้านอื่น ๆ ก่อน ทางด้านกระทรวงการคลัง พระยาไชยยศสมบัติ ซึ่งคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนี้ต่อมาอีกได้ตอบข้อซักถามอันเกี่ยวแก่กันนโยบายการคลัง ข้อแรก คือการยึดหลักงบประมาณแบบดุลยภาพ ในเรื่องนี้พระยาไชยยศสมบัติเห็นว่าควรจะยึดหลักปฏิบัติแบบที่ควรนำมา รัฐบาลไม่ควรจ่ายเงินให้มากกว่ารายได้ เมื่อรัฐบาลมีทรัพย์สินมากขึ้น ก็อาจจ่ายให้มากขึ้นได้ และการจ่ายเงินเหล่านั้นต้องไม่เป็นการจ่ายที่ผูกพันไปในกาลข้างหน้าให้เกิดรายจ่ายต่อไปอีก ส่วนการรักษาระดับอัตรา

แลกเปลี่ยนเงินตราซึ่งทองอินทร์ได้ตามที่รัฐบาลจะทำตามอย่างญี่ปุ่นในการลดค่าเงินหรือไม่ นั้น พระยาไชยยศฯ แสดงความเห็นว่าการลดหรือเพิ่มต้องขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของแต่ละประเทศ การที่ญี่ปุ่นลดค่าเงินแล้วทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ดูเฟิน ๆ แล้วก็จริงเพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศอุตสาหกรรม ไม่จำเป็นต้องซื้อสินค้าจากต่างประเทศมาก ๆ เช่น ไทยซึ่งยังเป็นประเทศกสิกรรม และข้อสุดท้ายเรื่องการปรับปรุงภาษีอากร พระยาไชยยศฯ ไม่รับปากว่าการปรับปรุงภาษีอากรนั้นจะจัดการไปถึงภาษีรัษฎูปการหรือไม่ โดยเห็นว่าเรื่องภาษีอากรนั้นเป็นปัญหาใหญ่ ในด้านกระทรวงเกษตร พระยาฤทธิอัคเนย์รัฐมนตรีได้แถลงถึงนโยบายการชลประทานที่ดำเนินถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนมากกว่าการช่วยบำรุงฐานะของราษฎร โดยกล่าวว่า

. . . ถ้าเราจะบำรุงโดยทั่ว ๆ ไปทุกท้องถิ่นเป็นการสม่ำเสมอแล้ว ประโยชน์ที่ได้ไม่เท่ากันเพราะฉะนั้นโดยที่ฐานะของเรามีกำลังคน กำลังเงินโดยจำกัด เราจะเป็นจะต้องเลือกช่วยเหลือในท้องที่ที่จำเป็น และเมื่อบำรุง แล้วจะได้ประโยชน์มากกว่า เราก็ทำไปตามลำดับ... (รงส.3/2488 สามีญะ 85-86)

ส่วนกระทรวงมหาดไทย เสียงเรียกกร้องให้รัฐบาลบำรุงการขนส่งนั้น พระราชบัญญัติการสร้างทาง พ.ศ.2479 ซึ่งรัฐบาลได้เสนอสู่สภาฯ ละประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว ทำให้โครงการสร้างถนนซึ่งกินเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2479 - 2483 โดยกำหนดว่าจะมีการสร้างถนนให้เสร็จประมาณ 3 พันกว่ากิโลเมตร และเป็นถนนในภาคอีสานถึงประมาณ 5 สาย ทั้งยังมีการอุดหนุนการสร้างทางในท้องถิ่นอีก นโยบายดังกล่าวก็นับได้ว่าตอบสนองข้อเรียกร้องของสมาชิกให้ลดข้อข้องใจได้ส่วนหนึ่ง

อย่างไรก็ดีคำชี้แจงของฝ่ายรัฐบาลซึ่งใช้วิธีปล่อยให้สมาชิกซักถามหลาย ๆ คน ก่อน แล้วร่วมกันตอบในคราวเดียวโดยเรียงกันตอบเป็นรายกระทรวง สมาชิกฯ บางคนยังรู้สึกว่าการตอบของรัฐบาลยังไม่ชัดเจนเช่น เติง ศิริจันทร์ ได้แสดงความเห็นว่าเท่าที่ได้ฟังคำอภิปรายและคำโต้ตอบมานั้น ฝ่ายสมาชิกฯ ก็มีข้อข้องใจในนโยบายประการหนึ่ง และมี

ข้อข้องใจในตัวบุคคลที่จะมาเป็นรัฐมนตรีอีกประการหนึ่ง เนื่องจากรัฐบาลยังไม่ได้แถลงนโยบายให้แจ่มแจ้ง ฉะนั้นรัฐบาลน่าจะไปวางโครงการหรือแผนการโดยละเอียดมาให้สมาชิกฯ พิจารณาใหม่ แต่อย่างไรก็ดีอีกกระแสหนึ่งในสภาฯ ก็ได้กลับไปกับสมาชิกที่ยังข้องใจอยู่เหล่านี้ด้วย เป็นต้นว่า นายอำเภอ อิศรางกูร ณ อยุธยา (สิงห์บุรี) กล่าวว่าเมื่อสมาชิกทั้งประเภทหนึ่งและประเภทสองต่างไปอ้อนวอนให้พระยาพหลฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว การที่สมาชิก มาหาเหตุไม่พอใจรัฐมนตรีบางคนนั้น "... เช่นนี้รู้สึกชอบกลอยู่ สัญญาเป็นโมฆะหรือโมฆะแน่ข้าพเจ้ารู้สึกสงสัยเหลือเกิน" (: 104-105) หรือนายแวนและเบ็ญญาบซ์ (ยะลา) ก็เห็นว่าการอภิปรายของสมาชิกบางคนอาจกระทบกระเทือนรัฐบาลมากเกินไปในเมื่อทุก ๆ ฝ่ายต่างเชื่อในคุณความดีและความสามารถของนายกรัฐมนตรีอยู่แล้ว เมื่อนายแวนและเสนอให้ที่ประชุมลงมติไว้วางใจ ทองอินทร์ได้คัดค้านโดยเสนอให้เปิดอภิปรายต่อไปโดยเห็นว่า

. . . เมื่อรัฐบาลได้ตอบข้อข้องใจของสมาชิกแล้วเป็นข้อ ๆ ตามลำดับมารัฐบาลใช้วิธีรวบตอบทุก ๆ คน แล้วก็ตอบข้อนั้น ๆ ชาติตกบกพร่อง ... ขึ้น ต่อมาเมื่อรัฐบาลตอบแล้วก็มีสมาชิกได้ถามไปอีกหลายคนล้วนเป็นข้อข้องใจหลายประการเมื่อเป็นดังนี้ เมื่อสมาชิกคนหนึ่งได้ขอให้เลื่อนการประชุมต่อสภาฯ นี้ สภาฯ นี้ไม่อนุมัติโดยเห็นว่าควรปรึกษาต่อไป บัดนี้เราเห็นแล้วว่า เป็นผลที่รัฐบาลได้เปรียบในการที่ไม่ต้องตอบข้อซักถามของสมาชิก ... เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก่อนที่เราจะให้ลงมติหรือเปิดอภิปรายต่อไปนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าควรจะให้ความยุติธรรมแก่รัฐบาลตอบคำถามเสียก่อน (: 125)

อย่างไรก็ดี ในที่สุดได้มีการลงมติโดยลงคะแนนลับ ผลปรากฏว่ารัฐบาลได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนน 99 ต่อ 19 จากผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 157 คน พระสารสาสน์พลชั้นร์ซึ่งใช้นามปากกาว่า "555" ได้วิจารณ์การแถลงนโยบายครั้งนี้ของรัฐบาลโดยเปรียบเทียบรัฐบาลเป็นว่า "กุลา" และสภาผู้แทนราษฎรเป็นว่า "บักเป้า" ในความหมายว่า การแถลงนโยบายของรัฐบาลเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาในครั้งนี้ ถ้าจะตัดสินตาม

ทฤษฎีแล้วรัฐบาลแพ้สภา แต่ตามพหุมติัยรัฐบาลชนะ แต่กระนั้นก็ตามรัฐบาลก็ชนะแบบเฉียดฉิวมาก เคารวะหัตถ์ที่มีสมาชิกฯ ฝ่ายรัฐบาล ทั้งที่เป็นสมาชิกประเภทที่ 1 และ 2 ช่วยไว้

ความกระตือรือร้นของสมาชิกสภาฯ รุ่นใหม่ที่ปรากฏอย่างชัดเจนในการแถลงนโยบายของรัฐบาล ทำให้การประชุมสภาฯ ครั้งต่อมา พระยามานวราชเสวี ประธานสภาฯ ประารณาน่าที่จะ "กล่าวคำตักเตือนสมาชิก" (รงส. 4/2480 สามัญ ชุด 2) เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองแก่ทุกฝ่าย

ความตระหนักใน "พลัง" ของสมาชิกสภาฯ รุ่นใหม่ที่อยู่ในวัยหนุ่มของพระยามานวราชเสวีนั้น นับว่าไม่ผิดจากความเป็นจริงเท่าไรนัก เพราะเหตุว่าไม่เพียงแต่ 1 ใน 3 ของสมาชิกประเภทที่ 1 จะมีอายุอยู่ในวัยหนุ่มแล้ว ในกลุ่มนี้เองคือ ผู้มีส่วนในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นกับรัฐบาล รวมทั้งต่อไปจะเห็นได้ว่า พวกเขาต่างพยายามทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้นโดยยื่นกระทู้ ญัตติ และร่างกฎหมายต่าง ๆ เข้าสู่สภาเป็นจำนวนมาก การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาฯ รุ่นใหม่ ซึ่งภายหลังจะขยายตัวกลายเป็นกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน เนื่องมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ ประการแรก การที่สมาชิกสภาฯ รุ่นนี้มักเป็นปัญญาชนของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ บางส่วนของบุคคลเหล่านี้มีบทบาททางปัญญาร่วมกับปัญญาชนในเขตเมืองหลวงมาตั้งแต่ก่อนหน้าการเปลี่ยนระบอบการปกครอง บ้างก็ปรากฏบทบาทสนับสนุนคณะราษฎรมาตั้งแต่เข้ายึดอำนาจเปลี่ยนระบอบการปกครอง และ บ้างก็มีบทบาทสนับสนุนระบอบใหม่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในช่วง 5 ปีแรกของระบอบใหม่ อยู่แล้ว ฉะนั้น แรงบันดาลใจของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างที่สมาชิกรุ่นแรกกระทำจึงนับเป็นแรงผลักดันให้ปัญญาชนเหล่านี้ มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปร่วมแสดงความคิดเห็นและทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ

ประการที่ 2 แนวคิด "ท้องถิ่นนิยม" ของสมาชิกที่มาจากภูมิภาคเดียวกัน ตลอดจนความรู้สึกที่ว่าเป็นคนภาคเดียวกัน มีวัฒนธรรมเหมือนกัน อีกทั้งบางคนยังมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ซึ่งมีทั้งที่เป็นเครือญาติกันบ้างหรือเป็นเพื่อนกันมาก่อนบ้าง ล้วนเป็นปัจจัยหนุนนำ

ให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มได้เร็วขึ้น ประการสำคัญ การทำงานในสภาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการร่วมมือช่วยเหลือกันของสมาชิก ด้วยเหตุนี้การรวมกลุ่มของสมาชิก จึงเกิดขึ้นมาตั้งแต่ภายหลังการเลือกตั้ง โดยยังเป็นการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติของสมาชิก ที่มีภูมิลำเนาจากการเป็นผู้แทนราษฎรจากจังหวัดในภาคเดียวกันบ้าง เป็นเพื่อนนักเรียนกันมาก่อนบ้าง ((2) สร๒๒๑.๓๕.๑/๑๔)

แต่ปัจจัยสำคัญประการสุดท้าย ที่จะส่งผลทำให้กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน อันมีทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นแกนนำ ทวีความเข้มแข็งมากขึ้นในสภาฯ สมัยนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากการได้สมาชิก มีแนวคิดทางการเมืองและแนวคิดเรื่องการสร้างชาติในแนวทางเดียวกัน ทำให้การรวมกลุ่มของพวกเขาดำเนินไปโดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็น "พรรคการเมือง" เพื่อเตรียมจะเข้ามามีบทบาทในการเมืองระดับประเทศภายหลังบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง

เพื่อให้เห็นสภาพโดยทั่วไปของสมาชิกสภาฯ ชุดที่ 2 ได้ชัดเจนขึ้น อาจแสดงไว้ด้วยภูมิหลังของสมาชิกรุ่นนี้ที่เป็น "ดาวสภา" ทั้งฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล และฝ่ายค้านดังนี้

- นายสุวิชช พันธ์เศรษฐ (เชียงใหม่ เขต 3) เป็นผู้สนับสนุนคณะราษฎรมาตั้งแต่ขณะยังเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ โดยอาสาช่วยคณะราษฎรเมื่อคราวเกิดกบฏบวรเดช ในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2476 หลังจากจบเนติบัณฑิตแล้วได้สอบบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่ง หัวหน้าที่ปรึกษาการเทศบาล ใน พ.ศ. 2477 ซึ่งครั้งนั้นมีบุคคลที่ภายหลังได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาฯ รุ่นเดียวกันคือ พันธุ์ อินทวงศ์ (นครพนม) ถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) และที่ได้บรรจรร่วมกันแต่คนละตำแหน่งคือ เฉลิม เตาลานนท์ (ตราด) บุญศรี จันทนชาติ (อ่างทอง) (ทั้งหมดล้วนจบเนติบัณฑิต) อนึ่ง มีหลักฐานที่ค่อนข้างโน้มนำให้เห็นว่าสุวิชช มีแนวคิดไปในแนวเดียวกับกลุ่มหลวงพิบูลสงครามอยู่บ้าง คือ เมื่อครั้งที่เขาไปประธาการพิเศษหลังกบฏบวรเดช สุวิชชได้เสนอความเห็นให้รัฐบาลใช้มาตรการรุนแรงกับพวกกบฏ ซึ่งรวมไปถึงบุคคลที่มีจิตใจนิยมบุคคลในฝ่ายกบฏด้วย และเดิมนายสุวิชชมีชื่อเป็นภาษาจีนว่า

เล่งเสียน ซึ่งผู้ที่เปลี่ยนชื่อให้ก็คือ หลวงพิบูลสงคราม ต่อไปจะเห็นว่า สุริชชเป็นแกนนำของสมาชิกฝ่ายนิยมทหารที่มีบทบาทควบคุมกำกับกลุ่มฝ่ายค้าน และแน่นอนว่า แนวคิดของทั้ง 2 ฝ่ายแตกต่างกันด้วย (ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป)

- นายเตียง คิริขันธ์ (สกลนคร) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2452 ที่จังหวัด สกลนคร ตระกูลคิริขันธ์ เป็นอดีตกรมการเมืองชั้นสูง รองลงจากตระกูลพรหมสาขา ณ สกลนคร ครอบครัวบิดามารดา มีอาชีพค้าขาย เตียงจบการศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนประจำจังหวัด สกลนคร และอุดรธานี เนื่องจากเป็นนักเรียนเรียนดี จึงได้รับทุนมาเรียนต่อที่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมที่วัดบวรวิเวศ ณ ที่นี้ เตียงได้รู้จักกับ จำกัด พลังกูร ซึ่งต่อมาจะได้ร่วมมือกันในขบวนการเสรีไทย (สรค์ศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532: 69) และด้วยความสามารถในการเรียน เตียงก็ถูกส่งตัวไปเรียน ครู ป.ม. ที่อักษรศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อจบการศึกษาแล้ว เขาได้กลับมาสอนนักเรียนฝึกหัดครูที่วัดบวรนิเวศอยู่ปีหนึ่ง หลังจากนั้นจึงย้ายไปสอนที่โรงเรียนมัธยมหอวัง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2477 เตียงจึงถูกย้ายไปเป็นผู้ช่วย ครูใหญ่ที่โรงเรียนอุดรวิทยานุกูล ซึ่งขณะนั้นมี ม.ล. มานิจ ชุมสาย เป็นครูใหญ่ ต่อมาในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2478 เตียงถูกจับพร้อมกับเพื่อนครูในโรงเรียนนี้อีกหลายคน คือ นายญวง เอี่ยมศิลา, ปิ่น แก้วมาตย์, สุกข์ศน์ สุวรรณทัต ในข้อหาภทฏและคอมมิวนิสต์ ทั้งหมดถูกส่งมาขังที่โรงเรียนพลตำรวจอยู่ประมาณ 2 เดือนก็ถูกปล่อยตัว คงเหลือแต่นายญวง เอี่ยมศิลา ที่ถูกจำคุกที่บางขวางร่วมกับพวกกบฏบวรเดช (สัมภาษณ์ ปิ่น แก้วมาตย์)

หลังจากถูกปล่อย เตียงคงจะเปลี่ยนมาทำอาชีพนักหนังสือพิมพ์ร่วมกับเพื่อน ๆ และสมัครเข้าเรียนอักษรศาสตร์ จุฬาฯ อีกครั้ง จนกระทั่งลงสมัครรับเลือกตั้งใน พ.ศ. 2480 อาชีพหลักอีกอย่างหนึ่งของเตียงภายหลังเป็นนักการเมืองแล้วก็คือ อาชีพเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ และธุรกิจในที่อื่น (มท.๒2๐1.1.1/175๐ เล่ม 49)

กล่าวกันว่า ความคิดทางการเมืองของเตียงนั้น นิยมในทางสังคมนิยมมาตั้งแต่ก่อนจะเข้าเป็นนักการเมืองแล้ว โดยเป็นผลมาจากการเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่มีแนวคิดรุนแรง

(สัมภาษณ์ ชิต เวชประสิทธิ์) แต่ความจริงแล้วจุดเริ่มน่าจะไม่ได้แตกต่างจากทองอินทร์มากนัก เนื่องจากกลุ่มครูรุ่นหนุ่มที่ถูกจับกุมในครั้งนั้นและบางคนที่ไม่ถูกจับ ส่วนใหญ่เป็นพวกสนับสนุนระบอบใหม่และยังเป็นพวกนักเรียนกฎหมาย บุคคลเหล่านี้เป็นพวกที่กล้าคัดค้านผู้บังคับบัญชา และฟ้องผู้ที่สนับสนุนฝ่ายกบฏ จึงไม่ถูกกับกลุ่มข้าราชการที่นิยมฝ่ายกบฏบวรเดช (สัมภาษณ์ ปิ่น แก้วมาตย์)

อย่างไรก็ดี แนวคิดของเตียงภายหลังเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ใน พ.ศ. 2479 ยิ่งปรากฏเฉพาะแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากบทความที่เตียงเขียนลงในหนังสือพิมพ์ เสรีราษฎร์ ซึ่งมีเนื้อหาสนับสนุนให้มีราษฎรสยามทุกคนมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน สามารถรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมืองได้ และมีเสรีภาพทางการเมืองโฆษณา ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับความคิดของทองอินทร์แล้วจะเห็นว่าไม่ต่างกัน เช่น เตียงกล่าวว่า

. . . ข้าพเจ้าเป็นคนไทย ข้าพเจ้าเป็นไทแก่ตนเอง ข้าพเจ้าเป็นราษฎรไทย ราษฎรชาวสยาม ทั้งข้าพเจ้าต้องการให้ทุก ๆ คนบนพื้นภูมิภาคอันเป็นสยามประเทศนี้ เป็นราษฎรเสมอหน้ากันหมดปราศจากความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ความเป็นราษฎรจึงเป็นอุดมคติที่ข้าพเจ้าบูชาอีกอันหนึ่ง... (เสรีราษฎร์ 1, 1 (9 กรกฎาคม 2479): 4)

ทองอินทร์ก็เคยเสนอความเห็นขอให้รัฐบาลแก้ไขความไม่เข้าใจกันทางวัฒนธรรมของราษฎรในแต่ละภาค หรือการรวมกลุ่มในลักษณะพรรคการเมืองของทองอินทร์ในช่วง พ.ศ. 2479 ก็ได้รับการสนับสนุนจากเตียง โดยเห็นว่า "ถึงเวลาอันสมควรแล้ว" ซึ่งสำหรับเตียงในตอนนั้นได้ย้มาถึงเจตนาของการทำงานที่เป็นกลางในฐานะที่เป็นนักหนังสือพิมพ์มากกว่า โดยที่เตียงได้กล่าวอย่างชัดเจนถึงความไม่เห็นด้วยกับลัทธิเผด็จการที่ปวงด้วย โดยกล่าวว่า

"เสรีราชฎ์" เอากำเนิดมาในสถานได้อย่างไร ? เสรีราชฎ์กำลังปรากฏ โฉมหน้าในชุมชนที่มีความเลื่อมใสในประชาธิปไตย - ประชาธิปไตยแท้ - ไม่มีกระฎีเจี๊ยน - เกิดมาในดินแดนที่ได้เสรีภาพแก่การพูด, การโฆษณา, การแสดงความเห็นอัน สอดคล้องต้องกับทำนองคลองธรรมเสรีราชฎ์เอากำเนิดมาในเมื่อชาวสยามกำลังเจียโฮต สดับข่าวการอำนวยการ "เสรีภาพแห่งหนังสือพิมพ์" เสรีราชฎ์จะบำเพ็ญตนให้สมชื่อ จะไม่ ยอมตกไปอยู่ในกรงเล็บแห่งลัทธิใด ๆ ที่ตัดสิทธิเหยียบย่ำอิสสระของประชาชน เสรีราชฎ์ จะไม่ยอมให้ตนเองเข้าเกลือกกลั้วกับลัทธิเผด็จการใดอันยื้อแย่งเอาอำนาจสูงสุดทั้งสามไป เสียจากชุมชน เพราะเสรีราชฎ์ทราบชัดว่า ถ้าประชาชนมนุษย์ต้องมีระเบียบอันดีแล้ว ระเบียบนั้นต้องมาจากข้อบังคับหรือบทบัญญัติที่ประชาชนเห็นชอบด้วยกัน มิใช่แต่เพียงความ เห็นดีเห็นประโยชน์ที่ไหลออกมาจากมันสมองภายในกระโหลกศีรษะของคน ๆ เดียว และ แล้วก็เริ่มบังคับหัวใจของชุมชน, แน่นอนเสรีราชฎ์ มิได้เจาะจงประกะกับลัทธิใด ๆ เพราะ ลัทธิใด ๆ ก็ตาม หรือพรรคใด ๆ ก็ตาม ย่อมติดด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไม่มีการบังคับหัวใจกัน...

(เสรีราชฎ์ 1,1(9 กรกฎาคม 2479): 100)

นอกจากนี้ ดูเหมือนว่าอิทธิพลของเหตุการณ์ การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสจะมี อิทธิพลต่อความนึกคิดของเตียงอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกับผู้นำร่วมสมัยคนอื่น ๆ ใน พ.ศ. 2480 นี้ งานเขียนขนาด 1,000 หน้าของเตียง ชื่อ "หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส" ได้มีการ นำมาตีพิมพ์จนเกือบจะเสร็จ แต่มีเหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองเกิดขึ้นก่อน การพิมพ์จึง ต้องหยุดชะงักไป เพียงเท่านี้ก็อาจจะกล่าวได้ว่า เตียงเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีจิตใจฝักใฝ่ทางการเมือง อยู่มาก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากจุดประสงค์ในการจัดทำงานเขียนเล่มนี้ ซึ่งเตียง กล่าวไว้ว่า "...เรื่องปฏิวัติในฝรั่งเศสนี้ ชาวอารยประเทศถือว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาที่รัก ชาติ เอาใจใส่ในชาติ ควรจะได้รู้โดยละเอียด เพื่อจะได้ทราบซึ่งในหลักประชาธิปไตยที่แท้ โดยพิจารณาให้เห็นปรัชญาจากเรื่องจริง ๆ นี้" (เตียง คิริซันท์ และจาร์วิส สุขุมวัฒน์ ม.ป.ป: คำนำ)

- นายถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) เกิด พ.ศ. 2452 ในครอบครัวพ่อค้าที่มีฐานะดีกว้างขวางทั้งในจังหวัดร้อยเอ็ดและนครราชสีมา จบการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนประจำมณฑล (ร้อยเอ็ดวิทยาลัย) แล้วเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จังหวัดพระนคร จบเนติบัณฑิตรุ่นเดียวกับทองอินทร์ใน พ.ศ. 2473 หลังจากนั้นได้ประกอบอาชีพทนายความว่าความทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดอุบลฯ ภายหลังเข้ารับราชการในกรมราชทัณฑ์ และเมื่อสอบบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งหัวหน้าที่ปรึกษาการเทศบาลได้ใน พ.ศ. 2477 แล้วถวิลได้โอนไปเป็นผู้ตรวจการเทศบาลที่จังหวัดอุบลราชธานี (หัต ตาว เรือง 2508: 396-404)

จากที่กล่าวมา มีความเป็นไปได้มากที่ ทองอินทร์กับถวิลจะรู้จักกันมาก่อนที่ถวิลจะเข้าเป็น ส.ส. เพราะเคยเรียนด้วยกันทั้งที่สวนกุหลาบและ โรงเรียนกฎหมาย อีกทั้งถวิลยังรับราชการในส่วนเทศบาลที่ จังหวัดอุบลฯ ในช่วง พ.ศ. 2477-2480 ด้วย และถ้าพิจารณาบทบาทของถวิลในสภาฯ ช่วงนี้ จะเห็นได้ว่า ถวิลยื่นกระทู้เข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ เพียง 2 กระทู้ กระทู้แรก เป็นเรื่องข้าหลวงจังหวัดร้อยเอ็ด บังอาจเข้าไปในบ้านนางงามแล้วยิงปืนขึ้นในเวลากลางคืน อีกกระทู้หนึ่ง ถามเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และเสนอร่างข้อบังคับการประชุม อันเป็นประเด็นที่นำไปสู่การยุบสภาฯ ใน พ.ศ. 2481 โดยที่ถวิลมิได้มีบทบาทในการร่วมอภิปรายร่างพระราชบัญญัติงบประมาณเลยสักครั้งเดียว แต่ถวิลกลับเป็นผู้เสนอร่างนี้เข้าสู่ที่ประชุม อย่างไรก็ตามความคิดทางการเมืองของถวิลในช่วงนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับความคิดของสมาชิกซึ่งภายหลังจะเห็นบทบาทของพวกเขาในลักษณะของกลุ่มฝ่ายค้าน คือ แนวคิดเรื่องการวางรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ที่มุ่งสร้างจิตใจของพลเมืองให้รู้จักรักและใช้วิธีการที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แม้จะต้องมีการล้มลุกคลุกคลานบ้าง มากกว่าที่จะส่งเสริมในการสร้างรูปจำลองของรัฐธรรมนูญ หรือสิ่งสัญลักษณ์อื่นให้ราษฎรกราบไหว้

- นายจำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม) เกิด พ.ศ. 2453 ที่บ้านบัวงา อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม ในครอบครัวชาวนาและข้าราชการระดับล่าง ได้รับการอุดหนุนให้ได้รับการศึกษามาเป็นระยะตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก จนกระทั่งจบการศึกษาข้างต้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และจากนั้นก็เข้ามาเรียนช่างกลที่พระนครอยู่ 6 เดือน แล้วกลับไปทำงานกับหลวงพิลิตรัฐเกษมสวัสดิ์ หรือ เจ๊กหยงนี่ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการรถยนต์โดยสาร และเป็นผู้สนับสนุนให้เรียนทางด้านนี้ เมื่อทำงานอยู่พอสมควรแล้วจำลองได้ลาออกมาลงทุนประกอบกิจการเอง โดยร่วมลงทุนกับผู้ที่เคยอุปการะที่จังหวัดมหาสารคามทำกิจการรถโดยสารระหว่างจังหวัดร้อยเอ็ด - อุบลฯ, กาฬสินธุ์, บ้านไผ่ แต่เนื่องจากขณะนั้นอยู่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ประกอบกับความกว้างขวางทำให้กิจการขาดทุนจนต้องยุบเลิกกิจการไป แต่ก็ยังคงไปรับจ้างขับรถให้พ่อค้าใหญ่ทางอำเภอพิบูลมังสาหารแทน อยู่ได้ระยะหนึ่งจึงเข้ามาไปชกมวยหาเงินตามงานวัดที่นครจำปาศักดิ์ จนได้รู้จักกับ เจ้าราชดน้อย (น้อย) บุตร เจ้าราชดน้อย เจ้าครองนครจำปาศักดิ์ จึงได้ทำงานเป็นนายท้ายเรือยนต์ รุ่งระหว่างนครจำปาศักดิ์ - เมืองโขงปากเซ ต่อมาภายหลังเมื่อเกิดกบฏบวรเดชใน พ.ศ. 2476 ในฐานะที่เป็น ชาวสยาม จึงถูกฝรั่งเศสจับกุมตัวไปด้วย เมื่อถูกปล่อยแล้วจึงเดินทางกลับบ้าน จากนั้นได้สมัครเป็นครูประชาบาลพร้อมกับเตรียมสอบชุดครู ป.ป. ด้วย การร่วมกับเพื่อนครู เปิดอบรมชุดวิชาครู และเข้าร่วมในเวทีการแข่งขันประกวดโต้วาที โดยชนะเลิศ แต่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ทำให้ชื่อเสียงของจำลองเป็นที่แพร่หลาย เมื่อย้ายไปเป็นเสมียนศึกษาอำเภอบ้านไผ่ได้ไม่นานนัก จำลองก็ลาออกลงสมัครรับเลือกตั้ง ด้วยอายุเพียง 27 ปี จึงเป็นผู้แทนราษฎรที่มีอายุน้อยที่สุดในจังหวัดนี้ (หัตถ์ ดาวเรือง 2508: 105-180)

จากประสบการณ์ชีวิตอันโชกโชน และเข้ากับผู้คนในทุกระดับชั้น ทำให้จำลองค่อนข้างจะเข้าใจปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของราษฎรระดับล่าง ทำให้บทบาททางการเมืองของจำลองในด้านนี้มีความเด่นชัดพอ ๆ กับบทบาทการเป็นผู้ประสานการรวมกลุ่มของสมาชิกในสภาฯ ที่เดียว

- เทพ โชตินุชิต (ชูพันธ์) เป็นชาวจังหวัดนครปฐม เกิด พ.ศ. 2450 ในครอบครัวข้าราชการและเป็นเจ้าที่ดินด้วย จบเนติบัณฑิตในปี 2475 และประกอบอาชีพทนายความตามจังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคกลางอยู่ระยะหนึ่ง ภายหลังได้รับการบรรจุเป็นจำศาลที่จังหวัดนครราชสีมา และชูพันธ์ตามลำดับ เมื่อถูกเรียกตัวเข้าเป็นผู้พิพากษาฝึกหัดในกระทรวงยุติธรรม ได้ไม่นานนักก็ลาออกมาสมัครรับเลือกตั้งที่ จังหวัดชูพันธ์ ในปี 2480 (เทพรำลึก 2517 : 3-14) จากภูมิหลังของเทพ แสดงให้เห็นว่า เทพเป็นคนรุ่นใหม่อีกผู้หนึ่งที่มีความกระตือรือร้น และชื่นชมต่อการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในครั้งนี้ จดหมายแสดงความคิดเห็นของเทพ ซึ่งได้วิจารณ์การแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งสมัยที่พระยามโนปกรณนิติธาดาบิดสภาฯ ได้ชี้ให้เห็นแนวคิดทางการเมืองของเทพที่สนับสนุนให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ในแวดวงข้าราชการ เป็นกลุ่มที่ควรจะได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง มากกว่ากลุ่มสังคมอื่น เพราะเป็นกลุ่มที่มีความรู้อันเป็นรากฐานของการประกอบกิจกรรมทั้งปวง ((2)สรอ201.35.1/1 เล่ม 1)

- ฟอง สิทธิธรรม (อุบลราชธานี) เกิด พ.ศ. 2447 ที่บ้านขามน้อย ตำบลหนองเมือง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ในครอบครัวพ่อค้า-ชาวนาพื้นเมือง ได้รับการอุดหนุนให้ได้รับการศึกษาจนจบชั้นมัธยมต้นที่โรงเรียนประจำมณฑล และได้รับทุนเล่าเรียนหลวงประจำมณฑล เข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และครู ป.ม. ในรุ่นต่อจากทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อีกทั้งยังสอบไล่ได้วุฒิประโยคมัธยม เป็นที่ 1 ของประเทศ ใน พ.ศ. 2469 เมื่อกลับเข้ารับราชการที่โรงเรียนเบญจมมหาราช จังหวัดอุบล ฟองจึงเป็นครูอีกผู้หนึ่งที่กระตือรือร้นต่อการทำงานและการค้นคว้าหาความรู้ เขาได้แต่งตำราชื่อแนวบันทึกการสอนรายวัน เลขคณิต ซึ่งรวบรวมจาก บันทึกการสอนที่ใช้สอนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ที่ฟองทำขึ้นให้เพื่อนครูใช้อ่านหนังสือดังกล่าว เป็นที่นิยมแพร่หลายไม่เฉพาะที่มณฑลอุบลเท่านั้น แต่กระทรวงธรรมการอนุญาตให้พิมพ์ใช้ได้ทั่วไป อนึ่ง เช่นเดียวกับทองอินทร์ ฟองก็สมัครเรียนกฎหมายด้วยและสอบไล่ได้เนติบัณฑิตในปี พ.ศ. 2476 จากนั้นได้ย้ายไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดศรีสะเกษ ใน พ.ศ. 2478 เมื่อสอบบรรจุเป็นจำศาลได้ ก็ย้ายไปเป็นจำศาลและผู้พิพากษาฝึกหัดที่จังหวัดสวรรคโลกในปีนั้น โดยที่ยัง

แต่งตำราตรรกวิทยา ต่อ พร้อมกับฝึกฝนการพูดหาเสียงไว้ลงสมัครรับเลือกตั้งไว้ด้วยใน
งานการประกวดโต้วาทีในจังหวัดนั่นเอง

จากความกว้างขวางของครอบครัวซึ่งติดต่อกับพ่อค้า-ชาวนาพื้นเมือง
ในท้องที่ตั้งแต่เขตจังหวัดอุบล ถึงเขตภาคกลาง และความเป็น "ปัญญาชน" ของคนรุ่นใหม่
ทำให้ฟองมีแนวคิดต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของ
ราษฎรภาคอีสาน เช่นเดียวกัน ปัญหุชนคนอื่น ๆ และยิ่งกว่านั้นการที่ฟองก้าวเข้ามาเป็น
ชั้นนำในระดับจังหวัดได้ ก็เนื่องด้วยการศึกษา ทำให้เขาตระหนักในคุณค่าของการศึกษา
ในฐานะที่ "...การศึกษาสามารถปั้นแต่งชีวิตของคนให้มีสภาพใหม่ที่ดีขึ้นอย่างที่ท่านเป็นมา
..." (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ชินภูมิปตโน ภิกขุ (อดีตรัฐมนตรี ฟอง ลิทธิ-
ธรรม) 2525: 12) อย่างไรก็ดี แนวคิดของฟอง ก่อนเข้าเป็นนักการเมือง ยังไม่มี
หลักฐานชัดเจน ทราบแต่ว่าภายหลังเข้าเป็นผู้แทนราษฎรแล้ว ฟองเริ่มศึกษาความรู้ทาง
การเมืองทุกระบบอย่างจริงจัง ถึงกับได้เรียบเรียงหนังสือ ลัทธิไตรราษฎร์ ของ
ดร. ชูยัดเซน ออกพิมพ์จำหน่ายด้วย ซึ่งงานเขียนชิ้นนี้จะทำให้เขาถูกจับกุมตัวในภายหลัง

จากภูมิหลังของสมาชิก ที่ค่อนข้างจะเป็น "ดาวสภา" ดังที่กล่าวมา อาจแสดง
ให้เห็นร่องรอยการรวมตัวของพวกเขาทั้งที่ปรากฏในงานสภา และนอกสภา ดังนี้ ภาย
นอกสภานั้น เฉพาะผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี 4 คน คือ ทองอินทร์ ทิม ฟอง และ
เสียง ได้จัดตั้ง "สมาคมภาคตะวันออก" มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนบำรุงเมือง พระนคร
(เป็นไปได้ว่าอาจจะมิใช่ผู้แทนจากจังหวัดอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วยอีก) กิจกรรมของสมาคมเท่าที่
ปรากฏได้แก่ การช่วยเหลือกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตเลือกตั้งของฟอง ลิทธิธรรม เนื่องจาก
ผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา ฟอง ได้รับเลือกด้วยคะแนนสูงสุด ส่วนนาย เนย สุจิมา อดีต
ผู้แทนราษฎรรุ่นแรกกลายเป็น ส.ส. สอบตกไป กลุ่มนายอำเภอและปลัดอำเภอทุ่ง ซึ่ง
สนับสนุนนายเนย และเคยกล่าวโทษกำนันผู้ใหญ่บ้านและครูไว้ว่าถ้าใครไม่ช่วยนายเนยจะ
ลงโทษ ได้ทำการปลดกำนันผู้ใหญ่บ้าน พวกผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกจึงได้ลงนามร่วมกันใน
จดหมายร้องเรียนของคำวินิจฉัย โดยพวกเขาเห็นว่า เป็นการกระทำที่กำนันผู้ใหญ่บ้านถูก

ปลดออกจากตำแหน่งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (มท๒๒๐1.1.1/589 เล่ม 15 และ มท 2๐1.1.1/725 เล่ม 19)

นอกเหนือจากการตั้งสมาคม กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านยังได้ร่วมกันออกหนังสือราย 1๐ วันครั้ง ชื่อ "สยามอุโฆษ" โดยเริ่มออกฉบับแรกตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 248๐ โดยมีนายอรุณ แสงสว่างวัฒนะ เป็นเจ้าของ และมี เตียง คิริพันธ์ เป็นบรรณาธิการ ผู้ที่เขียนคอลัมน์ต่าง ๆ ล้วนเป็นฝ่ายค้าน ได้แก่ ทองอินทร์, เลียง, ถวิล, นิ้ม เรื่องเกษตร (ฉะเชิงเทรา), เยื่อน พาณิชยวิทย์ (พระนครศรีอยุธยา), อ้วน นาครทรรพ (อุดรธานี), นายพลโท พระยาเทพหัสดิน และมีนักเขียนฝีมือดี หลายคนเข้าร่วมด้วยคือ "ยาขอบ" ไชยวัฒน์, ประมวลวิจารณ์, อัศวิน และ "นายตำรา ณ เมืองใต้" วัตถุประสงค์ของการออกหนังสือ บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าเป็นหนังสือประเภท การเมือง แต่ที่สอดแทรกถึงการให้ความรู้ทั่วไปอีกด้วย

เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปว่า การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาฝ่ายค้าน ในสภาฯ ชุดที่ 2 มีปัจจัยสำคัญมาจากแนวคิดทางการเมืองและแนวคิดเรื่องการสร้างชาติในแนวทางเดียวกัน คือมุ่งหมายจะรวมกลุ่มกับเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาเป็น "พรรคการเมือง" ภายหลังบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2485 ควรจะต้องแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของบุคคลเหล่านี้ที่แสดงออกผ่านบทความต่าง ๆ ที่พวกเขาเขียนลงในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เริ่มจากบทความแรกชื่อ "เอกราช" เขียนโดย ทองอินทร์ ได้เสนอว่า ความเป็นเอกราชของประเทศเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด การสร้างชาติ ต้องสร้างบนรากฐานของความเป็นเอกราช

ถวิล อุดล เจ้าของบทความต่อมาคือ "เทศบาลเป็นหลักประกันประชาธิปไตย" ได้เสนอหลักการสำคัญอันเป็นรากฐานของการพัฒนาการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญว่า การปกครองแบบเทศบาลจะเป็นหลักประกันของระบอบประชาธิปไตย ทั้งในระดับการปกครองของประเทศและในส่วนของการบำรุงท้องถิ่น"

บทความถัดมาของ นิม เรื่องเกษตร (ฉะเชิงเทรา) เรื่อง "ภาษีกับความยุติธรรม" ได้เสนอความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับภาษีอากรว่า ภาษีอากรเป็นรายได้ที่สำคัญที่สุดของรัฐบาลในปัจจุบันคืออยู่ในอัตราร้อยละ 5๐ ของงบประมาณแผ่นดิน โดยทั่วไปการออกกฎหมายบังคับราษฎรเพื่อเก็บภาษีอากรไม่จำเป็นต้องเป็นกฎหมายที่เก็บจากราษฎรทุกคน การจะวัดว่ากฎหมายใดจะเก็บภาษียุติธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความคิดของแต่ละบุคคลและชนชั้น แต่กฎหมายภาษีอากรเป็นสิ่งสำคัญในทางการเมืองที่อาจก่อให้เกิดการปฏิวัติหรือการเรียกร้องทางการเมืองขึ้นได้ ดังนั้นสิ่งที่สมาชิกสภาต่างเรียกร้องอยู่ในเวลานี้ก็เพื่อขอให้มีความยุติธรรมในการเก็บภาษีอากรนั่นเอง

ส่วนเขียน พานิชย์วิทย์ (พระนครหรืออยุธยา) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ในบทความเรื่อง "ความรักชาติ" ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 2 นี้ โดยกล่าวว่าเท่าที่เป็นอยู่สภาและรัฐบาลมีความสัมพันธ์กันไม่สู้ดี สาเหตุแห่งปัญหาน่าจะมาจากการมีแนวคิดไม่ตรงกัน เพราะฉะนั้นทั้งสองฝ่ายควรพยายามทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด และมีน้ำใจต่อกัน

เมื่อเขียน พานิชย์วิทย์ กล่าวถึง การทำหน้าที่ของรัฐบาล และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แล้ว อ้วน นาคทรพร (อุดรธานี) ได้ทำความเข้าใจในเรื่องของผู้แทนราษฎร ต่อมาอีกบทความเรื่อง "ผู้แทนกับราษฎร" นอกจากสะท้อนให้เห็นความคิดของสังคมที่มีต่อบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้แทนราษฎรแล้ว ยังชี้ให้เห็นวิถีชีวิตของผู้แทนราษฎร โดยส่วนรวมอีกด้วย

จากนั้นอ้วนได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ในสภา ว่ามีอย่างไรบ้าง ซึ่งก็ได้กำหนดหน้าที่ในการออกกฎหมาย และการควบคุมการเงินของแผ่นดิน หน้าที่อันแรกแม้จะยอมรับว่ารัฐบาลควรเป็นฝ่ายเสนอให้ออกกฎหมาย แต่อ้วนก็เห็นว่า ผู้แทนราษฎรก็มีสิทธิเสนอให้ออกได้เหมือนกัน ประการสำคัญ อ้วนได้กล่าวถึง การเมือง ที่จะเกิดภายหลังบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง ว่าเมื่อถึง พ.ศ. 2485 คณะรัฐมนตรี 25 คนนั้นจะต้องประกอบด้วย

สมาชิกสภา อย่างน้อย 15 คน และอีก 10 คนจะเป็นใครก็ได้ เหตุนี้จึงเท่ากับว่า

. . . ถ้าผู้แทนจังหวัดใดเป็นคนดี มีความรู้กว้างขวาง มีคนรู้จักเชื่อถือมาก ก็ย่อมมีโอกาสได้เป็นรัฐมนตรีในจำนวน 25 คนนั้น เมื่อพ้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 ไปแล้ว อย่างน้อยผู้แทน 15 คน ของ 70 จังหวัด จะต้องได้รับเลือกเป็นรัฐมนตรีจะหลีกเลี่ยงไม่เป็นไม่ได้ ผู้แทนคนใดได้รับเลือกเป็นรัฐมนตรีย่อมจะสามารถช่วยเหลือราษฎรได้มาก ทั้งทางส่วนตัวและส่วนรวมเพราะรัฐมนตรีเป็นผู้ปกครองชั้นสูงที่ได้รับมอบอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน รัฐมนตรีจึงมีสิทธิเสนอให้ยกเลิกหรือลดหย่อนภาษีอากรและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตลอดจนทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ราษฎรทั่ว ๆ ไป (สยามอุโฆษ 1, 1, (21 ส.ค.2481): 23-32)

ดูเหมือนว่าแนวคิดทางการเมืองโดยส่วนรวมของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านเหล่านี้ ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในลักษณะการเป็นกลุ่มทางการเมืองที่เข้าทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดจุดยืนอยู่ตรงกลางระหว่างฝ่ายรัฐบาลและราษฎร เพื่อควบคุมดูแลให้รัฐบาลบริหารประเทศไปตามความเหมาะสม และร่วมวางรากฐานการปกครองให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในส่วนนี้ไม่เพียงแต่พวกเขาจะเน้นเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับรัฐบาล หากยังรวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการปลูกฝังแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ลงไปสู่ราษฎรทั่วทั้งประเทศอีกด้วย อนึ่งเจตนาหนึ่งของ การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ค่อนข้างชัดเจนทีเดียวว่า ต้องการเข้ามาเป็น "นักการเมือง" เพื่อใช้อำนาจอธิปไตยแทนราษฎร โดยในช่วงซึ่งยังอยู่ในระหว่างบทเฉพาะกาล ก็ปรากฏเฉพาะความต้องการจะพัฒนาไปสู่การจัดตั้งทางการเมือง และการทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ แต่เป้าหมายอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามก็คือ ความปรารถนาจะเข้าทำหน้าที่ในฝ่ายบริหารในเมื่อบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง ซึ่งประเด็นนี้ทำให้กลุ่มของทองอินทร์ มีความแตกต่างจากสมาชิกโดยทั่วไปในสภา ตรงที่พวกเขามักคัดค้านการที่จะมีสมาชิกสภาบางคนเข้าร่วมเป็นเลขานุการรัฐมนตรี และการพยายามจะรักษาความเป็นอิสระให้เกิดขึ้น

แก่สถาบันการเมืองหลักทั้ง 3 คือ สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล และศาล (รวมถึงสถาบันกษัตริย์ด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการยึดหลักการแยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ออกจากกันอย่างเด็ดขาด)

ในสภาผู้แทนราษฎร การรวมกลุ่มของกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้าน นอกจากดาวสภา รุ่นเก่าอย่าง ทองอินทร์ เลียง และขุนวรลพิษฐตรณเวทย์แล้ว สมาชิกรุ่นใหม่อีกหลายคน เป็นไปได้ว่า การรู้จักกันมาก่อน เป็นต้นว่า เทพ โชตินุชิต (ชูชันต์) , เตียง คิริชันต์ (สกลนคร) , โสภณ ศุภริวัช (ขอนแก่น) ยิ่งกว่านั้นดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สมาชิกสภา รุ่นนี้ ส่วนใหญ่มีภูมิหลังมาจากการเป็น ปัญญาชนของคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีความกระตือรือร้นต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างมาก ทำให้บทบาทของสภา สมัยนี้สร้างความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีต่อรัฐบาล นับตั้งแต่ยกแรกที่รัฐบาลเข้าแถลงนโยบายต่อสภา จนถึงกับประธานสภา กล่าวตักเตือน แต่อย่างไรก็ดีกระแสข้อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีอยู่สูงมากในสภา สมัยนี้ ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะสวนทางกับแนวคิดของรัฐบาลขณะนั้นที่ยึดมั่นนโยบายสายกลาง ที่ต้องการให้การสร้างชาติดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไปมากกว่า (ดู นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2531-2532: 228-274)

บทบาทของทองอินทร์ในสภาสมัยนี้ แม้ว่าจะไม่ปรากฏว่าทองอินทร์ เสนอกระทู้ญัตติ หรือร่างกฎหมายใด ๆ เข้าสู่สภา แต่ถ้าพิจารณาจากสภาพการประชุมสภา โดยทั่วไปแล้วมีความเป็นไปได้มากในหลายกรณีที่ทองอินทร์คือผู้อยู่เบื้องหลัง หรือเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญในการเคลื่อนไหวของสมาชิกฝ่ายค้านรุ่นใหม่ ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมต่อไปนี้ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2480 ของ ทอง กันทาธรรม (แพร์) เดิมนายเทพ โชตินุชิต จะเสนอแต่ได้ถอนตัวก่อน จุดมุ่งหมายของการเสนอต้องการแก้ไขกฎเกณฑ์ และระเบียบของข้าราชการประเภทการเมืองให้มีการรัดกุมยิ่งขึ้น รัฐบาลเห็นด้วย เมื่อสภา รับหลักการแล้วในการเลือกกรรมการวิสามัญ เนื่องจากที่ผ่าน ๆ มา รัฐบาลสามารถเสนอรายชื่อ กรรมการฝ่ายรัฐบาลได้ ตามจำนวนที่สภาอนุมัติแต่ในครั้งนี้ เมื่อรัฐบาลเสนอตัวแทนเข้าร่วมเป็นกรรมการ วิสามัญ 3 คน คือ

ม.จ.วรรณไวทยากร หลวงโกวิทอภัยวงศ์ และหลวงวิจิตรวาทการ นายเทพ โชตินุชิต
จึงขอเสนอบ้าง โดยเสนอชื่อ ทองอินทร์, เลียง ไชยกาล, ขุนวรลิสฐครุฑเวทย์ แต่เนื่อง
จากประธานสภาฯ คัดค้านก่อน ทั้งสองฝ่ายจึงต้องเสนอทีละคน ผลปรากฏว่าจากรายชื่อที่
เสนอมา 11 คน ได้รับเลือกด้วยคะแนนสูงเรียงลำดับ 7 คน คือ ม.จ.วรรณไวทยากร,
หลวงโกวิทอภัยวงศ์, หลวงวิจิตรวาทการ, ทอง กั้นทาดธรรม, พระสารสาส์นประพันธ์,
ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และเทพ โชตินุชิต (รงส.4/2480 สามัญชุด 2)

ร่างกฎหมายฉบับที่ 2 ได้แก่ ร่างข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้-
แทนราษฎร ฉบับที่ 4 พศ.2480 ผู้เสนอคือ เทพ โชตินุชิต จุดประสงค์ต้องการแก้ไข
หลักการเดิมที่กำหนดว่า ผู้ตติหรือร่างกฎหมายใดที่เกี่ยวกับการเงิน ถ้าสมาชิกเสนอ จะ
ต้องให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับรองก่อน มาเป็นการกำหนดแค่ให้สมาชิกไม่น้อยกว่า 30 คน
รับรองก็พอ เหตุผลที่เสนอเนื่องจาก เทพเห็นว่าสมาชิกยังไม่มีสิทธิโดยสมบูรณ์ในการควบคุม
ราชการแผ่นดินโดยเฉพาะในด้านการการเงิน และการภาษี แม้ว่าร่างฯ ดังกล่าวจะตก
ไปด้วยคะแนน 33 ต่อ 80 แต่ความคิดของเทพที่ปรากฏในคำอภิปรายประกอบร่างฯ
แสดงให้เห็นแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มฝ่ายค้านในสมัยนี้ที่พยายามหาเครื่องมือบีบบังคับ
โดยทางสภาฯ ให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเร็ว โดยเฉพาะปัญหาทางงบประมาณ ดังคำ
อภิปรายของเทพที่กล่าวว่า

. . . เหตุผลที่เสนอร่างแก้ไขข้อบังคับมานี้ มีหลายเสียงหาว่า ทางผู้เสนอนั้น
อยากจะแย่งเอางานของรัฐบาลมาทำ ความจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ คือว่า
เท่าที่เป็นอยู่ทุกสมัยตลอดมานั้น ข้าพเจ้าได้ทราบมา ทางรัฐบาลหาได้ยอมให้
สมาชิกเป็นผู้เสนอพระราชบัญญัติอันเกี่ยวแก่การเงิน โดยไม่มีนายกรัฐมนตรีรับรอง
ไม่ แต่เท่าที่เป็นมา จะเป็นความถูกต้องอย่างไรนั้น ก็เป็นเรื่องที่แล้วมา แล้ว
ก็ขอให้แล้วไป และต่อไปนี้เป็นสภาฯ อีกสมัยหนึ่ง . . . เราจะเห็นได้ว่า กิจการ
ทุกอย่างที่ดำเนินอยู่ในเวลาเดี๋ยวนี้นั้น ความสำคัญของประเทศชาติอยู่ที่การเสีย
ภาษีนี้เป็นเบื้องต้น . . . เหตุนี้เองจึงเป็นเหตุให้พวกข้าพเจ้า คือ ผู้ที่สนับสนุนนั้น

ได้เห็นโอกาสว่า เมื่อรัฐบาลไม่ทำภาษีเหล่านั้น พวกเราจะขอทำเองบ้าง และถ้าเหตุผลดี ก็อาจจะผ่านสภาฯ นี้ได้ และถ้าเหตุผลไม่ดีก็ตกไป ... และก่อนอื่นที่ข้าพเจ้าเสนอญัตตินี้มาก็เพื่อจะชี้แจง และกระตุ้นเตือนรัฐบาลให้เข้าใจว่า ขณะนี้ราษฎรนั้นเขาเดือนร้อนในเรื่องภาษียิ่งนัก คือ ภาษีซึ่งเก็บแก่เขานั้น เขาต้องลำบากยากเย็น เมื่อเขาไม่มีให้ก็เอาใช้งานโยธา เขาไม่มีจะเสียแต่เราก็ยังเก็บแก่เขา แต่พวกเราเองกลับไม่เก็บ... (รงส. 4/2480 สามัญ: 174-223)

ในด้านรัฐบาล เจ้าพระยาตรีธรรมาธิเบศ รวมถึงสมาชิกสภาฯ บางส่วน ต่างคัดค้านความเห็นนี้ โดยเน้นเหตุผลว่า ถ้าสภาฯ มอบความไว้วางใจให้รัฐบาลไปแล้วก็ควรมอบความเข้าใจในเรื่อง การจัดการเงินให้ด้วย

ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2480 (รงส. 10/2480 สามัญ) ของ เทพ โชติบุตร ซึ่งเป็นการขอแก้ไขเพิ่มเติมข้อความบางตอนในกฎหมายที่เห็นว่ายังไม่รัดกุมพอ ทองอินทร์ ได้แสดงความเห็นต่อบทบาทของสภาฯ ในการออกกฎหมาย เนื่องจากสภาฯ นับแต่ในสมัยแรกมาแล้ว มีการออกกฎหมาย แล้วขอแก้ไขใหม่กันอยู่เสมอจนถึงกับถูกหนังสือพิมพ์ ยกขึ้นมากล่าววิพากษ์วิจารณ์ในทำนองว่า ทั้ง ๆ ที่สภาฯ มีทนายความ ผู้พิพากษาเป็นสมาชิกอยู่จำนวนไม่น้อยก็ยังเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นบ่อย ๆ (ก้าวหน้า 15 พฤศจิกายน 2478) เมื่อเข้าสู่สภาฯ สมัยที่ 2 บทบาทของทองอินทร์ จึงไม่ปรากฏเป็นความเคลื่อนไหวที่ชัดเจนแบบสมัยแรก แต่จะเป็นผู้คอยชี้ทางออก หรือสรุปเจตนารมณ์ของฝ่ายสมาชิกให้รัฐบาลทราบ มากกว่าจะเป็นผู้เสนอญัตติหรืออะไรต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังปรากฏในคำอภิปราย เพื่อให้เทพและรัฐบาลร่วมมือกันในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ ความว่า

. . . แต่ในขั้นนี้ ข้าพเจ้าทราบว่าการที่เราจะแก้ประมวลกฎหมายนั้น ถ้าเราจะกระทำกันบ่อย ๆ และกระปริดกระปรอยกัน ก็ย่อมจะเป็นผลสมบูรณ์ใน

อำนาจศาล และในทางที่เรามีข้อผูกพันในเรื่องประมวลกฎหมาย ในการสัญญา
กับต่างประเทศ นั้นก็ย่อมมีการกระทบกระเทือน และระหว่างนี้ข้าพเจ้าก็เข้าใจ
ว่า รัฐบาลได้มีคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งอยู่แล้วที่จะสละบางประมวลนี้ ข้าพเจ้า
เห็นว่าถ้ารัฐบาลจะรับร่างพระราชบัญญัตินี้ไปพิจารณาเสียแล้วก็เสนอมาใหม่ จะ
ในรูปใดก็ตาม ในกรณีเช่นนี้ ก็อาจจะทำให้การพิจารณาของสภาฯ นี้จะสั้นลง...
(รงส. 10/2480 สามัญ: 390)

เช่นเดียวกับเรื่องที่ เทพ โชติनुชิต ถูกกล่าวหาว่า เสนอกฎหมายเป็นทำนอง
แย่งงานรัฐบาลมาทำ ทิม กุริพัฒน์ (อุบล) ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติยุบจังหวัดและจัดตั้ง
บริเวณ พ.ศ. 2480 (รงส. 11/2480 สามัญ) เนื่องจากมีความเห็นว่า สภาฯ การ
ปกครองประเทศที่แบ่งการปกครองออกเป็น 70 จังหวัดนั้น ยังไม่เหมาะสมเพราะมีจังหวัด
มากเกินไป ทำให้กระทรวงต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะควบคุมกิจการให้รัดกุมได้ และยังเป็น
การสิ้นเปลือง เติมที่จะเสนอหลักการให้ยุบจังหวัดเสียทั้งหมด แล้วจัดตั้งบริเวณขึ้นแทน แต่
ระยะหลังได้แก้ไขใหม่ เป็นยุบจังหวัดเพียงบางจังหวัดให้น้อยลงเท่านั้น ถึงแม้ว่าร่างนี้จะ
ตกไปด้วยคะแนน 17 ต่อ 62 ถูกคัดค้านทั้งจากรัฐบาล และสมาชิกประเภท 1 ด้วยกัน
แต่จากคำอภิปรายประกอบร่างก็แสดงให้เห็นจุดยืนทางการเมืองของกลุ่มฝ่ายค้านอยู่ด้วย
(ดังที่เห็นมาแล้วในกรณีของ เทพ โชติनुชิต กล่าวคือ ทิม ได้ชี้แจงเหตุผลของการเสนอ
ร่างกฎหมายฉบับนี้ว่า

...เนื่องด้วยมีความปรารถนาอันแรงกล้าในอันที่จะช่วยปรับปรุงการแบ่งเขต
การปกครอง ของสยามเราให้เหมาะสมแก่กาลสมัย และเพื่อเป็นการประหยัด
เงินรายจ่ายของประเทศเราให้จ่ายน้อยลงไป โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่าเป็น
เวลาหลายสิบปีมาแล้วนั้น ใช้ได้เงินนี้กลับมาหมุนเวียนเป็นประโยชน์แก่ประเทศ
ชาติต่อไป ความจริงไม่มีความปรารถนาในการจะก้าวภายในกิจการของฝ่าย
คณะบริหารอย่างไร แต่เพื่อจะเสนอความคิดเห็นซึ่งบางที่อาจจะเป็นประโยชน์
แก่ทางราชการฝ่ายบริหารบ้างไม่มากนักน้อย... (รงส. 11/2480 สามัญ: 540)

อนึ่งน่าสังเกตว่า ในขณะที่ฝ่ายค้านสำคัญ ๆ เช่น เทพ โชติษฐิธ, พันธุ์ อินทวงศ์ (นครพนม), ปรีกษ์ แก้วปลั่ง (สุรินทร์) สนับสนุนร่างนี้อย่างชัดเจน แต่บางส่วนของฝ่ายค้าน ก็สามารถแสดงความไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกัน อาทิ นิ่ม เรืองเกษตร (ฉะเชิงเทรา) ซึ่งเห็นว่าเหตุผลของทิมยังไม่เหมาะสม ประการต่อมา คำอภิปรายสนับสนุนร่างนี้ ขอสมาชิกฝ่ายค้านบางคน สะท้อนให้เห็น เหตุผลในเบื้องลึก ของกฎหมายฉบับนี้ที่จะมีส่วนเกี่ยวพันไปถึงจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะมีเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากร่างฯ ดังกล่าวสามารถผ่านสภาฯ ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ นายพันธุ์ อินทวงศ์ ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ได้ว่า

. . . แต่สำหรับข้าพเจ้าเอง ยังมีแง่อันหนึ่งที่จะใคร่ขอแถลงให้สภาฯ นี้ ได้เข้าใจก็คือว่าเท่าที่เราได้ผ่านการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมาแล้วสองสมัยนั้น เราได้ถือเขตต์การเลือกตั้งนั้นโดยอาศัยเขตต์ปกครอง เป็นเขตเลือกตั้ง เมื่อถึงเช่นนั้นแล้ว เราไปมองในแง่การเลือกตั้ง เราจะเห็นว่า การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้น ยังไม่ได้เป็นไปโดยยุติธรรมนั้น หมายความว่า บางจังหวัดมีจำนวนเขตต์มาก แต่ไม่เข้าเขตต์ว่าจะมีจำนวนผู้แทนราษฎรได้หลายคน เราก็ได้ผู้แทนราษฎรคนเดียว . . . ก็คิดว่าถ้าหากว่าเราจะได้มีการปรับปรุงเสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสมแต่เนิ่น ๆ แล้วในการเลือกตั้งต่อไปในสมัย 4 ปี ข้างหน้านั้น ก็จะเป็นการสะดวกยิ่งขึ้น... (รงส.11/2480 สามีญ: 570)

- ในสมัยประชุม สามีญ พ.ศ. 2480 นี้ได้มีความเคลื่อนไหวเพื่อให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพมากขึ้นอีกครั้ง ด้วยการเสนอร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2480 ของนายดาบสงวน นะยุงพงศ์และของเทพ โชติษฐิธ ร่างกฎหมายการพิมพ์ฉบับแรกของ นายดาบสงวน เป็นการเสนอข้อแก้ไขพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2476 ให้เหมาะสมเฉพาะบางมาตรา ซึ่งเขาเห็นว่ากฎหมายเดิมนั้นให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจมากเกินไป (รงส. 11/2480 สามีญ) ส่วนฉบับของเทพ โชติษฐิธ ต้องการแก้ไขข้อความบางอย่าง เพื่อให้หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพในการตีพิมพ์ กิจการของทหารได้ไทยเปิดเผยและโดยสมควร (รงส. 13/2480 สามีญ) ร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับเสนอพร้อม ๆ กัน แต่ของสงวนได้เข้าสู่ระเบียบวาระการ

ประชุมก่อน และเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นร่างกฎหมายที่เสนอโดยฝ่ายค้าน ซึ่งต่างมีความเห็นว่าหนังสือพิมพ์ควรมีเสรีภาพได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ถึงแม้ว่าร่างฯ ดังกล่าวจะตกไปทั้งสองฉบับ แต่การอภิปรายของทั้งฝ่ายรัฐบาล และสมาชิกที่มีต่อกฎหมายการพิมพ์ สะท้อนให้เห็น แนวคิดของฝ่ายสมาชิกและฝ่ายรัฐบาล กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายค้านต้องการให้รัฐบาลและสมาชิกร่วมมือกันทำงาน รวมทั้งเมื่อเป็นประชาธิปไตยแล้ว ก็ควรจะให้อิสระแก่หน่วยอื่น ๆ ด้วย อาทิ ให้นำหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวราชการเมืองทั้งปวงให้ประชาชนได้ทราบ แต่ฝ่ายรัฐบาล ว่างปรากฏทั้งในการอภิปรายของรัฐมนตรี และสมาชิกประเภทที่ 2 มักจะเน้นการอภิปรายไปในทางที่ว่า เท่าที่ปฏิบัติอยู่นั้นเหมาะสมดีแล้ว

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2480 รัฐบาลได้เสนอญัตติขอเปลี่ยนวาระการประชุมเป็นระเบียบวาระงบประมาณ เพื่อให้สภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2481 (รงส. 15/2480 ถึง 19/2480 สามัญ) นับเป็นครั้งแรกที่สภาชุดที่ 2 จะได้พิจารณาร่างงบประมาณ แต่ก็นับเป็นการประชุมที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความบาดหมางระหว่างสมาชิกประเภทที่ 1 และ 2 กับสมาชิกฝ่ายค้านกับรัฐบาลในสภา สมัย พ.ศ. 2481 ความขัดแย้งอันแรก ทำให้สมาชิกประเภทที่ 1 คือนายเลียง ไชยกาล ถูกสมาชิกประเภทที่ 2 บางนายจับโยนสหรณะน้ำ ส่วนความขัดแย้งประการหลัง เป็นเหตุให้สภา ถูกยุบ

เนื่องจากรัฐบาลได้ยื่นญัตติขอเปลี่ยนระเบียบวาระการประชุม เป็นวาระงบประมาณภายในเวลากระชั้นชิดมาก แต่ก็ปฏิบัติถูกต้องตามข้อบังคับฯ คือเสนอร่างฯ ให้สมาชิกอ่านก่อนล่วงหน้า 3 วัน จึงเป็นเหตุให้มีสมาชิกฯ ที่กังวลมากกว่าสมาชิกไม่มีเวลาพิจารณาพอ แต่สภาฯ ก็ลงมติให้เปลี่ยนวาระตามที่รัฐบาลขอด้วยคะแนนเสียง 68 ต่อ 68 ซึ่งประธานสภาฯ ได้ชี้ขาดให้รัฐบาล เมื่อสภาฯ เริ่มพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินี้ก่อนลงมติรับหลักการ ปรากฏว่ามีสมาชิกให้ความสนใจเรื่องนี้กันมาก มีการอภิปรายติดต่อกันถึง 5 ครั้งการประชุม โดยที่สมาชิกประเภทที่ 1 ส่วนใหญ่ที่ได้มีโอกาสอภิปราย จะมีความคิดเห็นไปในทางไม่เห็นด้วยกับงบประมาณครั้งนี้ใน 2 ประเด็นคือ ไม่เห็นด้วยกับวิธีการที่รัฐบาล

เสนอร่างงบประมาณเข้าสู่สภาและสองไม่เห็นด้วยกับรายการของพระราชบัญญัติงบประมาณ ส่วนสมาชิกประเภทที่ 2 ที่อภิปรายส่วนมากก็จะเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล

ที่สมาชิกไม่เห็นด้วยกับวิธีการเสนอร่างงบประมาณของรัฐบาล เนื่องจากเห็นว่า ร่างงบประมาณที่รัฐบาลเสนอสู่สภา นั้น ยังไม่ให้อธิบายเหตุผลหรือมีรายละเอียดที่ชัดเจนพอที่สมาชิกจะทำความเข้าใจในกิจการที่รัฐบาลจะกระทำได้ เมื่อรัฐบาลนำมาเสนอต่อสภา นอกจากจะมีคำอธิบายเพียงนิดเดียวแล้ว คุณภาพของเครื่องขยายเสียงที่ใช้ในห้องประชุมสภา ยังไม่ดีพอที่จะให้สมาชิกทั้งหมดได้ยินอย่างชัดเจน พวกสมาชิกจึงเห็นว่า การที่รัฐบาลเสนองบประมาณมาเช่นนี้ "เป็นลักษณะที่เอาเปรียบกัน" (รงศ.16/2480 สามัญ: 944) หรือเป็น "ทำนองตบตา" (: 951) สมาชิกสภา บางคนถึงกับรู้สึกไปว่า "รัฐบาลกีดกันในการที่เราควบคุมงบประมาณ" (: 977)

สำหรับทองอินทร์ นอกจากจะแสดงความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ เช่นเดียวกับทุกครั้งที่ผ่านมาแล้ว ทองอินทร์ยังได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบำรุงประเทศอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในครั้งนี่ทองอินทร์ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการสร้างความก้าวหน้าของชาติอย่างชัดเจนมากขึ้นด้วย กล่าวคือ ทองอินทร์ได้ทำความไปถึงการแถลงนโยบายของรัฐบาลที่เน้นว่ารัฐบาลจะบำรุงความก้าวหน้าทุกกระทรวงและที่จะก้าวหน้ามากที่สุดคือการศึกษา แต่เมื่อพิจารณาหลักการนี้กับร่างพระราชบัญญัติงบประมาณและสภาของประเทศไทยในเวลานี้แล้ว ทองอินทร์กลับมีความคิดเห็นไปว่า "...จะทำให้ประโยชน์ที่ควรจะได้นั้นไม่ได้พอควร คือเข้าหลักที่ว่ารัฐบาลพยายามจะทำเสียทุกสิ่งทุกประการรัฐบาลพยายามจะจับปลาหลาย ๆ มือ และในการที่จะเช่นนั้นก็ย่อมจะทำงานนั้นก้าวหน้าไปได้ไม่ทัน" (รงศ.18/2480 สามัญ: 1104) ทองอินทร์จึงเสนอแนวทางการพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อบำรุงประเทศให้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงใหม่ว่า

. . . ในการที่เราจะพิจารณาถึงฐานะของประเทศในปัจจุบันนี้ว่า เราควรจะทำอย่างไรนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า เราควรจะได้มองดูฐานะของประเทศในปัจจุบันนี้เสียก่อนว่า เราควรจะทำอย่างไร... ในการที่เราจะถือหลักทฤษฎีต่างประเทศมาเป็นหลักการบำรุงประเทศของสยามนั้น เป็นการที่ไม่สมควร การที่เขาเขียนหลักไว้นั้นย่อมถือว่าหลัก ๆ ทั่วไปในเมื่อประเทศนั้นได้ก้าวหน้าไปสู่ระดับพอสมควรแล้ว แต่ว่าสยามเราจะตั้งตามทฤษฎีการคลังเสมอไปนั้นหาได้ไม่ ข้าพเจ้าได้กล่าวมาหลายปีแล้วว่าระดับการบำรุงประเทศนี้ควรจะต้องตั้งต้นอย่างไร ถ้าจะเปรียบก็เสมือนว่าเราจะสร้างบ้านหลังหนึ่งซึ่งเราและครอบครัวจะเข้าไปอยู่ในบ้านหลังนั้น เราจะเริ่มสร้างบ้านด้วยการสร้างรั้วหรือว่าเราจะเริ่มสร้างบ้านด้วยลงเสาเสียก่อน

เพราะฉะนั้นการที่เราจะนึกถึงฐานะของบ้านในปัจจุบันก็เข้าหลักทำนองที่ว่าเราจะทำอย่างไรให้ได้ประโยชน์ดีที่สุดในความเป็นอยู่ของเราที่จะทำไปได้... การที่เราจะจัดระดับการบำรุงประเทศให้เป็นสิ่งถูกต้องกับฐานะของประเทศในปัจจุบันนี้ นั้น เราก็ควรจะต้องระลึกถึงความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นปฐม...

เมื่อได้ระลึกถึงปัญหาของการบำรุงประเทศนี้แล้ว ข้าพเจ้าขอให้ข้อเท็จจริงบ้างเป็นบางประการกล่าวคือว่า ความเป็นอยู่ของราษฎรในเวลานี้ เราก็รู้อยู่แล้วว่าการทำมาหากินของเขานั้นจะเรียกว่าผิดเคืองหรือไม่ก็ขอให้คิดเอาเองคืออย่างชวานาอย่างนี้เขาทำมาแล้วพันฤดูทำนาเขาก็ไม่ทำงาน นี้เรียกว่าธรรมชาติได้ช่วยให้เขาสุขเช่นนั้น ครั้นถึงปีเขาไม่มีเงินเสียค่านานี้จะเรียกว่าเป็นความผิดของใคร ถ้าเราช่วยเหลือให้เขาได้มีงานทำเช่นนี้ก็เรียกว่าช่วยให้ความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้น

อีกประการหนึ่ง ฐานะความเป็นอยู่ของราษฎรก็ดี หรือฐานะในทางการเมืองก็ดี หรือฐานะในการศึกษาก็ดี เขาไม่รู้อะไรเลยแต่เราจะไปเหมาว่าเขา

โง่งนั้นไม่ได้ ความไม่รู้ก็โง่งนั้นเป็นสิ่งที่ต่างกัน การที่เขาไม่รู้ก็โง่งถ้าเราเพิกเฉย
 ละเลยแล้ว เรารีบ บำรุงอันอื่นแล้ว ราษฎรของเราตื่นตัวไม่ทันก็จะเกิดปัญหา
 ในความเดือดร้อน เป็นต้นว่าปัญหาในเรื่องสร้างทางเช่นนี้ ก็เป็นปัญหาเรื่องมิด
 2 คมเหมือนกัน ถ้าแม้ว่าเรารีบรัดสร้างไปโดยเร็ว ถ้าแม้ว่าราษฎรตื่นตัวไม่ทัน
 ความเจริญแล้ว ความเดือนร้อนก็อาจจะเกิดขึ้น... (: 1104-1107)

แนวคิดเรื่องการบำรุงประเทศของทองอินทร์ที่กล่าวมา เป็นแนวคิดที่มีรากฐาน
 มาจากประสบการณ์ความเป็นจริงของท้องที่ มากกว่าที่ยึดแนวการจัดสรรงบประมาณดุลยภาพ
 ของรัฐบาลซึ่งถือหลักการคลังตามแบบที่ปฏิบัติกันในอารยประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในปัญหาว่าด้วยการปรับตัวของราษฎรให้ก้าวตามทันกับการบำรุงความก้าวหน้าทางวัตถุ ซึ่ง
 เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในภาคอีสานภายหลังการขยายเส้นทางรถไฟ ข้อเสนอของทองอินทร์
 ในครั้งนี้ที่มอบให้รัฐบาลนำไปใช้เป็นแนวทางในการบำรุงประเทศ จึงมิใช่เป็นการบำรุง
 ความก้าวหน้าในกิจการทุก ๆ ด้านอีกต่อไป แต่เป็นการแนะนำให้รัฐบาลเร่งรัดการบำรุง
 กิจการเพียงด้านในด้านหนึ่งก่อน เมื่อเสร็จแล้วจึงไปทำการอันใหม่ต่อไป โดยกล่าวว่า

. . .ถ้าเรามาเฟื่องเลี้ยงจะทำอะไรสักอันหนึ่ง เอาให้ได้ในปีหนึ่งสักอย่าง
 หนึ่งเมื่อเสร็จแล้วจึงไปทำอันใหม่ต่อไป เฟื่องเลี้ยงเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างไป
 ชาวเจ้าก็คิดว่าจะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติในฐานะปัจจุบันไม่ใช่ฐานะอย่างฝรั่ง
 มั่งคั่งเขา... (: 1116-1117)

เกี่ยวกับรายการแห่งงบประมาณ ทองอินทร์ได้แสดงความคิดเห็นต่อกรณีการให้
 รายละเอียดแห่งงบประมาณอันเป็นข้อข้องใจของสมาชิกส่วนมากกว่า ในเรื่องนี้กรรมาธิ-
 การงบประมาณได้เคยตั้งข้อสังเกตไปให้รัฐบาลพิจารณา 2-3 ปีแล้วว่า ควรจะได้มีคำ
 ชี้แจงซึ่งแม้ว่าจะส่งมาให้สมาชิกทุกคนไม่ได้ก็ขอให้ส่งชุดหนึ่งมาไว้ที่สำนักงานเลขาธิการ
 สภาฯ แต่รัฐบาลมิได้ปฏิบัติตาม อีกประการหนึ่ง เนื่องจากได้มีการกล่าวหาสมาชิกที่
 อภิปรายโต้แย้งในงบประมาณว่า ถ้ามีวแต่ได้เถียงกันราษฎรจะได้รับความเดือนร้อนด้วย

และสมาชิกก็ยิ่งอภิปรายขัดกันเอง ในเรื่องนี้ทองอินทร์ได้ขอแสดงความเห็นว่า

. . . มีสมาชิกอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า การที่สมาชิกอภิปรายขัดกันในงบประมาณนั้น ข้อนี้สมาชิกที่กล่าวก็โยนบาปมาให้แก่สมาชิกที่คำนวณงบประมาณเช่นเดียวกัน ข้อนี้ถ้าเราได้ระลึกถึงทางการเมืองปัจจุบันนี้แล้ว บาปนี้ควรจะตกอยู่แก่รัฐบาล เพราะว่ารัฐบาลไม่อนุญาตให้เราจัดตั้งคณะกรรมการเมืองขึ้นได้ เมื่อไม่อนุญาตเช่นนั้น การที่สมาชิกจะได้ร่วมความคิดความเห็นกันว่าเราจะเอาอย่างไร เราก็รวมกันไม่ได้ เมื่อเรารวมกันไม่ได้แล้วทุกคนก็เป็นวันแมนส์ปาร์ตี้ (One man's party) แล้วความคิดความเห็นก็ย่อมจะขัดกันเป็นธรรมดา แม้รัฐบาลซึ่งเป็นปาร์ตี้เดียวกันนั้นก็ยิ่งขัดกัน... เพราะฉะนั้นขอรัฐบาลอย่าได้เอาบาปมาให้แก่สมาชิก หรือสมาชิกก็อย่าเอาบาปมาให้แก่สมาชิกด้วยกันเลย ที่อภิปรายขัดกันนั้น เพราะว่าเราถือว่าเรามีความคิดความเห็นอย่างไรก็ได้แสดงออกไปโดยบริสุทธิ์ ในรายการต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้เสนอมานี้ มีสมาชิกบางท่านเห็นว่ารัฐบาลตบหัวบ้าง รัฐบาลหลอกบ้าง แท้จริงข้าพเจ้าเข้าใจว่ารัฐบาลได้เสนองบประมาณนี้ไปในทางที่ข้าพเจ้ารักที่จะเรียกว่าเป็นเทคนิค (Technic) ของการคลังที่จะทำให้เราเข้าใจได้ด้วยยาก... (: 1108-1109)

เช่นเดียวกับสมาชิกส่วนมาก ทองอินทร์ได้แสดงข้อข้องใจในรายการบางอย่าง โดยเฉพาะเงินเดือนและค่าใช้สอย ซึ่งการเสนองบประมาณทุกปีมาได้มีการเพิ่มเงินเดือนขึ้นตลอดและถ้าคิดเป็นร้อยละแล้วงบประมาณทั้งหมดจะถูกจ่ายเป็นเงินเดือนถึงร้อยละ 35 ค่าใช้สอยร้อยละ 36 และการจรร้อยละ 9 ซึ่งทองอินทร์เห็นว่าเป็นอัตราที่ "ไม่ได้ส่วนสัมพันธ์ของเงินรายจ่ายที่เราได้จ่ายไป" (: 110-111) ประการสำคัญเมื่อสมาชิกต้องการจะแปรญัตติในงบประมาณ ข้อแปรญัตติของสมาชิกจะต้องให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับรอง ซึ่งข้อนี้ทองอินทร์มีความคิดเห็นตรงข้ามกับรัฐบาลโดยเห็นว่า "...ทำดังนั้นไม่ใช่เป็นการที่เรียกว่าแปรญัตติออก แม้ข้อบังคับจะเรียกว่าเป็นการแปรญัตติ ข้าพเจ้าก็อยากขอเรียนว่า เป็นการขอให้ท่านลงนามรับรอง" (: 1115-1116) และเกี่ยวกับผลของการแปรญัตติ

ในชั้นกรรมาธิการ ขณะที่พระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเห็นว่าการแปรญัตติในชั้นกรรมาธิการนั้นได้ผลดีแล้ว แต่ทองอินทร์กลับเห็นว่า

"...ในชั้นกรรมาธิการนั้นเกิดเบียดหัวแตกทุกปีมา บางปีเราตัดเงินได้ล้านหนึ่งบ้างสองล้านบ้าง แล้วในชั้นนั้นข้าพเจ้าและเพื่อสมาชิกได้มีความเห็นว่า ควรจะให้รัฐบาลมีความเห็นโอนไปให้ทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งตามโครงการเสียก่อน และให้รัฐบาลเสนอโครงการมา แต่รัฐบาลก็หาได้ทำดังนั้นไม่ กลับมาแปรไปให้เงินเดือนกรมนี้บ้างกรมนี้บ้าง หรือเอาไปให้ค่าใช้สอยบ้าง ลงท้ายเกิดเป็นเบียดหัวแตก ก็เข้าแบบที่ว่ารัฐบาลจะทำอะไร ๆ เสียทั้งหมด โน่นก็จะทำ ทำนั้นก็ทำ เข้าแบบจับปลาหลายมือ แล้วก็ไม่ได้อะไร ขอให้ท่านดูตลอดเวลา 4 ปีที่แล้วมาจะเห็นว่า เข้าแบบจับปลาหลายมือ... (: 1116)

บทบาทของทองอินทร์และฝ่ายค้านที่มีความเข้มแข็งมากขึ้นในสภาฯ โดยเฉพาะในการเข้าร่างแสดงความคิดเห็นในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฉบับนี้ คุณจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีอยู่น้อย กล่าวคือเมื่อสภาฯ ได้ลงมติเป็นการลับเพื่อรับหลักการแห่งร่างด้วยคะแนนเสียง 99 ต่อ 55 แล้ว ในบรรดาผู้ถูกเสนอชื่อเพื่อรับเลือกเข้าเป็นกรรมาธิการวิสามัญ 44 คนนั้น สมาชิกที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดคือทองอินทร์แต่ทว่าฝ่ายค้านที่เหลือไม่ได้คะแนนสูงในลำดับ 18 คนแรกด้วย ซึ่งย่อมแสดงว่าความจริงแล้วอิทธิพลของฝ่ายรัฐบาลก็ยังคงมีอยู่มากพอสมควร ยิ่งกว่านั้นพระยาพหลฯ ยังได้กล่าวแสดงความรู้สึกของท่านที่มีต่อบทบาทของสมาชิกสภาฯ รุ่นนี้เป็นทำนอง "ตักเตือน" ว่า

. . . โหน ๑ พระราชบัญญัติงบประมาณก็เสร็จสิ้นแล้ว คือรับหลักการแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังติดใจอยู่ในเรื่องการอภิปรายในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณนี้ ดูรุนแรงเหลือเกิน ข้าพเจ้าถือว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้รับรัฐธรรมนูญมา และยังอยู่ในบทเฉพาะกาลที่คณะราษฎรยังจะยึดสิ่งเหล่านี้ไว้ เพื่อสั่งสอนและเพื่ออบรมแก่

ท่านทั้งหลาย ก็เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็เป็นที่หน้าของข้าพเจ้า ซึ่งเรียกว่าเป็น
 เชษฐบุรุษ ที่จะสั่งสอนน้องไว้ว่า อย่าให้มันหนักนัก (น.1163-1165)

เมื่อสภาฯ เปิดสมัยประชุมอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2481 ความ
 พยายามที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกสภาฯ รุ่นนี้ ทั้งที่ปรากฏค่อนข้างชัดเจนว่า
 เป็นฝ่ายค้านและที่ไม่ปรากฏได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ความต้องการที่ผลักดันให้เกิด
 เหตุเช่นนี้ อาจจะเป็นเนื่องจากสมาชิก ต้องการให้ความคิดเห็นของตนเป็นผลในแง่ปฏิบัติ
 และบางส่วนก็ต้องการสร้างชื่อเสียงของตนเอง เพื่อให้หนังสือพิมพ์นำไปลงต่อและราษฎร
 ในท้องถิ่นจะได้ยอมรับ

ความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญ ๆ ได้แก่ การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในเรื่อง
 การเก็บเงินค่าเล่าเรียน เนื่องจากปัญหาการค้างชำระเงินค่าเล่าเรียนที่หมักหมมมานาน
 น.อ.หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการและหลวงโกวิทอภัยวงศ์
 รัฐมนตรีสั่งราชการได้ออกระเบียบการเก็บเงินค่าเล่าเรียนในอัตราใหม่และกำหนดการ
 ทวงถามค่าเล่าเรียนโดยกระทันหันทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ของกระทรวงได้ตักเตือนถึงผลเสียที่
 จะเกิดขึ้น แต่ทางรัฐบาลต้องการทดลองปฏิบัติดูก่อน ขุนชำนาญสุสานต์ (สมุทรรพการ)
 จึงขอเปิดอภิปรายทั่วไปในเรื่องนี้ โดยมีจุดประสงค์ต้องการปรับความเข้าใจระหว่างรัฐบาล
 และราษฎรในแง่การศึกษา และต้องการให้รัฐบาลผ่อนผันกำหนดเวลาการทวงถามค่าเล่า
 เรียนลงบ้าง เพราะเห็นว่าการปฏิบัติตามระเบียบทำให้นักเรียนเดือดร้อนถึงกับถูกคัดชื่อ
 ออกในกรณีที่ไม่ชำระเงินให้ไม่ทัน

ท่าทีของรัฐบาลต่อเรื่องนี้ ได้มอบให้เป็นการตัดสินใจของสภาฯว่าจะให้มีการผ่อน
 ผันซึ่งมีความหมายเท่ากับว่า สภาฯ จะให้ความไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งสองหรือไม่ เพราะถือว่าเป็น
 เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย ส่วนความเห็นโดยรวมของฝ่ายค้านโดยทั่วไป เห็นว่าเป็น
 เพราะเจ้ากระทรวงที่อยู่ในกรุงเทพฯ ไม่ได้ออกไปรู้เห็นข้อเท็จจริงและความเป็นไปของผู้
 ปกครองนักเรียน เหมือนกับครูใหญ่กับนักเรียน จึงเป็นผลทำให้เกิดเป็นปัญหาขึ้น

เนื่องจากทองอินทร์ได้มีส่วนผลักดันในเรื่องนี้ โดยระยะแรกได้คัดค้านว่าขุนชำนาญสาสน์ไม่ควรเสนอมาในรูปการขอเปิดอภิปรายทั่วไป แต่เมื่อเรื่องเข้าสู่วาระการประชุมและสภาพการประชุมที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะกระแสผลักดันจากทางรัฐบาลที่ต้องการให้มีการลงมติ ทองอินทร์จึงเสนอความเห็น ว่า ถ้าทั้งรัฐบาลและสมาชิกไม่อาจประสานงานกันได้ สิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นก็เป็นการทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลของฝ่ายสมาชิก ซึ่งก็คือการลงมติว่าจะไว้ใจหรือไม่ไว้ใจ ข้อเสนอของทองอินทร์ดังกล่าวจึงได้รับการคัดค้านจาก สมาชิกและรัฐบาลว่าถ้าเรื่องเพียงแค่นี้ก็มาเปิดอภิปรายได้แล้ว ต่อไปรัฐบาลก็ไม่ต้องทำอะไรกัน แม้แต่พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีเองก็เห็นว่า เป็นการที่สมาชิกฯ ไม่ยอมประนีประนอมกับรัฐบาลและยังเป็นการพยายามสร้างชื่อเสียงให้แก่ตนเองของฝ่าย สมาชิกฯ โดยไม่คำนึงถึงชาติ ในตอนท้ายพระยาพลฯ ถึงกับกล่าวว่า "...ถ้าชินเป็นเช่นนี้รื้อไป ข้างเจ้าเห็นว่าสภาฯนี้น่ากลัวจะตั้งอยู่ไม่ได้... (รงส.5/2481 สามีญ: 333-334)

การลุกขึ้นอภิปรายของพระยาพลฯ นอกจากจะได้กล่าววาจาอันสะทอนให้เห็นความเหลืออดของรัฐบาลแล้ว ตามรายงานของ "จักรวาล" แห่ง นสพ.ไทยใหม่ยังยืนยันอีกด้วยว่าพระยาพลฯนั้น "ลุกขึ้นพูดด้วยน้ำเสียงสั่นสะท้านไปทั้งกาย..." (ไทยใหม่ 20 กรกฎาคม 2481) เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากรัฐบาลมองการขอเปิดญัตติต่ออภิปรายทั่วไปว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับมติไว้ใจหรือไม่ไว้ใจ กับอีกประการหนึ่งเป็นไปได้ว่ารัฐบาลไม่ใคร่พอใจการทำหน้าที่ของสมาชิกสภาฯ ในชุดนี้มากนัก เพราะเห็นว่าสมาชิกมักไม่ใคร่ฟังเหตุผลของรัฐบาล

ทางด้านสมาชิกฯ นอกจากจะรู้สึกกันว่า รัฐมนตรีมีความเข้าใจผิดไปเองว่าจะ เป็นญัตติไม่ไว้ใจ ทั้ง ๆ ที่ญัตตินี้ก็บ่งชัดอยู่แล้วว่า เปิดอภิปรายทั่วไปเฉพาะค่าเล่าเรียน มิใช่นโยบาย ขุนชำนาญสาสน์ ผู้เสนอถึงกับกล่าวว่า "...ถ้าการอภิปรายมีแต่ในเรื่องไม่ไว้ใจกันแต่ในทางเดียวแล้ว ก็จะมีประโยชน์อะไรในเรื่องที่เราจะแสดงความข้องใจในการขอเปิดอภิปรายเพื่อแสดงความเห็นสำหรับพ่อนสั้นพ่อนยาวกัน" (: 335) ดังนั้นเพื่อให้เรื่องยุติลง ขุนชำนาญสาสน์จึงขอถอนญัตติออกก่อนที่สภาฯ จะมีการลงมติ (รงส.6/2481

สามัญ)

พฤติกรรมของฝ่ายรัฐบาลและสมาชิกสภา ในเหตุการณ์ครั้งนี้ "จักรวาล" ได้ตั้งข้อสงสัยว่า เหตุใดรัฐบาลและรัฐมนตรีบางคนจึงน้อยใจและใช้คำว่า "ยิวดีลาออก" บ่อย ๆ ตามปกติการแสดงความคิดเห็นคัดค้านรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องธรรมดา ดังนั้นรัฐบาลควรจะฟังด้วยใจหนักแน่นมั่นคง และถ้าหากสมาชิกจะว่ารุนแรง มติของประชาชนก็จะเป็นผู้ตัดสินเอง การลาออกของรัฐบาลกลับน่าจะเป็นการเสียเวลาและเสียประโยชน์ของชาติมากกว่า (ไทยใหม่ 20 กรกฎาคม 2481)

อนึ่งน่าสังเกตว่า ความไม่พอใจของรัฐบาลที่มีต่อบทบาทของสมาชิกสภา รุ่นนี้ปรากฏร่องรอยมาตั้งแต่ครั้งเมื่อรัฐบาลเข้าแถลงนโยบายแล้ว สมาชิก ที่มักจะมีปากเสียงกับรัฐบาลและรวมถึงประธานสภา ก็คือ นายฉ่ำ จำรัสเนตร ซึ่งมีพฤติกรรมไปในลักษณะก้าวร้าว ใช้วาจารุนแรงและไม่เคารพต่อข้อบังคับการประชุม ถึงกับมีปากเสียงกับประธานสภา บ่อยครั้ง นอกจากนี้ฝ่ายสมาชิกต่างเสนอ กระทู้ ร่างกฎหมายฉบับต่าง ๆ อย่างมากมาย และส่วนมากจะตกไป แต่สำหรับกลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านได้เริ่มผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมาย เพื่อให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมายต่อไป อันที่จริงความเคลื่อนไหวเรื่องพรรคการเมืองเป็นสิ่งที่มีความเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แต่เฉพาะในสมัยของสภา ชุดที่ 2 นี้ดูเหมือนว่าจะทวีความเข้มข้นมากขึ้น เหตุผลประการหนึ่งน่าจะสืบเนื่องมาจากวาระบทเฉพาะกาลใกล้จะสิ้นสุดลงด้วย ทำให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นต่อการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองมากกว่าสภาสมัยที่ล่วงมา ดังจะเห็นได้จาก กระทู้เขมชาติ บุญรัตน์พันธ์, (ร้อยเอ็ด) ที่ถามรัฐบาลตรง ๆ ว่า "บัดนี้ถึงเวลาแล้วหรือยังที่รัฐบาลจะอนุญาตให้ราษฎรตั้งสมาคมการเมือง" (รงส.14/2480 สามัญ) รัฐบาลได้มีการออกแถลงการณ์ในเรื่องนี้เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2480 มีเนื้อความสรุปว่า รัฐบาลคอยสอดส่อง เอาใจใส่อยู่แล้วว่าสภาพของการเมืองอยู่ในซัดที่จะให้มีการสมาคมหรือพรรคการเมืองได้หรือยัง แต่เนื่องจากเพิ่งได้มีการเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งจากโดยอ้อมมาเป็นโดยตรง รัฐบาลจึงอยากจะรอดูผลก่อนแล้วจึงจะเสนอร่างพระราช-

บัญญัติ ว่าด้วยเรื่องนี้เข้าสู่สภาในวาระหน้า ตอนนี้จึงเท่ากับว่ารัฐบาลไม่อนุญาตให้มีพรรคการเมือง

เมื่อเข้าสู่สมัยประชุมอีกวาระหนึ่ง เติง คิริซันท์ จึงเสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2480 (รงส. 8/2481 สามัญ) จุดประสงค์อันแท้จริงของการเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้อยู่ที่ความต้องการจะให้ยกเลิกข้อจำกัดทางกฎหมายที่เป็นการกีดกันการเกิดขึ้นของพรรคการเมือง ดังเหตุผลประกอบร่างที่ว่า

- ประการที่ 1 เพื่อความสมบูรณ์แห่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ
- ประการที่ 2 เพื่อให้ความยุติธรรมอันแท้จริงแก่ผู้ที่จะแสดงความคิดเห็นอันจะนำมาซึ่งประโยชน์แก่รัฐบาลหรือแก่ชุมชน
- ประการที่ 3 เพื่อเป็นบันไดขั้นต้นที่จะฝึกฝนวิธีก่อตั้งพรรคการเมือง (รงส.8/2481 สามัญ: 523)

คำอภิปรายของเติงในการเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้แสดงเจตนาอย่างชัดเจนว่ามีได้มุ่งหมายจะโต้แย้งว่า พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญที่ใช้มานั้นไม่ถูกต้องเหมาะสม แต่ประเด็นสำคัญที่เติงเสนอให้สภา พิจารณา คือ สมควรจะยกเลิกการใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้แล้วหรือยังในเมื่อรัฐบาลเองก็ยอมรับอยู่ว่าเป็นกฎหมายที่ออกใช้ชั่วคราว และเวลานี้สถานการณ์บ้านเมืองก็สงบเรียบร้อยดีแล้ว เติงได้ชี้ให้เห็นผลเสียที่เกิดขึ้นแล้ว และอาจจะเกิดขึ้นได้ถ้าหากไม่ยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ว่า การที่ไม่ยกเลิกกฎหมายฉบับนี้อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเจตนาดีของรัฐบาลและกลุ่มสมาชิกในสภา ว่า ต้องการยึดอำนาจแต่เพียงคณะเดียว โดยใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการกีดกันมิให้บุคคลอื่น ๆ รวมตัวขึ้นเป็นพรรคการเมืองได้ ดังนั้น "...เพื่อแสดงน้ำใจให้เห็นว่ารัฐบาลเราหรือสภาผู้แทนราษฎรนี้ เติร์ยมพร้อมแล้วที่จะให้มีพรรคการเมืองขึ้น" จึงเป็นหน้าที่ของส่วนรวมทั้งหมดที่จะเป็นผู้วินิจฉัยว่าสมควรจะยกเลิกกฎหมายนี้หรือไม่

ความเห็นของสมาชิก โดยทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องนี้ ปรากฏว่านายอินทรสิงหนาม (เชียงใหม่) เป็นสมาชิกอีกผู้หนึ่งที่เสนอร่างกฎหมายฉบับนี้ในหลักการอย่างเดียวกัน แต่เสนอข้อวิจารณ์ไป เขาได้อภิปรายสนับสนุนในประเด็นที่ว่า วิธีดำเนินการตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจวินิจฉัยคดี ซึ่งควรจะอยู่กับตุลาการมากกว่าจะอยู่ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนายโสภณศุภธีระ (ขอนแก่น) แม้ว่าจะเห็นด้วยว่ากฎหมายฉบับเก่ายังมีข้อบกพร่องแต่ก็ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของเตี้ยงที่ให้ยกเลิกกฎหมายทั้งฉบับ โดยเห็นว่าควรจะให้มีการแก้ไขเฉพาะข้อที่บกพร่องก็พอ อนึ่ง น่าสังเกตว่าในขณะที่โสภณมีบทบาทอยู่มีใช้น้อยในสภาฯ สมัยนี้ แต่เขาเป็นสมาชิกที่ค่อนข้างจะเป็นฝ่ายกลาง ๆ มากกว่าจะมีความคิดหรือบทบาทก้าวร้าวไปในทางใดอย่างชัดเจน เช่น กลุ่มฝ่ายค้าน หรือกลุ่มสนับสนุนรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวแสดงความรู้สึกของโสภณ ที่มีต่อการเสนอร่างกฎหมายฉบับนี้ของเตี้ยง ซึ่งเขารู้สึกว่า "...ความคิดในการที่จะล้มพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นความคิดที่รุนแรงเกินไป และในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนสมาชิกด้วยกันข้าพเจ้าเองไม่อยากจะก้าวไปให้ไกลนัก เพราะถ้าเราขึ้นก้าวไปไกลนัก ประเดี๋ยวจะตกเหวมืดต้องคอยช่วยกันดึงไว้" (: 545-546)

สำหรับทองอินทร์ได้อภิปรายสนับสนุนในประเด็นของหลักกฎหมาย โดยกล่าวว่า เห็นด้วยกับหลักการที่จะต้องป้องกันรัฐธรรมนูญ แต่ยังไม่เห็นด้วยกับวิธีการป้องกันที่ใช้กฎหมายฉบับนี้ เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ขัดกับหลักแห่งกฎหมาย ซึ่งไม่ให้ความยุติธรรมแก่จำเลย และยังเป็นการที่ฝ่ายบริหารเข้าไปก้าวท้าวอำนาจตุลาการอีกด้วย การที่จะแก้ไขกฎหมายถ้าจะแก้ไขเฉพาะหลักการบางอย่างดังที่โสภณเสนอ ก็ยิ่งจะเป็นการทำให้อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการบังต่างกันมากขึ้น หรือไม่ก็ผลเท่ากับยกเลิกกฎหมายเหมือนกัน ดังนั้นวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมที่สุดก็คือ การเอาอำนาจการวินิจฉัยคดีคณะกรรมการที่รัฐบาลตั้งขึ้นนั้น กลับคืนไปให้แก่ศาล และวิธีการที่จะป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ถึงจะไม่มีกฎหมายฉบับดังกล่าว รัฐบาลก็ยังมีกฎหมายลักษณะอาญาเป็นหลักอยู่แล้ว ตลอดจนบทบาทอย่างอื่นอันได้แก่การใช้ตำรวจสืบสวน ซึ่งก็ปรากฏผลว่าทำงานได้อย่างเรียบร้อย

ทางด้านรัฐบาล พ.ต.หลวงเซว่งศักดิ์สงคราม รัฐมนตรี นอกจากจะมีความคิดเห็นว่า "ผู้เสนอเจตนารุนแรงไปในทางที่จะทำให้คืนเสรีภาพในทางก่อความคิดความเห็น เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง" (: 536) แล้วคำอภิปรายของหลวงเซว่งศักดิ์สงครามยังสะท้อนให้เห็นนโยบายของรัฐบาลในเรื่องพรรคการเมืองด้วยว่า รัฐบาลยังไม่ไว้วางใจต่อสถานการณ์ทางการเมืองพอที่จะตัดสินใจเปิดให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้

ในที่สุดสภาฯ ได้ลงมติรับหลักการแห่งร่าง พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยเป็นการลงมติดลับด้วยคะแนนเสียง 59 ต่อ 56 และพิจารณารวดเดียว 3 วาระ

ความไม่ประนีประนอมกันของรัฐบาลกับสภาฯ ในความรู้สึกของฝ่ายสมาชิก แสดงออกอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติรัฐชูปการ พ.ศ.2481 เข้าสู่สภาฯ เนื่องจากสมาชิกสภาฯ สมัยนี้ได้มีการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวให้รัฐบาลรับรองเป็นอันมาก รัฐบาลจึงได้รวบรวมมาเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติเพียงฉบับเดียว โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การยกเลิกการเก็บเงินรัฐชูปการภายหลังกำหนดในอัตราทวิคูณ เพื่อเป็นการผ่อนผันให้แก่ผู้ถูกปรับเพราะค้างรัฐชูปการโดยเปลี่ยนเป็นการเก็บเงินเพิ่มร้อยละ 25 สำหรับผู้นำมาชำระภายหลังเดือนพฤศจิกายน และร้อยละ 50 สำหรับผู้นำมาชำระหลังเดือนมีนาคมในปีนั้น แต่สมาชิกได้คัดค้านร่างกฎหมายนี้เป็นอันมากโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับกำหนดเวลา ซึ่งพวกเขาเห็นว่ากำหนดไว้แคบเกินไป ไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงในแต่ละท้องที่ ถึงแม้ว่าสภาฯ ลงมติรับหลักการไว้ด้วยคะแนน 86:2 และพิจารณารวดเดียว แต่จากคำอภิปรายของทองอินทร์ได้มองในประเด็นปัญหาการร่วมมือกันทำงานระหว่างรัฐบาลกับผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ว่าควรจะทำอย่างไร เพราะทองอินทร์เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอมานี้ ไม่อยู่ในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัย กับสภาฯ เลย คือเป็นทำนอง "...รัฐบาลได้เสนอพระราชบัญญัตินี้มา เรียกว่าเราไม่ได้รับการร่วมมืออย่างไรเลย คล้าย ๆ กับว่านี่เอาหรือไม่เอาถ้าไม่เอาก็ไม่ให้" (รงส. 13/2481 สามีญชุด 2: 973)

หรืออีกกรณีหนึ่ง เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ พันธุ์ อินทวงศ์ (นครพนม) ได้เสนอเรื่องขอให้สภาฯ ตีความในข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาฯ ข้อ 66 เพื่อเป็นการปรับความเข้าใจกันระหว่างสมาชิกกับ ประธานสภาฯ เนื่องจากในการประชุมพิจารณางบประมาณที่ผ่านมา มีผู้ปรารถนาจะอภิปรายเป็นจำนวนมาก แต่มีผู้ได้พูดเพียงจำนวนหนึ่ง และเมื่อสู่ที่ประชุมของกรรมาธิการก็ยังคงมีความวุ่นวายเกิดขึ้นอีก เพราะมีการแปรญัตติเข้ามามาก บางครั้งผู้ขอแปรญัตติไม่มาบ้าง ผู้ไม่ได้ขอแปรญัตติพยายามจะขอพูดบ้าง (รงส.15/2481 สามัญชุด 2) ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสมาชิก ถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) ได้เสนอร่างข้อบังคับการประชุม และการปรึกษาของสภาฯ ผู้แทนราษฎร พ.ศ.2481 เพื่อให้รัฐบาลเสนองบประมาณโดยมีรายละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น (รงส.21/2481 สามัญชุด 2)

ข้อเสนอของถวิล ถูกคัดค้านจากทั้งพระยาไชยยศสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและพระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี โดยพระยาไชยยศสมบัติกล่าวว่า ร่างที่ถวิลเสนอมานั้น ถ้าดูผิวเผินแล้วเป็นเรื่องที่ไม่น่ามีข้อขัดแย้งแต่อย่างใด เพราะเป็นสิ่งที่มิอยู่ในกฎกระทรวง และพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีการงบประมาณ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะข้อจำกัดทางด้านเวลา และความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่ยังมีไม่มากนัก สิ่งที่สมาชิกร้องขอจึง "เป็นการออกจะพ้นกำลังที่มนุษยธรรมจะทำได้" (รงส.21/2481 สามัญ: 1441) และถ้าจะทำอย่างที่ว่า รัฐบาลจะต้องเปลี่ยนวิธีการพิจารณางบประมาณใหม่ ต้องเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่และเครื่องมือมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลเห็นว่า "ยังไม่มี ความจำเป็นในขณะนี้ที่จะทำเช่นนั้น" (: 1441) ที่สำคัญพระยาไชยยศเห็นว่า ถ้าสภาฯ ถึงกับรายละเอียดของงบประมาณด้วยแล้ว ก็เท่ากับเป็นการมัดมือมัดเท้าของฝ่ายบริหารสภาฯ ควรจะพิจารณาแต่เฉพาะนโยบายว่า เงินที่ขอตั้งจ่ายนั้น ถูกต้องตามนโยบายของรัฐบาลที่ตั้งไว้หรือไม่ การที่สมาชิกพยายามวิ่งเต้นติดต่อหาข้อมูลตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ไม่สมควร"จะต้องแบ่งหน้าที่ให้ถูกต้องในระหว่างรัฐบาล และสภาฯ"

ทองอินทร์ ได้อภิปรายสนับสนุนร่างข้อบังคับโดยเห็นว่า แม้ข้อบังคับที่สมาชิกเสนอมาจะเป็นการผูกมัดรัฐบาลเกินไป แต่รัฐบาลก็ยังมีสิทธิแปรญัตติให้ลดหย่อนลงได้ ในเมื่อเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่า วิธีการเสนองบประมาณที่เป็นอยู่ ผู้แทนราษฎรไม่สามารถปฏิบัติตามได้ หรือถ้ารัฐบาลจะไม่รับอย่างเต็มที่ ก็ขอแต่เพียงให้รัฐบาลรับเอาข้อเสนอนี้ไปปรับปรุงการเสนองบประมาณให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศ ประการต่อมา ทองอินทร์เห็นว่า งบประมาณที่ผ่านมาของรัฐบาลที่อยู่ในลักษณะ "เป็นงบประมาณเบี้ยหัวแตก" (: 1453) เป็นการแสดงให้เห็นว่า การบริหารประเทศของรัฐบาลนั้น "รัฐบาลยังไม่ได้เซ็นทรัลไลซ์ (Centralize) โครงการแต่ละปีเป็นชั้น ๆ ไป" (น. 1458)

อีกประการหนึ่ง เนื่องจากทองอินทร์เห็นว่าพระราชบัญญัติงบประมาณเป็นพระราชบัญญัติที่มีความสำคัญที่สุดในหน้าที่ของผู้แทนราษฎร การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณกับพระราชบัญญัติทั่วไปจึงมีความแตกต่างกันทั้งในแง่วิธีการพิจารณาและการแปรญัตติ ดังนั้นในการอภิปรายเพื่อรับหลักการ สมาชิกสภาฯ จึงต้องมีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และสภาฯ ที่ผ่านมาก็เปิดโอกาสให้สมาชิกฯ ทำเช่นนั้น แต่การที่รัฐบาลจะมาขอให้สมาชิกฯ พิจารณาโดยยึดหลักการเป็นใหญ่ขึ้น ทองอินทร์เห็นว่ายังเป็นไปไม่ได้ในเวลานี้ จนกว่ารัฐบาลจะเปิดให้มีพรรคการเมืองขึ้นแล้ว ที่สำคัญในตอนท้ายทองอินทร์ได้กล่าวแสดงเจตนาของสมาชิกฯ ที่ต้องการให้รัฐบาลเสนอรายละเอียดของงบประมาณอีกครั้งหนึ่งว่า ที่สมาชิกฯ ต้องการนั้น ไม่ใช่รายการของงบประมาณ แต่สิ่งที่ต้องการเป็นแค่คำชี้แจงเหตุผลประกอบร่างฯ เท่านั้น เพื่อว่าสมาชิกฯ จะได้ทำการพิจารณางบประมาณอย่างรอบคอบมากขึ้น เมื่อประโยชน์ของสมาชิกฯ ในการที่จะควบคุมรัฐบาลได้มากขึ้น

เมื่อจบคำอภิปรายแล้ว ทองอินทร์ได้เสนอให้ที่ประชุมลงมติ โดย พุฒเทศกาญจนเสริม (ชูพันธ์) ได้เสนอญัตติให้เป็นการลงมติลับอยู่ก่อนแล้ว ผลการลงมติปรากฏว่าสภาฯ รับหลักการด้วยคะแนน 45 ต่อ 31 โดยคณะรัฐมนตรีงดออกเสียง และเมื่อทองอินทร์เสนอให้สภาฯ ตั้งกรรมาธิการวิสามัญ โดยที่ปรากฏว่าผู้ถูกเสนอชื่อในฝ่ายรัฐบาลคือ เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ พระสารสาส์นประพันธ์ พระยาไชยยศสมบัติและพระยาพหลฯ

ต่างขอกอนหมด รวมทั้งนายถวิล ดุบล เจ้าของร่างเอง และสมาชิกประเภท 1 และ 2
 ที่ถูกเสนอชื่ออื่น ๆ ก็ขอกอนตัวเป็นอันมาก ในที่สุดที่ประชุมได้เลือกขุนจรรยาวิเศษ (มหา-
 สารคาม , ร.อ.ฟุ้ง ระวังภัย (นนนทบุรี) , พิพันธ์ (เต็ก) ว่างานนท์ (กาญจนบุรี)
 ทองอินทร์, เตียง , เลื่อน พงษ์โสภณ และพันธ์ อินทวงศ์ เป็นกรรมาธิการวิสามัญ
 (รงส.21/2481 สามัญ และ ประมวลวัน 13 กันยายน 2481)

ความเคลื่อนไหวของฝ่ายรัฐบาลภายหลัง พระยานพลฯ ลุกขึ้นกล่าวแสดงจุดยืน
 ในฝ่ายรัฐบาลนั้น ในวงฝ่ายรัฐบาลซึ่งนั่งอยู่ด้านขวาของบัลลังก์ประธานได้มีการปรึกษา
 หารือกันตลอดเวลา (ประชามิตร 13 กันยายน 2481) และเมื่อเลิกประชุมนายกรัฐมนตรี
 ได้นำคณะรัฐบาลลาออก แต่ปรากฏว่า คณะผู้สำเร็จราชการไม่ยอมรับใบลา เนื่องจากเห็น
 ว่า การยุบสภาจะเป็นหนทางที่ดีว่า เพื่อให้ประชาชนตัดสินใจว่าจะเห็นชอบกับฝ่ายใด
 เข้าวันรุ่งขึ้นเมื่อคณะรัฐมนตรีได้มีการประชุมกันแล้วและนายกรัฐมนตรีเข้าเฝ้าคณะผู้สำเร็จ
 ราชการ ทางคณะผู้สำเร็จราชการจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทน-
 ราษฎร โดยมีการประกาศเป็นข้อความสั้น ๆ ก่อนเวลา 9.00 น. และหลังจากนั้นเวลา
 20.30 น. รัฐบาลจึงออกคำแถลงการณ์อีกครั้งหนึ่งทางวิทยุกระจายเสียง (ประเสริฐ
ปัทมะสุคนธ์ 2517: 271-272 และ Siam Chronicle 3, 112 (September 12,
 1938) ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ที่ "ปราศจากการคาดหมายของมหาชนโดยทั่วไป (สยามนิกร
 2, 589 (13 กันยายน 2481): 1, 2, 39 และ ประชามิตร 13 กันยายน 2481)

เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญทางการเมือง หนังสือพิมพ์ได้มีการเสนอข่าว
 ติดต่อกันหลายวัน ข้อกล่าวหาของรัฐบาลที่ปรากฏในคำแถลงการณ์ก็ดี ในหนังสือพิมพ์ก็ดี ได้
 สร้างความไม่พอใจให้แก่สมาชิกสภา บางนาย โดยเฉพาะทองอินทร์ ซึ่งพวกเขาได้มีการ
 รวมกลุ่มกับตกลงใจที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ภายหลังรัฐบาลประกาศ
 ยุบสภาแล้ว (ชาตินิยม 15 กันยายน 2481) และสำหรับทองอินทร์ ได้ยื่นหนังสือแสดง
 การคัดค้านคำแถลงการณ์ของรัฐบาลไปทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อแสดง
 ความบริสุทธิ์ใจของฝ่ายสมาชิก ประเภทที่ 1 (หลักเมือง 16 กันยายน 2481) ส่วน

ถวิล อุดล เจ้าของญัตติ ซึ่งทราบข่าวการยุบสภาขณะเดินทางอยู่บนขบวนรถไฟสายนครราชสีมา-วารินทร์ ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ประมวลวัน (17 กันยายน 2481: 1,4,34) ถึงความรู้สึกเมื่อทราบข่าวการยุบสภาว่า "ในขั้นแรกผมรู้สึกตื่นเต้น แต่ข่าวที่ผมทราบในขณะนั้นไม่เพียงว่า พระมหากษัตริย์ได้ทรงยุบสภาแล้วเท่านั้น ส่วนเหตุผลของการยุบไม่ทราบเลย" ประมวลวัน 17 กันยายน 2481: 1) ถวิลได้ตอบคำถามผู้สื่อข่าวที่ถามว่า เขาได้คาดถึงหรือไม่ว่า ญัตตินั้นจะเป็นเหตุถึงกับยุบสภา ว่า

. . . เมื่อผมได้เสนอญัตตินั้นต่อสภาเมื่อเริ่มเปิดสมัยประชุมใหม่ ๆ ผมคาดไม่ถึงว่าสภา จะถูกยุบ และไม่คิดว่ารัฐบาลจะต้องลาออก เพราะญัตติของผมมีเหตุผลเพียงพอพร้อมทั้งอุทากรณ์แลหลักวิชาตามคำบรรยายของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง จึงเห็นว่ารัฐบาลจะเห็นพ้องด้วยในหลักการของญัตตินั้น เมื่อการพิจารณาญัตติของผมได้ผ่านสภา โดยสภายอมรับหลักการแล้วได้มีเหตุผลที่ทำให้ผมมองเห็นการยุบสภา บ้างเหมือนกัน (: 1, 4)

แต่ถวิลก็ไม่ยอมตอบถึงเหตุผลที่ว่านั้น และเมื่อผู้สื่อข่าวถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อคำแถลงการณ์ของรัฐบาล ถวิลได้ตอบว่า ควรจะแยกปัญหาเรื่องนี้ออกเป็น 2 กรณีคือ เรื่องยุบสภา กับเรื่องเหตุผลแห่งการยุบสภา

. . . เรื่องการยุบสภานั้นย่อมเป็นธรรมดาของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ในเมื่อมีข้อพิพาทอันสำคัญระหว่างรัฐบาลกับสภา และรัฐบาลได้ยืนยันความเห็นของตนว่าถูกต้อง ผมเห็นว่าการกระทำใด ๆ อันเป็นไปตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญนั้น ไม่มีใครตำหนิได้เพราะการยุบสภาคราวนี้ ก็เป็นไปตามวิถีทางของระบอบนี้แล้ว สำหรับเหตุผลแห่งการยุบสภานั้น เฉพาะที่เกี่ยวข้องตัวผม ความเห็นของผมมีอย่างไรในการอภิปรายในสภาครั้งสุดท้าย ความเห็นนั้นก็ยังเป็นความคิดเห็นของผมในขณะนี้อยู่ และผมขอยืนยันว่าผมได้ทำไปตามวิถีทางของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญด้วยความรอบคอบและความบริสุทธิ์ใจ" (: 4)

เพื่อให้ราษฎรเข้าถึงสภาพความเป็นจริง ถวิลแสดงความคิดเห็นด้วยกับข่าวที่ว่า กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านจะออกคำแถลงการณ์ เพราะสภาพการเป็นสมาชิกสิ้นสุดไปแล้ว แต่ถวิลเสนอทางออกว่า "...ความจริงคำแถลงการณ์ของสภาฯ มีอยู่แล้ว คือรายงานการประชุมสภาฯ ในครั้งสุดท้ายนั่นเอง ผมคิดว่า ประชาชนควรจะได้พิจารณาคำแถลงการณ์ของรัฐบาลประกอบด้วยรายงานการประชุมของสภาฯ นั้น โดยละเอียด ...รายงานการประชุมนี้ และคือแถลงการณ์ที่ดีที่สุดของฝ่ายผู้แทนราษฎร" (: 34) อย่างไรก็ตาม ทางด้านจังหวัดร้อยเอ็ด ถวิล ก็ได้มีการชี้แจงถึงเหตุที่เกิดขึ้นนี้ว่ามีสาเหตุการณ์ที่รุนแรงเสียหายแต่อย่างใด สิ่งที่สมาชิกฯ ขอ ถึงแม้สภาฯ จะรับหลักการไปแล้วก็ไม่ได้หมายความว่า จะนำไปใช้บังคับได้ทันที ยังต้องผ่านการพิจารณาอีกถึง 2 วาระ ซึ่งถ้ารัฐบาลไม่ประสงค์จริง ๆ ข้อบังคับนี้ก็ตกไปได้แน่ ๆ อยู่แล้ว เพราะรัฐบาลมีเสียงสมาชิกประเภทที่ 2 และ ประเภทที่ 1 สนับสนุนอยู่ มิใช่น้อย (เสียงร้อยเอ็ด ฉบับพิเศษ 25 กันยายน 2481 (น. 11-12)

อย่างไรก็ดีในที่สุด วิกฤตการณ์ครั้งนี้ก็เป็นอันยุติลงด้วยการที่ทุกฝ่ายต้องรอดูผลการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในวันที่ 12 พฤศจิกายน กลุ่มสมาชิกฝ่ายค้านจำนวน 41 คน ได้รวมชื่อกันพิมพ์คำแถลงการณ์ชี้แจงเหตุยุบสภาฯผู้แทนราษฎรครั้งนี้ เพื่อนำไปแจกแก่ราษฎรในจังหวัดที่ตนลงสมัคร (สยามราษฎร์ 18 กันยายน 2481) สำหรับทองอินทร์ หลังจากที่มีข่าวว่าจะยื่นหนังสือคัดค้านคำแถลงของรัฐบาลให้กับคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ในที่สุด ทองอินทร์ได้งดการกระทำดังกล่าวก่อนโดยที่มีได้ให้เหตุผลแต่อย่างใด ซึ่งหนังสือพิมพ์ประชาชาติ (17 กันยายน 2481) ได้ประเมินจากท่าทีการสนทนาแล้วสรุปว่า น่าจะเนื่องมาจากเหตุผลดังนี้

...การระงับเสียงซึ่งความเรียงคัดค้านแถลงการณ์รัฐบาลคราวนี้ ก็เพื่อปิดเป่าความแห่งความเข้าใจผิดในรัฐบาลของประชาชน ซึ่งกรุ่นอยู่ในเวลานี้ให้จางหายไปเสียโดยเร็ว เพื่อจะได้ดำเนินงานใหม่ในระหว่างสภาฯกับรัฐบาลชุดใหม่ต่อไปในอีก 3 เดือนข้างหน้า เหตุผลอีกประการหนึ่ง ซึ่งเพื่อนสมาชิกทั้งหลายเข้าใจกันว่าเป็นข้ออ้างแห่งการระงับการคัดค้านแถลงการณ์ก็คืองานที่

สมาชิกที่ทำนอกสภา ย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองมั่นคงพอจากกฎหมายฉบับใด เช่น ในสภา แม้ว่า ทองอินทร์ ภูรินันท์ จะได้รับรองแก่ผู้สื่อข่าวของเราในเรื่องการใช้ถ้อยคำในหนังสือของตนแล้วก็ตาม... (ประชาชาติ 17 กันยายน 2481)

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าแม้ทองอินทร์จะมีได้เป็น "หัวหอก" ในการเสนอกระทู้ ร่างพระราชบัญญัติ หรือ ขอเปิดอภิปรายใด ๆ เข้าสู่สภา ในสมัยนี้ แต่จากการอภิปรายและสภาการประชุม เป็นที่ค่อนข้างแน่ชัดเจน ทองอินทร์มีบทบาทร่วมอยู่ด้วยอย่างสำคัญทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวางรากฐานการร่วมมือกันทำงานระหว่างสภา กับรัฐบาล และการสร้างกลุ่มทางการเมือง เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองในอนาคตอย่างไรก็ดี ดูเหมือนว่าความต้องการของฝ่ายสมาชิก ที่ต้องการผลในทางปฏิบัติ มักจะปรากฏบ่อยครั้งว่า สวนทางกับความคิดของฝ่ายรัฐบาล แต่ที่ผ่านมามีทั้งสองฝ่ายก็ค่อนข้างจะตกลงกันได้ ความแตกร้างอย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายสมาชิกประเภทที่ 1 กับรัฐบาล รวมถึงสมาชิกฝ่ายรัฐบาล เกิดขึ้นเมื่อนายเสียง ไชยกาล ถูกสมาชิกประเภทที่ 2 กับ จัปโยน สระน้ำ แล้วทั้งสองฝ่ายต่างระหองระแหงกันมากเรื่อย กระทั่งในญัตติของถวิล ซึ่งรัฐบาลเป็นฝ่ายแพ้มติสภา และยังเป็นการแพ้มติสภาเป็นครั้งที่ 2 ทางเลือกที่เหลืออยู่เท่าที่รัฐบาลจะกระทำได้อีกก็คือ การลาออกหรือไม่ก็ยุบสภา ญัตติของถวิล จึงเท่ากับเป็นชนวนเหตุอันหนึ่งในท่ามกลางความบาดหมางใจระหว่างฝ่ายค้านกับรัฐบาลเท่านั้น และแน่นอนว่าสำหรับทองอินทร์แล้ว ย่อมจะรู้สึกว่าร่างข้อบังคับฯ ของถวิลเป็นเรื่องเล็กน้อยที่ไม่น่าจะถึงขนาดต้องยุบสภา เลย

...ที่เราถูกปิดสภาเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2481 เป็นเรื่องเล็กน้อยทีเดียว เป็นแต่เพียงญัตติข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภา ซึ่งเป็นแต่เพียงการผูกมัดภายในวงการของสภา ว่า เราจะประชุมปรึกษากันอย่างไรไม่ได้ผูกพันบุคคลภายนอกเลย แต่เพียงเหตุนี้ ซึ่งเป็นเหตุชนิดเดียวกันนั้นแหละเป็นเหตุนำมาซึ่งการยุบสภา ซึ่งเราต้องออกไปเลือกตั้งกันใหม่ (รงส.4/2487 สามัญ)

สรุปได้ว่า การได้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในสภาฯ ทำให้แนวคิดเรื่องความก้าวหน้าของชาติของทองอินทร์ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบและชัดเจน ประกอบกับการมีแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทำให้บทบาททางการเมืองของทองอินทร์เน้นการต่อสู้โดยวิถีทางระบบรัฐสภา ด้วยเหตุนี้ทองอินทร์จึงมิได้มุ่งจะเล่นการเมืองแต่เพียงลำพัง แต่ทองอินทร์ได้พยายามรวมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกที่มีแนวคิดไปในทางเดียวกัน เพื่อร่วมกันในลักษณะที่เป็นกลุ่มทางการเมือง โดยที่ในระยะแรกนี้แต่ละคนยังคงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างอิสระ อำนาจทางการเมืองของทองอินทร์และกลุ่มฝ่ายค้าน (หรือ กลุ่มดิษยบุตร) มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นกลุ่มฝ่ายค้านที่สำคัญในสภาฯ ทำหน้าที่ของคณะราษฎรที่มีต่อฝ่ายค้าน นอกจากจะอาศัยเสียงจากสมาชิกประเภท 2 อาทิ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์, ชุนนิตร์ชัย และสมาชิกประเภท 1 ที่เป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล (อาทิ ชุนชำนาญภาษา 1. หลวงนาถนิติธาดา ให้เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาลในการอภิปรายกับฝ่ายค้านในสภาแล้ว ((2) สร ๒2๑1. 35/17 เล่ม 3) ภายนอกสภากลุ่มที่ไม่พอใจฝ่ายค้าน โดยเฉพาะกลุ่มนิยมทหาร เช่น หลวงวิจิตรวาทการ, ชุนนิตร์ชัย, ประยูรภรรมนตรี) ได้อาศัยหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงกล่าวโจมตีการกระทำของสมาชิกกลุ่มนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย